

on trouve dans le second tome des annales de
Toulouse les vicieux des pieux concernant les feifs
tant nobles que roturiers page 30. que le
Roy Philippe, fils de saint Louis
approuva par ses lettres patentes du mardi
apres la feste de st mare 1283. la coutume de
Toulouse.

page 67. des annales inchoa on trouve que quand
Philippe Roy de France fut prendue possession du comte
de Toulouse, pour la reunion qui enfut faite entre
coursore, les habitans consentirent a cette prin
d'possession, sous la protestation que leurs libertes et
coutumes bien et dueement approuvies leur
seroient conservees.

on trouve cela encore dans les regis verbal
d'prise de possession de ce comte, appelle
saisinementum comitatibus tolosa rapporte dans le
premier tome des annales page 1. qu'auquel soit vers
la fin

January
Pg XVI-22

CONSuetVDINES

TOLOSÆ, CVM DECLARATIONIBVS
in quibus Consuetudines. Ipsa a iuris communis dispositio-
ne discrepare seu differre videātur. Quidq; de iure scri-
pto extiterit introductum. Et quid de Consuetu-
dine, cum quibusdam interpretationibus.

Et quætionibus vtilibus, easdem
Cōsuetudines tangētes, tam
decisiue q̄ remissiue

Magistri Ioan.
de Casave,
teri, in

Legibus Licentiati

CIVIS TOLOSÆ.

*Ex libris
Francisci
Cantabrigie*

[Handwritten signature]

Veneunt TOLOSÆ. in officina Anthonij
Vincentij, Apud Ludouicum Yuernaige.

Impressum per Anthonium Gorcium 1544.

CVM PRIVILEGIO.

LE PRIVILEGE

SIMON Raynier Cōseillier du Roy nostre sire en la court de Parlement a Tholoze, & Commissaire par icelle depute en ceste partie. A tous presens & aduenir scauoir faisons que aujourd'hui date des p̄sentes en procedant a l'interinement de la Requête contenant nostre Cōmissiō baillee a ladicte court, par maistre Jehan de Casevielle Liceñ. es droictz, aduocat en ladicte court, & Loys Yuernaige libraire de Toloze, affin que pour les causes y contenues fust pmis audict Yuernaige faire imprimer & mettre en presse certain liure intitule Les Coustumes de Toloze avecques certain commētaire fait & escript par ledit de Casevielle en suyuant la permission & priuilege donnee a feu Guillaume du puy, libraire dudict Tolosæ par nousdictz Raynier Commissaire a ce depute, Et inhibitiō & deffense estre faicte a tous Libraires du present ressort, & aultres quil appartiendra sur certaines & grandz peines audict Seigneur a appliquer, de ne imprimer ou faire imprimer, icelluy liure durant le temps espace de quatre ans prochains venans sans licence dudict de Casevielle autheur. Nousdictz Commissaire veue nostredicte ordonnance contenāt la permission dōnee audict de Casevielle le. xxvj. de Feburier. 1543. de faire imprimer, & mettre en p̄sse ledict liure dessus intitule, & ce par ledict du Puy nagueres trespasse ou par son commis ou depute & tel que bon luy semblera ensemble la Requête baillee a ladicte court par lesdictz de Casevielle & Yuernaige libraire. Auons permis & permettons audict de Casevielle de faire imprimer & mettre en presse ledict liure dessus intitule, & ce par ledict Loys Yuernaige libraire ou tel aultre libraire que bon semblera audict Yuernaige, lequel auons mis & mottions par ces presentes au lieu droict & faculte dudict du Puy, avec sem-

blables permission & puissance q̄ par no^r luy auoyēt este dō
nez. Et ce durant le temps & espace de quatre ans prochains
venans a compter du iour de la date des presentes. Et auons
faict & faisons inhibition & deffense de par le Roy nostre
dict seigneur & ladicte court a la peine de cent marcz dor a
tous Libraires Imprimeurs, & aultres personner quelzcon-
ques du present ressort, ne imprimer ne faire imprimes, ne vē
dre durant ledict tēps de quatre ans sans permission diceulx
de Casevielle autheur, & Yuernaige Libraire, ne aultrement
le troubler ne empcher au faict de l'impression & pressure,
dicelluy liure en aucune maniere. Si donnons en mande-
ment au premier Huissier de ladicte court, ou Sergent royal
sur ce requis de intimer & notifier nostredicte ordonnance,
& appointement a tous ceulx quil appartient, & sera re-
quis en leur faisant les inhibition y cōtenues. De ce faire luy
auons donne pouuoir auctorite & mandement special. Mā-
dons & commandons a tous les iusticiers officiers &
subiectz dudict seigneur q̄ a eulx ce faisant soit
obey. Donne a Toloze soubz noz seing
& seel le .xxix. iour de May
mil. ccccc. xliiij.

S R A Y N I E R

A ij

MAGNIFICO AMPLISSIMO AC ILLUSTRISIMISSIMO

Tholosa Senatus Praesidi dominoq; meo Durando
de Sarta, Vtriusq; iuris professori Ioannes de
Casaveteri. S. P. D.

L I M nobis (vti haud te latet) preses meritissime quod non singulis Tolosanis ac potissimis tantum delectisq; Ciuib⁹ (sicut annuatim euenit) contigit atq; accidit, vt nostri in capitolij fastigium conscēderet validior quidem aetas nostra, illicq; excellentissimis (velut fit) ornamentis toto anno decorata admirabili officio, vtiq; frequenti propriusve munere donato perfuncta fuit. Interea tamen istud euenit boni q; quidam calcographus cognomine Blanc. Ita huiuscemodi vrbis in clyte, sane senatum ac secundum totius regni, suppliciter rogauit, quo illi Consuetudines huiuscemodi quæ antea impressæ nō dum erant typis acōmodare cōmittereq; liceret. Deniq; facultas priuilegio vendēdi palā preberetur. Nempe quod vt flagitauerat idē successit. In primis enim insigni Georgio de vlmerris Praesidi tunc temporis quarto in hac re commissario deputato, qui ad hanc procedere causam aliquātisper distulit donec nobis tum capitularijs tanq; reipublice administratoribus condignam rem communicaret, apperiretq;. Postremo partim illi partim item nobis idem visum eorum fuit, vt pote quo fieret dictarum cōsuetudinum exemplar per me studiose compilandum. Tuo potissime (qui tuis sciētia ac gradus perrogatiua nobis presidebas) consilio & mandato. Cui oneri accersitis codicibus antiquis pro viribus satisfeci. Deniq; lectione illius cum emendatione debita in tui, praesentia aliorumq; capitulariorum factis praedictum exemplar dicto commissario impartitum fuit, iussuq; illius supplicanti nominato

presidem & professorum

concessum. Vt in lucem diligenter ederet, quod prope diem
durante adhuc administratione (velut pater) nostra factū cu-
rauit, cum autem me in senili atate constitutum. Et prope se-
nectā viderim, qua in etate vires corporis absq; dubio defici-
ciunt. Possitq; atas nostra vaccare muneribus hijs quæ pos-
sunt sine viribus corporis sustineri. Et nihil magis cauendum
sit senectuti q̄ ne langori desidiēq; dedat, cogitans etiam q̄
nullus adhuc vsq; nunc in commentando Consuetudines ip-
sas manum apposuisset. Tentavi iuxta exigui ingenij mei vi-
res. Instar glosatoris ratione equa callem facientis, aut iter a-
perientis. In huiusmodi (licet exiguum) Cōsuetudinibus ali-
quid scribere. Mihiq; satis difficile extitit dicere, quid de iure
scripto, & quid de Consuetudine discrepantie existat maiori
ex parte. Quouiam consuetudo quæ in totum cum iure scri-
pto cōuenit superflua & de nihilo operari videtur nisi q̄ me-
moriam iuris communis per eandē reticetur. Verum quia qui
scribit multos sibi incitat iudices sunt enim multi qui ideo se
doctos ostendere putant si aliorum dicta dente canino dila-
cerent irrideant, atq; detrahant, & ideo scribenti opus est pa-
trono Tibi maxime qui quo tempore eodem officio, vt pre-
tactum est fungebamur in hac re pro me laborasti, ac consu-

luisisti, opusculum istud incultum dirigendum dedican-
dumq; proposui atq; vtilius duxi, Tuam corde
benigno deposcendo dominationem & fa-
uorem, vt si quid erroneum, aut dis-
sonum inuenerit corrige-
re, emēdareq; digner.

Vale dignil-

sime pre

ses

nunc & in eternum foelix.

A iij

DVRANDVS A SARTA INSIGNIS DISCIPLI

ne viro domino a Casaveteri, Supremeq; senatus
Aduocato clarissimo. S. P. Impartit.

MX satis (vt opinor) verbis exponi posset (licētiatē egregie) q̄tā gloriā atq; immortalitatē homini līrarū sciētia adferat, nisi hęc ip̄m patroni tui expectata inter bonos moderatio, atq; in senatu summa auctoritas aptissī me doceret. Nā dū maxime cupis primos annos vīrē administratiōis in repub. Tholosana renasci, ac lucere reponis atq; restituis (vt video) Cōsuetudines tholosanas (op' p̄fecto nō cōtēnendū) verū ciuib' n̄ris maxie necessariū. Quid em̄ iusti' aut vtili' in ciuitate bñ cōposita cōsuetudine esse pōt, quā vt plurimū legū' auctoritatē sibi affequit, q̄nquidē nihil p̄clari' esse pōt, quā ciuitatē h̄re optima cōsuetudine & lege donatā qua populus instruit, & sepe ad concordia reducit. Pax colitur, iustitia exercet. Egēni alunt' cultus diuin' fouetur, suū cuiq; tribuitur, impij & labefactores Reip. emēdant, & plerāq; alia q̄ cōsuetudine & legibus municipalib' exerceri solēt, quare si tā gratū q' scribis legenti fuerit (qd' esse debet quā scio necessariū esse) fiet vt nō parua Reip. n̄re vtilitatem aporrent illa tua cōmentaria, q̄ quā docte & sapienter scripta sint nō emuli sed viri boni imploro iudiciū. Doles nī h̄re qd' diu non licuerit tibi cū patrono tuo patruoq; meo sepius de ea re cōicāre, sed negociorū forēsium & Reip. gallicane multitudo. Dū per tot ānos a rege euocat' fuit, & in florētissimo senatu n̄ro iuris dicenti frequēs vtilitas illi apud te, excusatio nē p̄bebunt. Sed certe quā optimū & bonū tibi elegeris, patronū atq; accerrimū tuorū scriptorū defensorē sciūt q' ante te suas illi lucubrationes dedicauerūt, qui si cæteris disciplina moribus & virtutū præconio nō antecellit parem tñ oib' se cōstituit. Plura alia hic scriberē nisi te & lectorē p̄stati prouidētia p̄ditos intelligerē. Reliquū igitur est (vir doctissime)

me tibi & patrono tuo (qui etiam mihi patru⁹ & patrin⁹ est)
cōmittā dū spero illū emissurū in lucē doctā & non vulgarē
iuris nostri cæsarei declarationē modo aspiret iamcepto ne-
gocio. Deus optimus maximus cuius numē adoro, vt vtrūq;
velstrum æternum atq; immortalem habeat. Vale.

ET IN LIBRI ET AVTHORIS COM-
mendationem, Turoli Quilhanensis carmen.

En casa nempè vetus patrios linquendo penates.

Vt iuuet huc venit docta Tholosa tuos.

Nanq; diu latuit quondam tuus iste libellus

Edidit hac donec consul in vrbe casa.

Consilio placuit tandem quod scripserat ille

Quare lex vrbis condita iure fuit.

Quos tulit illustrat mores glossemata iungens.

Sic licet & facilis magna tamen referat

Sume igitur placide rursus quæ munera donat

Non res sed mens est inspicienda magis

Parce Casæ veteri præstanti quæq; habet vltro.

Ista daret certè si grauiora forent

Non est quod timeas author tot tela virorum

Est clypeus præses palladis vsq; tibi

Pro clypeo est præses nulli probitate secundus.

Quem fouet in docto sacra minerua sinu

Ergo nil metuens segura nauiget aura

Hoc opus ad propriam nunc positunq; fidem.

Nec te peniteat patria huc venisse relicta

Tutius hic viuís nobiliusq; manes.

F I N I S.

BT IN LIBR BT AVTHORIS COM
mentationes Terrelli Qlibanensis carmen.

Tu carmine exco pario iustitiae pernice.
 Et tunc vnde vnde dicitur iustitiae.
 Nam qui iustitiam quonda ius fidelis
 Et iudic hoc dicitur in vnde car.
 Condo placuit tunc quod iustitiae illi.
 Quare lex vnde condita ius ius.
 Quod ius iustitiae ius vnde iustitiae.
 Et ius vnde iustitiae ius iustitiae.
 Quod ius iustitiae ius iustitiae iustitiae.
 Non iustitiae ius iustitiae iustitiae.
 Parce iustitiae iustitiae iustitiae iustitiae.
 Ita dicitur carce iustitiae iustitiae.
 Non iustitiae iustitiae iustitiae iustitiae.
 Et dicitur carce iustitiae iustitiae iustitiae.
 Pro dicitur iustitiae iustitiae iustitiae iustitiae.
 Quam iustitiae iustitiae iustitiae iustitiae.
 Et dicitur carce iustitiae iustitiae iustitiae.
 Et dicitur carce iustitiae iustitiae iustitiae.
 Nec iustitiae iustitiae iustitiae iustitiae.
 Tu iustitiae iustitiae iustitiae iustitiae.

MOVERINT presentes pariter & futuri, Quot Anno domini millesimo ducentesimo octuagesimo quinto, Et die martis post festum Purificationis beate Marie. Comparuerunt coram ve-

Data præsentatione rescripti.

nerabili viro domino Bertrādo diuina pmissiōem Abbate Monasterij Moycaciensis. Et nobili viro domino Eustachio de bello marquesio, Senescallo Tolosæ & Albiē. Pro excellentissimo domino nostro Rege Francorum, in Ecclesia & Prioratu sancti Petri de Coquinis videlicet. Arnaldus de Pōte, Arnaldus Pagani, Arnaldus Bonini, Stephanus Galteri, Petrus de Tolosa, Guillelmus de Vesserijs, Raymundus de Castronouo, Bertrandus de Garri grjs, Guillelmus de Turre, Petrus de Monte laudario, Raymundus de Portali, Bernardus de Falgarij. Consules Tolosæ, & suburbij Tososæ. Exhibentes quasdam patentes literas sigillatas, Sigillo Cereo pendente excellentissimi incliteq; recordationis domini Philippi dei gratia Regis Francorū quondā, Quas diu est presentauerāt eisdem ipi idē Consules aut eorum prædecessores, Qui in consulatione fuerant supradieto domino Rege vi-
uente. Quarum literarum tenor talis est.

Nomina commissariorum & delegatorum rescripti confirmatiōis & auctorisationis consuetudinē Tolosæ.

Erant duo decim Consules i Tolosa.

B

Consuetudines Tolosæ.

PHILIPPVS &c. Iste Philippus qui huiusmodi cōsuetudines aucto-
 risauit, & confirmauit fuit nepos sancti Ludouici Regis Franciæ
 ex filio Philippo. Et fuit cognominatus Philippus Pulcher, vt Cro-
 nice attestantur Rex Franciæ & Nauarre. Et regnauit annis viginti nouem.
 Fuit Christianissimus virtuosus, & animosus, Christianissimus quidē, Quā
 iudeos, propter eorum facino-
 ra, à Regno Franciæ expulit &
 multos cremari fecit, vt de eo-
 dem Philippo laudibus dixit
 dominus Guillelmus Benedi-
 cti, in Repetitione. c. raynun-
 cius. de testamen. in antiq. fol.
 xxij. secundū primam impres-
 sionem. Et etiam templarios
 milites ppter multos errores,

Hilipp^o dei gratia Frā
 corum Rex, dilecto &
 fidelisuo Abbati Moy-
 ciacensi, & Senescallo
 Tholosæ. Et magistro

Stephano motelli iudici maiori
 eiusdem Salutem & dilectionem,

& actus nephandissimos contra fidem nostram plures ex eisdem exuri & cre-
 mari fecit, reliqui a Regno fugerunt. Et eorū bona militibus hospitalarijs
 sancti Iohannis hierosolimitani applicari fecit. Et est exemplar in præsentī
 Ciuitate Tholosæ in qua & Carrera beate Mariæ Dealbare, a parte Eccle-
 siæ dictæ Dealbare. Est domus dictorum militum, seu prioratus militū san-
 cti Iohannis Hierosolimitani, Et ab alia parte carrerie, a parte fluminis Ga-
 rone est domus templariorum, quæ adhuc vocatur (Le Temple) quam te-
 nent, & possident Religiosi sancti Iohannis Hierosolimitani, absq; dubio.
 Fuit idem Philippus vir virtuosus, & animosus. Quoniam cum vellet iura
 regalia quoad collationes beneficiorum de quibus habetur, in. c. generali
 constitutione. de electio. lib. vj. glo. ibidem secundum nouas impressiones
 dicit. Quod Bonifacius Papa octauus, qui erat illo tempore scripsit dicto
 Philippo Regi quandam epistolam in qua inter alia continebatur. Colla-
 tio beneficiorum est spiritalis, secus autem credentes Hæreticos reputamus
 Quam epistolam cum legisset Philippus Rex, eidem Bonifacio scripsit aliā
 epistolam, in qua erant scripta ista verba. Collatio beneficiorum ad nos ex-
 pectat & pertinet, Secus autem credentes fatuos & dementes reputamus.
 Ex quibus indignatus, dictus Bonifacius Papa vir multum superbus facto
 processu sicut eidem placuit, eundem Philippum Regno priuauit, & Alber-
 to Imperatori donauit. Et quia iniuste dictus Bonifacius hoc fecerat misso
 exercitu, per eundem Philippum dictum Bonifacium qui ad patriam suam
 accesserat in domo paterna prisonarium cōstitui, & prisonarium Romam
 adduci fecit vbi dolore animi confectus in tra vigesimum quartum diem de

cessit Cui successit Benedictus Papa vndecimus. Qui eidem Philippo titulum Regium, & priuilegia Regni restituit. Et eodem Benedicto defuncto Clemens papa quintus, qui anno domini millesimo tricentesimo vndecimo cōgregauit consilium vniuersale Ecclesiæ in Ciuitate Viennensi, prope Lugdunum, in quo consilio facte fuerunt Constitutiones Clementinarum eodem

venientibus ad nos & supplicantibus consulibus pro se & alijs ciuibus nostris Tolosæ. Quod consuetudines quibus vsi sunt à temporibus retroactis cōfirmare vellemus, ita q̄ eisdem possēt vti in iudicijs. Et q̄ de cetero plena fides adhiberetur eisdem ne tanq̄ dubie in iudicio vacillarent, nec probatione alia indigerent, ac per hoc releuerentur probationis onere dicti ciuies. Nos volentes & affectates vntinum statum Ciuitatis & ciuium prædictorum volumus & præcipimus ex gratia speciali, q̄ dicte consuetudines de cætero tanq̄ firme & valide habeantur, & ad perpetuam memoriam registrentur.

a Verū quia prædictæ consuetudines nobis exhibitas diligenter examinari fecimus.

a Facit contra illos qui dicunt q̄ consuetudines non debent esse scripte. per. §. ex non scripto instit. de iur. natu. gen. & ciui. Quoniam ad obseruantiam consuetudinis, vt melius possit menti haberi & probari potest in scriptis redigi. Et tamen dicitur consuetudo. Bald. in l. de quibus. ff. de legib. Et Angel. Aret. in præall. §. ex non scripto. in princi. Maxime quoniam hic

Concilio dictus Clemens Papa processum factū per dictū Bonifacium, cōtra dictum Philippum Regem, Iniustum & nullum declarauit, vt acta dicti consilij & cronice attestantur. Et audiui a multis doctis viris q̄ propter illud. c. generali constitutione supra all. & c. quoniam aliqui curiosi, de renuncia. eo. lib. vj. Liber sextus decretaliū a dicto Bonifacio denominatus non fuit receptus in præsentī Regno Franciæ. Nisi cathianus ille constitutiones bonis moribus & auctoritatibus sacre scripture, & alijs auctoritatibus & constitutionibus conueniunt approbatis Et cum anteq̄ esset Papa vocaretur Benedictus, & sic habebat nomen bonum, quare se fecit vocari Bonifacium. Et an sit licitū alicui sibi mutare nomen habetur per dominicum de sancto geminiano, in prohemio, lib. vj. decreta. colum. ij. &. iij.

Consuetudines Tolosæ.

princeps mandat q̄ dictæ consuetudines redigantur in scriptis. Et inferius ordinatur q̄ fiant duo libri &c. vt inferius apparet.

a Nota q̄ istas cōsuetudines, non confirmavit princeps solo verbo illis non visis, sed cū causæ cognitione quæ faciunt ad ea quæ inferius dicentur.

b Ex isto verbo & præcedentibus apparet & etiam exsequētibus, q̄ causa cognita princeps huiusmodi cōsuetudines confirmavit & auctorisavit. Ex quibus inferitur q̄ cum agit de viribus huiusmodi consuetudinum, non est disputandum an habeant ea quæ requiruntur ad esse cōsuetudinis. Videlicet an sint præscriptæ, an fuerit p̄ ea indicatum. Et sic de similib⁹ de quib⁹ habetur per glo. in. c. frustra. viij. di. & .xj. di. c. j. in glo. quæ dicunt: Nisi princeps consentiat. Pro qua glo. facit optimus, text. in. l. iij. §. diuus Adrianus vers. quid tñ ex textu probatur q̄ si. l. municipalis ali quid permittatur quod fuerit prohibitum per iuris dispositionē, vt quia lex p̄hibet mortuū sepeliri, vel transduci intra

Ciuitarē sub certa pœna, vt quadragita aureorū, vt ibi dicit tex. tūc si sit iperī ale rescriptū, vt cōsēl⁹ principis aut sciētia vt ī casu subiecto tūc cōsuetudo vincit legē scriptā, & lex municipalis obseruat, vt habet ex dicto textu, & est bona glo, ibi, sup. verb. sepeliri. in. d. §. diu⁹ p̄all. q̄ cōcordat cū gl. sup. verb. imitatur in preall. §. ex non scripto. insti. de iur. nat. gent. & ciui. in principio.

Ex quibus infero q̄ consuetudines Tolosæ vincunt legem scriptam.

c Quæ sunt ille. xx. ignoram⁹, & de hoc mihi videt, vt scripsi inferi⁹ post finē vbi est scriptū. Expliciūt cōsuetudines Tolosæ, &c. d Verbum rogam⁹

a Per veros prudentes & discretos de nostro consilio, qui omnes consuetudines prædictas contentas in rotulo quem vobis mittimus inspexerunt. Nos easdem vt dictum est cōfirmam⁹. b Exceptis viginti, c cōsignatis in ibidem super quibus adhuc deliberare intendimus. Et quia prædictos consules nobis non potuit fieri plena fides, q̄ pro consuetudinibus hatur. Nos abbatem moyciacensem rogam⁹ d & vobis Senescallo Tolosæ vel magistro Stephano montelli, iudici apellationum, si dictus Senescallus non sit præsens. Mandamus, quatinus librum consuetudinum consulum Tolosæ, & ciuium prædictorum faciatis exhiberi vobis, & eo exhibitō inquiratis diligenter, per iuramenta dictorum cōsulum qui nunc sunt, & aliorum ciuium fide dignorum si cre-

quo ad personam ecclesiasticam quod demonstrat benignitatē tanti prin-
pis & honestatem.

dunt a cōtenta in dicto libro esse
Consuetudines civium Tolosæ &
fuisse. Et si hoc audiuerint dici a fi-
de dignis faciētes collationem de
dictis Cōsuetudinibus scriptis cū
dicto rotulo cum detractionibus,
quem rotulum vobis mittim⁹ sub
contra sigillo nostro sigillatum, &
si ita esse inueneritis Consuetudi-
nes in dicto rotulo scriptas cū qui-
busdam adiectionibus & declara-
tionibus per nos factis illis, videli-
cet viginti exceptis in quibus con-
tineri videbitis verbum, Non pla-
cet, vel verbum deliberabimus fa-
ciatis inuolabili er obseruari. Et in
de duo regestra b fieri quorū vnū
remaneat pœnes Consules Tolo-
sæ. Et aliud pœnes vicarium c To-
losæ in castro Narboneñ. vt quan-
do dubitabitur super consuetudi-
ne ad dictos libros seu eorum alte-
rum ad habendam certitudinem
recurratur retenta nobis delibera-
tione super viginti consuetudini-
b⁹ supradictis. Actum Nemauso
die martis, post festum beati Luce
euangeliste. Anno dñi millesimo
ducentesimo octuagesimo tertio.

a Notandum q̄ princeps per
huiusmodi rescriptum fuit cō-
tentus iuramento. credulitatis
vel de auditu dici, cum aliasta-
le testimonium non valeat p-
tex cū ibi notatis, in. l. testium
. C. de testibus. Est enim crede-
re medium inter scire & nesci-
re, vt per Barthol. in. l. admo-
nendi. ff. de iureiuran. vbi opti-
me de hac materia. Tamen qñ
quis de arte aliqua, vel pericia
alicuius interrogatur valet te-
stimonium de credulitate. ff.
de vent. inspi. l. j. vt in medico
vel obstetricæ & similibus.

b Facit ad id quod dictū fuit
supra circa princip. literarum
& dicitur infra circa finem. p-
cessus cōmissariorum per do-
minum Regem super hoc de-
putatorum.

c Verbum antiquum contra
illos qui dicunt q̄ debet voca-
ri Viguerius, & dicitur liber, il-
le liber albus sicut ille qui remā-
sit, iu domo communi Tolosæ
Et consuevit teneri per nota-
rium registri curiæ dicti Vica-
rij in principio cuius est for-
ma iuramenti quod præstant
Capitularij Vicario antequā
incipiant administrare.

Consuetudines Tolosæ.

ET IBIDEM dicti consules supplicauerunt cū instantia compleri dictum mandatum, & procedi in dicto negocio. Contento in dictis literis supra dictis, secundum dictarum domini Regis contententiã literarum. Maxime cum iuramenta dicti domini Regis literæ præsentate fuissent. Et ipsi inceperunt procedere & iuramēta recepissent, à quibusdam Consulibus, & ciuibus Tolosæ fide dignis, secundum quod mandabatur eisdem per literas prædictas. Et obtulerunt iisdem Consules, & exhibuerunt dominis antedictis. Librum consuetudinum consularis, & ciuium Tolosæ. Quo exhibito ipsi domini incontinenti receperunt sacramentum à prædictis

Consulibus, & ab alijs personis & ciuibus, Tolosanis, infra scriptis, q̄ deponerent, & dicerent veritatem super contentis in libro supra dicto iuxta tenorem literarum prædictarum. Nomina quorum inferius continentur. Guillelmus de quimbally, Geraldus arnaldi, Belot de messal, Bernardus bōbel, Vitalis de portallo, Raymundus de garrigijs, Raymundus descalquens. Veteres Consules Tolosæ.

ITEM Arnaldus de castronouo miles, Guillelmus hugo de sancto lupo, Petrus de castronouo miles, Aldricus de prinhaco, Bernardus de villa noua, Bernardus de pōte, Raymundus brifonerij, Guillelmus Raymundus de vlmo, Stephanus morandi, Vitalis bonet, Petrus amelij, Guillelmus de turre de ciuitate, Bernardus Raymundus barraui, Arnaldus barraui, Petrus de prinhaco, iacobus bosqueti, Petrus Guillelmus blasini, Carbonellus de prinhaco, Tolosa bergani, Raymuudus clauelli, Guillelmus vitalis vasconis, Guillelmus Raymuudus de garrigia, Raymundus maurani, Petrus Raymuudus de garrigia, Guillelmus de galhaco, Guillelmus bosqueti notarius, Hugo Iohannis, Petrus scriuia, Bernardus Raymundus baranho, Petrus de posanis, Durandus de san-

cto bartio. Bernardus de agromonte, Bartholomeus bequini, Guillelmus de turre, de burgo, Guillelmus ponçhastre, Petrus de roaxio, Petrus de portali, Bernardus de monte aygone, Barnardus Raymundus de podio buscano, Raymundus adhemari, Guillelmus de prínhaco, Geraldus lupeti, Pōtius durandi, Ademarius de acromonte, Raymundus maurini, loannes de traieto, Guillelmus de amatis, Petrus de monte dulci, Raymundus bernardi, Hugo de brugada, Raymundus furnerij, loānes arnaldi, Vitalis de fargijs, Arnaldus pōcij, & Raymūdus guillermi. Ciues Tolosani. Qui omnes testes iurauerunt super premisis dicere veritatem. Et tandem ostenso libro prædicto, omnibus testibus supradictis. Consuetudinum prædictarum, Guillelmus de turre, testis iurat⁹: de voluntate omnium testium prædictorum interrogatus dixit se credere contenta in dicto libro, esse cūsuēdines ciuiū Tolosæ & fuisse. Et dixit hæc audiuisse dici à fide dignis ita esse. Et singuli testes suprascripti, iurati, & requisiti, dixerunt similiter, illud idem.

Post modum vero eadem die de dictis consuetudinibus in dicto libro scriptis, cum contentis in quodam rotulo, sub contra sigillo eiusdem domini Regis sygillato. De verbo ad verbum collationem fieri fecerunt prout continebatur in literis antedictis. Et fuit assignata dies ipsis Consulibus facta ipsa collatione q̄ comparerent ipsi Consules in crastinum coram ipsis ad complendum ea quæ restant complenda, de literis prædictis, & mandato eis facto in eadem Ecclesia sancti Petri. Qua die comparuerunt ipsi consules, coram dictis dominis, supplicantes idem Consules, q̄ mandatum quod eisdē fecerat dictus dominus Rex adimplerent. Maxime cum dominus Senescallus, prædictus Carcassone secundum mandatum prædictum ab excellentissimo principe domino Philipo dei gratia Francorum Rege, qui nunc est mandatum de complendo eodem mādato & exequendo verbo thenus ha-

Consuetudines Tolosæ.

huius. Et tandem dicti domini habita deliberatione, & collatione facta, ut est superius dictum. Et diligenter audita cum libro consuetudinum, de consuetudinibus in dicto rotulo scriptis, cum additionibus, & declarationibus factis. Per curiam dicti domini Regis illis videlicet viginti exceptis, in quibus continetur verbum non placet &c. Vel verbum de liberabimus voluerunt. Quia ita inuenerunt ita esse in libro, sicut in dicto rotulo continetur. Exceptis additionibus, declarationibus, & detractionibus, de quibus fit mentio supra. Quem librum seu rotulum predicti Consules, & alij testes approbauerunt medio iuramento. Idcirco auctoritate predicta eis commissa voluerunt, & mandauerunt ipsas Consuetudines inuiolabiliter obseruari, iuxta formam mandati ad ipsos directi, & facti, Et quod de contentis in dicto rotulo, cum additionibus & detractionibus ibi contentis. Dictis viginti duntaxat consuetudinibus exceptis in quibus continetur verbum non placet, &c. vel verbum de

a Ita fuit semper obseruatum & obseruatur de presenti quod facit ad superius deducta, videlicet quod consuetudines Tolosæ debent esse in scriptis & registrata.

b Ex hoc Inoleuit stilus & modus faciendi, ut quicumque allegat consuetudinem Tolosæ non credatur, ei nisi fieri faciat extractum parte vocata ab altero dictorum regestrorum & signanter à libro albo consuetudinum Tolosæ, & ita obseruatur in practica,

liberabimus fiant duo regestra a quorum vnum remaneat pœnes Consules Tolosæ. Et aliud pœnes vicarium Tolosæ, in castro Narbonensi, ut quando dubitabitur super consuetudine ad ipsos libros vel eorum alterum, ad habendam certitudinē recurratur b retenta iuxta formam mandati predicti predicto domino Regi deliberatione super viginti consuetudinibus supradictis. Acta fuerunt hæc Tolosæ in dicta ecclesia in presentia & testimonio religiosorum virorum domini Gausfredi Abbatis

monasterij belle partice Cisterciensis ordinis. Fratris Leonardi geraldii, prioris prouincialis fratrum prædicatorum in Aquitania. Fratris Arnaldi de fulgario ordinis fratrum minorum. Raymūdi desqualcis, eiusdem ordinis. Fratris Raymūdi conueniarum ordinis prædicatorum. Fratris Raymundi de castronouo. Fratris Leonardi raynaldi, ordinis fratrum minorum, domini Armandi de spao, prioris sancti Petri de Coquinis. Magistri Guillermi de Iespinaffa, magistri Raymundi de pefato, magistri Arnaldi de pōte, magistri Bernardi molineri de cordua. Guillermi prioris de fallella, Diocesis Narbonensis, magistri Ioannis de aurola. Astorgij de la costa, clericorum domini Regis. Raymundi arnaldi militis vicarij Tolosæ, domini Bernardi de petra bruna, presbiteri, & plurium aliorum. Et mei durandi de quercu, Poncij Notarij castri de summo podio senescallie Tolosanae, cui iniunctum fuit ibidē per dominos antedictos. q̄ cum additionibus, & declarationibus detractis viginti Consuetudinibus antedictis. Et alijs prout sunt in dicto rotulo consuetudinum consignate, in forma publica scribere duos libros, quorum vnus prædictis Consu. libus ^a & alter dicto Vicario ^b prout per dictas literas mādatum extitit erant traderentur. De quo quidem rotulo cōsuetudinum de verbo ad verbum, cum additionibus & declarationibus factis, exceptis viginti duntaxat in quibus continet verbum non placet, vel verbū deliberabim⁹. Conscripsi duo registra prout inferius continetur.

^a Vocatur liber albus consuetudinum Tolosæ, & consuevit aliquando teneri per notariū registri domus communis ad faciendū extractus ipsarū consuetudinum, vel alterius ipsarum. Et aliquando ponitur & tenetur in archiuis domus communis vidi sæpissime.

^b Vocatur etiā liber albus, & consueuerat teneri per notarium registri curie vicarij Tolosæ, in principio cui⁹ est forma iuramenti quod præstabant

Consules. Et nunc præstant capitularij Tolosæ in manibus vicarij Tolosæ post illorū noiationē & illi⁹ publicationē, in crastinū festi beate Cathering.

De in ius vocando.

Rubrica.

AD honorem sanctæ Trinitatis patris, & filij, & spiritus sancti Amen. Consules vrbis, & suburbij Tolosæ. Scilicet Petrus de castronouo miles, Durandus de sancto bartio, Bernardus de agromonte. Bernardus raymūdus baranhoni Guillermus poncij fusterius. Bernardus faurelli. Ioannes de castronouo. Guillerm⁹ petri pagesia. Petrus gilaberti, Raymondus Karabordas. Poncius furneri, Videntes recipientes Consuetudines Tolosæ, licet scriptas. Et in registro eorum curiæ regestratas, & indiuisas mixtim & inordinate positas. In eodē & sine certis titulis collectas, sic q̄ difficile erat querentibus necessariam consuetudinem inuenire. Prædictas cōsuetudines, nil addito in earum substantia vel mutato in quatuor particulas, diuiserunt & ordinate eas, & quanlibet earū secundum suam materiam sub certis titulis, collocauerunt proferendo, vt decebat postpositas & præpositas postponendo. Quas quidem consuetudines, tales esse dixerunt vt inferius continetur.

Et incipit Rubrica de origine consuetudinū vrbis & suburbij Tolosæ. Et primo, Rubrica.

De in ius vocando.

NOVERINT vniuersi præsentēs pariter & futuri q̄ consuetudo seu vsus approbata, seu approbatus & longissimo tempore obseruata, seu obseruatus est Tolosæ, q̄ creditor potest in iudicio cōuenire debitorem suum pro sue debito & fideiussorem a eius, vel eorum locum tenentem vel tenentes. Et cum debitor vel eius locūtenens vel tenens

parū insitē
dū ē sup̄ ista
cōsuetudie
qa vix practicat, vel
allegat in
iudicijs.

a De iure est contrarium, in auct. præsentī. C. de fideiussō. quia primo debet discuti debi-

tor vel eius locūtenens vel tenens

tor principalis deinde fideiussor sed ista consuetudo est in contrarium.

a Ut sunt hæredes, vel bonatenentes, aut fideiussores tenentes res specialiter hypothecatas. Et ita elicitur ex text. l. persecutione pignoris, & auct. hoc si debitor in princ. C. de fideiussor. cum ibi nota, per glo. & Bart. & alios scribentes. Adeo q̄ si sint plures res hypothecate, & a diuersis possessoribus possi-

tes primo responderit vel responderint. Et bona eiusdem debitoris non appareant absq̄ impedimento ventilata causa primo cum eodem debitore, vel eius locumtenente a vel tenentibus. Post modum ille fideiussor vel eius locumtenens vel tenentes, tenetur vel tenentur respondere eidem creditori & satisfacere de debito supradicto maxime cum debitor principalis decesserit b et bona ei⁹, vt dictū est nō inueniant sine impedimento.

in verbo actum. in auct. hoc si debitor. de fideiussor. Et quando quis dicatur præsens & per contrarium absens. vide in auct. de fideiussor. circa prin. glo. in verb. præsens coll. j. Et dictum illius glo. in verb. actum sit approbatur de consuetudine, vt possessor bonorum absentis possit conueniri, vt optime habetur per Petr. Iaco. in libell. suis tit. de hypotheca, actio.

ITEM est vsus siue consuetudo Tolosæ q̄ si quis accusatur in curia cōsulum super morte alicuius Vulnere furto, aut alijs causis criminalib⁹ debet citari legitime idē accusatus tribus vicib⁹ vel edictis

in criminalibus fuerunt immutati. Ita vt vix forma procedendi intelligi possit, Et cum dicitur hic q̄ accusatus debet citari tribus vicibus vel edictis, &c.

deantur res obligate poterit creditor suam executionē incipere super vna re tantū etiā si existat magni valoris & contra illi⁹ possessorē per tex. in. l. moschis. iuncta glof. ff. de iur. fisc. & ita ab expresso tenet ibi Bart. & si debitor principalis fuit conuentus & sit contumax creditor poterit mitti in possessionem bonorum dicti debitoris, vt optie dixit Abb. Panor. in. c. qm̄ frequenter. §. in alijs colum. iij. extra vt litte non cōte est. qui in hoc residet.

b Idem si sit absens, vt conueniri non possit, vt dicit glo.

Sper ista consuetudine nō multum intendo insistere Quia per stilum curiarum aliter fuit obseruatum. Et vltime ordinationes Regiæ publicate in parlamento Tholosæ in mense Nouembris anno domini. M. D. xxxix. Stilus & forma iuris in procedēdo in cau-

De in ius vocando.

De iure in citatione absentis debet esse triduum inter spatium cuiuslibet citationis seu proclamationis. Et potest interuenire pro absente excusator qui propouat causas excusationis per text. in. l. inter accusatorem. ff. de publi. iudic. Et videatur Bart. qui optime legit dictam. l. Et aliqua dicit que conueniunt cum dictis ordinationibus Regijs stilus tamen est q̄ tales citationes seu adiornamenta sub pœna banni, & confiscationis bonorum non fiunt nisi pro criminibus publicis & reperitur fundatum crimen seu fundata accusatio & fit inquisitio summaria de fuga delinquentis & cōstito summarie de fuga tunc proceditur ad adiornamenta personalia ad fines banni, & confiscationis bonorum iuxta ordinationes Regias, vel stilū curiarum vbi non sunt ordinationes in contrarium.

a Contra videtur in auct. de litigio. §. omnem. coll. viij. vbi dicitur q̄ debet esse spatium triginta dierum. Sed illud habet verum in ciuilibus hic autē loquitur in criminalibus.

b Concordat infra de sentent. diffinit. consuetu. ij. §. j. in prima parte consuetudinum.

c Ad hoc facit tex. in auct. vt oēs obed. iudic. prouin. §. si igitur coll. v.

d De iure postq̄ adiornatus fuit & declarat̄ cōtumax post annum non auditur quo ad bona, sed bene quo ad perso.

Quorū quilibet debet triū a diorū completorum spacium continere & post modum si ipsis consulibus videbitur vna dies competens & arbitraria. Debet dari requirentibus amicis, & parentibus accusati ad quam diem venire faciant accusatum vel eum habeant pro posse ipsorum in curia ipsorum consulū Et post modum si non comparuerit accusatus debet tubicinari per ciuitatem & burgum Tolosæ tribus b edictis vel tubicinationibus quibuslibet continentibus triū dierum spacium completorum ita q̄ prædictus accusatus debet habere tam ratiōe citationum legitime factarum q̄ tubicinationum, prædictarum decem octo dies completos, adueniens ad veniendum, sibi vel se excusandum legitime competentes. Et si nō comparuerit dictus accusatus In iudicio coram ipsis consulibus infra prædictos dies sibi per nuncios vel nuncium consulum & tubicinorum assignatos ipsi consules debent ipsum accusatum condemnare c & cōtra ip̄m sentētiare eius cōtumacia exigente. d Et cum effectu manda-

nam si probauerit suam innocentiam vt. C. de requirend. rei. l. ij. & ff. eod. l. j. ij. & fi.

a Quid si anteq̄ se præsentaret fuit inuentus & captus infra annum an possit suam innocentiam purgare videtur q̄ non quia ex necessitate hoc videtur allegare. ff. de edilic. edict. l. quis sit fugitiuus. vers. hoc ita, q̄a debebat se presentare iustitiæ, & nō expectasse, vt caperetur sicut ibi dicitur de seruo fugitiuo q̄ anteq̄ se præsentaret domino fuit inuentus, & captus quia non ex volūtatē, sed ex necessitate fuit ipse præsentatus. Et nemo in necessitatibus liberalis existit. l. rem legatam. ff. de adimend. legat. Aliqui tamen tenent cōtrarium si infra annum fuerit captus si dicat habuisse animū purgandi suam ignoscentiam

bitur executioni, nisi sic cōdemnatus. Reuersus a vellet coram vicario suam innocentiam probare probationib⁹ manifestis. Ista eadem cōsuetudo siue vsus est in castris, villis, forcijis, & bouarijs, que sunt infra dex. Tolosæ b nisi forte ibi alia consuetudo sit & etiā obseruetur.

& ad hoc faciendum venisse, & allegant tex. in. l. nihil. ff. de capt. & post. l. mi. reuer. cum concordan. ibi alleg. per glos.

b Facit tex. in auct. quib. mod. natu. effi. sui. §. si quis igitur, ex quali bet oriatur ciuitate, vbi glo. in verb. persoluar, dicit q̄ ville & castra, sub ciuitate sequuntur ius ciuitatis ff. ad municipal. l. qui ex vico. & C. de episco, & cleri. l. nulli. §. q̄ si in vico. Quod facit vt Consuetudines Tolosæ non extendantur vltra castra vel bouarias quæ sunt sub ciuitate Tolosæ. Qui autem sint dex. Tolosæ, multi errāt q̄a alij sunt dex Tolosæ & alij sunt dex vicarie Tolosæ q̄ etiā abusue dicuntur dex. Tolosæ tñ loca infra illos dex. Vicarie nō sunt sub ciuitate. Sed sunt alterius potestatis & iurisdictionis, & infra in fine, declarabuntur dicti dex. put sunt in libro albo consuetudinum Tolosæ.

No. 91 Sa
hinc in
explicat vult
gardingum

Rubrica de Procuratoribus & deffensoribus.

NOuerint vniuersi presentes pariter & futuri, q̄ vsus seu cōsuetudo est Tolosæ, q̄ in causis

Sper huiusmodi consuetudine quo ad curias temporales non est insistentium quia non vidi illam necessario obseruari. Sed potius ordinationes Regiæ publicatæ in parlamento Tolosæ Anno domini M. D. xxxix. in mensæ Nonembris per quas necesse est quot

De procuratoribus & deffensoribus.

comparens pro alio ante littem contesta. faciat fidē de potestate sua.

a Dispositio iuris communis est in contrarium. l. nihil. C. de procu. & vī de ibi per glo. & dicta. l. cauetur. q̄ procurator potest constitui tam ante litē contestatam q̄. post. lit. cont. differentia tamē est quia ante littem contestatā procurator datus non potest substituere quia nō est domin⁹ litis, sed bene post litem contestatam, & de huiusmodi materia. vide nota in. c. j. de procu. lib. vj. quia seruiunt in curijs spiritualibus.

b Ista consuetudo est conformis dispositioni iuris communis tam ciuilibis q̄ canonicis. vij. q. iij. c. in criminalibus. Tñ sunt casus excepti qui notātur per glo. in. c. si quando. ij. q. vj. gl. in verb. exploratores. ij. de iure ciuili. vide text. notabilē. in. l. accusatore. §. ad crimē. ff. de public. iudic. vbi dicitur ad crimen iudicij publici perseq̄n

dum frustra procurator interuenit. Multoq̄ magis ad deffendum, sed excusationes absentium ex senatusconsulto iudicibus allegātur, & si iustam rationem habent sententiam differunt, & ita dicit tex. notabilis. Quoniam ad excusandum absentem admittitur excusator ad petendū dilationem ad venire faciendum illum qui adiornat̄ voce tube. Et ita praticatur vnde in delictis & criminibus publicis, decretatis inquisitionibus aliquando conceditur mandatum de capiendo ad corpus aliquando adiornamentum personale. Et si Regius capiatur, vel adiornatus compareat auditur secrete post modū fit petitio per partem lesam & propositio per procuratorem Regium, vel dñi loci habentis iurisdictionem, & tunc amittitur procurator vel aduocatus ad deducendum innocētiam. Et idem in priuatis delictis exigētibus p̄nam corporalē, & vt plurimū in furto. Bart. multa notabilia dicit per quinq̄ collumnas super dicto. §. ad crimen. que esset longum hic dicere.

ciuilibus ante litis **a** contestationem, non admittitur procurator vel deffensor nisi de volūtate partium illud fiat.

Item est vsus seu cōsuetudo Tolosæ, q̄ in causa criminali **b** ante litis contestationem, nullus potest interuenire nec admittitur procurator vel deffensor q̄tuncumq̄ sit persona cōiuncta. Nisi hoc fieret de voluntate partium litigantium & extendit se ad omnes forenses litigantes in Tolosa.

Rubrica de Tutoribus & Curatoribus.

a Videtur cōtrarium de iure. C. de episco. audien. l. decretationibus. sed loquitur proprie in Curatore furiosi, idem in. l. cum furiosus. §. sed cum antiquitas. C. de curato. furio. vel prodig. vbi sunt similia verba, q̄ in præalle. l. auetationibus supra alle. dicit

NOuerint, & c. q̄ vsus & cōsuetudo est Tolosæ q̄ quādo cōsules Tolosæ dant tutores alicui pupillo & bonis suis, vel in bonis alicuius defuncti, q̄ dicti Tutores non dant fideiussores. a Et quibus non dederint fideiussores valet eorum tutela, & valet venditiōes quas fecerint ipsi tutores de honoribus dicti pupilli, vel dicti defuncti factis tribus tubicinis, & facta confirmatione per Consules. Et ita seruatur de consuetudine Tolosæ. Eo q̄ fideiussores non dederint in aliquo non obstante.

ITEM vsus et cōsuetudo est Tolosæ, q̄ Tutor testamētarius qui vulgariter appellatur spondarius non repellitur ab administratione negociorū pupillorum. Nec denegatur ei agendi pro pupillo cōtra debitores pupilli actio. Eo q̄ inuentarium b non fecit dictus Tutor, nec etiam adiungitur propter hęc Curator dicto Tutori. Et hoc maxime si dictus pupillus sit

ratore furiosi. Tamen in omnibus curatoribus habet locum, vt. C. arbitri. tutel. l. si. §. si. & vide ibi optime per Bald. an testator possit remittere conse-

uetationibus supra alle. dicit tamen tex. q̄ talis curator datus prodigo tenetur satisfacere si non habeat sufficientem substantiam seu patrimonium, tamē de iure communi Tutores vel Curatores dati ex testamēto, vel ex inquisitione non tenentur satisfacere, quia eorum fides est approbata per testatorem in Tutore vel Curatore. dato ex testamento. Vel ex inquisitione per iudicem. in tit. de satisfda. tuto. vel curato. per totum titu. nisi post modum appareat q̄ non sunt sufficientes quia tūc tenentur satisfacere cōmuniter de iure satisfacere debent nisi Tutores testamentarij & ex inquisitione dati, vt. C. de tutor. & curator. qui satisfd. non dedi. per totū. tit. signāter in. l. non dubium, amplius nō procedo quia tractare hęc materiam esset nimis longum sed sufficit dicere in quo hęc consuetudo conuenit vel differt a dispositione iuris communis.

b De iure aut cōtrarium, vt. C. de episco. audi. l. de decretationibus tutorum. & in. l. cum furiosus. §. si autem. de curato. furi. Sed ille. ll. loquuntur in cu-

De minoribus vigintiquinque annorum

et ionem inuentarij Tutori, Sed quoad huiusmodi consuetudinem erat dubium, quoniam infra tempus consiciendi inuentarium & perficiendi pro quo dantur tres menses de iure. vt. C. de iur. delib. l. scimus. §. sin autem dubi⁹ hæres non debet vexari per creditores vel conueniri vt. d. l. scimus. §. donec tamen, sic nec hæres, vel tutor non debet conuenire debitores, per tit. quod quisq; iur. ff. tñ per istam consuetudinē possunt conuenire debitores, & ita etiam est de iure. vt tenet Bart. in. d. §. donec tamen.

a Nota ratione cōsan-
guinitatis aliqua fieri quę alias
non fierent. l. si tutor aliquo
vinculo. ff. de suspect. tu, Et ibi
glos, quę adducit multas con-
cordan. quo ad hoc.

b Infra tres mēses, vt supra
alias pugniret pennis a iure in-
troducitis. C. arbit. tute. l. si. §. si.
cum concordan. ibi per glos.
notatis.

c An possit remitti per te-
statorem vide infra post con-
suetudines super Arresto sanc.
§. nos igitur,

d **I**sta consuetudo est cōtra
dispositionū iuris com-
munis, quoniam si minor fue-
rit deceptus in contractu re-
stituitur imo contractus non
tenet. C. de in inte. rest. l. si cura-
torem. Quinimo si fuerit lata
sententia contra minorem ex
contractu per ipsum celebra-
to in eius preiudicium non te-
net. C. si aduer. rem iudica. l. si.
Et habet beneficium restitutio-
nis in integrum, iurib⁹ preall.

& C. qui legitimi. perso. habent scand. in iudi. l. j. & ij. & de procurato. l. non
eo minus. cum concordā. Et quis fuerit alias dubium an aduersus sententiā
in materia possessoria, seu prima tenuta lata minor possit in integrū resti-

de parētela a tutoris, seu spōdarij
supradicti, hoc tamen non obstan-
te ad confectionem inuentarij b
tutor quilibet teneatur. c

Rubrica de Minoribus
xxv. annorum.

Nouerint d &c. q; de vsu &
consuetudine Tolosæ, lauda-
dabili & præscripta notoria & ma-
nifesta, tenetur & obseruatur, &
est obseruatum & obtentū in To-
losa. Et infra dex seu terminos To-
losæ a tēpore a quo non extat me-
moriam q; maior quatuordecim an-
nis minor-xxv. Patre mortuo, po-
test se obligare, emere, & vendere
& cōtractus alios celebrare, & po-
test esse in causa seu causis, & ha-
bet personam standi in iudicio, &
si sententia contra ipsum feratur
non restituitur ratione minoris

ius communis opinio est q̄ sic per rationes & causas all. per glo. fin. in. l. j. C. si de momen. posse. appella. fue. quam communiter tenent scriben. Tamē ista consuetudo est in contrarium alias non diceretur cōsuetudo si esset cōformis dispositioni iuris communis per iura vulgata.

ætatis a Nisi tamen ille fuerit cōditionatus à patre in testamento, cum carta publica, vel sibi vsq̄ ad tempora, vel tempus fuerint datī a consulibus curatores, infra quod tempus si ita est, debet sequi cōditionem sibi à patre appositam b in testamento vel stare & esse, sub illorum consilio curatorū non obstante consuetudine supradicta.

ITEM vsus seu consuetudo est Tolosæ, q̄ maior quatuordecim ānis potest stare i iudicio in causa seu causis iniuriarum sine auctoritate patris c licet sit in patria potestate, & si sententia lata fuerit cōtra ipsum in causa seu causis iniuriarum non retractatur sententia pro eo q̄ pater non præstitit, sibi auctoritatem.

maior quatuordecim ānis minor tamē. xxv. pōt stare in iudicio de iure cōmuni, etiam sine curatore, vbi plene Panor. hāc materiā decidit, text. etiā in renunciatione bñficij minorū, in. c. si annū, de iud. li. vj. cū ibi nor. Pōt tñ esse q̄stio, q̄ licet minor. xxv. annis maior tñ. xiiij. nō habeat bñficiū restitutionis in integ. cū ad cōtractū m̄rimoniij an habeat restitutionē in integrū quo ad dotē vel res donatas cōtēplatione m̄rimoniij absq̄ curatore si lesus fuerit tex. est q̄ possit in. l. curator. ff. de admini. tuto. vel cura. cū cōcordāt. all. ibi per gl. vbi dī q̄ tales expēse debēt fieri auctoritate curatoris, vel p̄ curatores.

b Quia disponat testator & erit lex in auct. de nupt. §. disponat coll. iij.

c De iure cōmuni, cōtra. C. de bo. q̄ libe. l. cum non solū. §. sancim⁹, vers.

a Crederem hoc habere locum, si eo quia solus fuit in iudicio dum tamen alias diligenter se habuit vt maior, aliter autem potest petere beneficiū in integrum restitutiones, per nota. in pre. all. l. j. C. si de momen. possess. appellat. fue. Sed quid in matrimonio contrahendo, vel in renunciatiōe beneficij an minor contrahens matrimonij, vel renūciās bñficiō ecclesiastico possit petere restitutionem in integrum esset hic facere vnam repetitionem que duraret plusq̄ consuetudines p̄sentes. Sed me remitto ad text. & ibi nota. in. l. ait p̄tor, in prin. ff. de minor. Et ibi Bart. & Eald. & in. l. in copulandis. C. de nup. & ad text. & glo. in verb. quis minor in, c. ex parte de restit. expoliato. vbi ponuntur casus in quibus

neq; & vers. & filius & vers. necessitate ubi dicitur q; est necessaria autoritas patris. Et ibi Bart. qui facit ibidem plures notabiles quaestiones circa istam materiam & lacius Bald. quorum dicta esset hic longum deducere. Et intelligitur tex. d. §. necessitate, in actione civili, Secus in criminali quia tunc non est necessarius consensus patris. Et etiam in actione personali, sed solum in civili & reali, ut optie habet per Ang. aret. insti. de tutel. iu prin. ibi ex hijs infertur ubi pulchre & remissive de hac materia loquitur de causa criminali est text. in l. inter liberas. §. filius familias. ff. de adulte.

a Secus de iure communi quoniam instrumenta sunt edenda sine die & consule vt. ff. de edendo. l. §. editioes sine die, &c. Rationem ponit text. quae est ne quid fraudis ex cogitetur edito die & consule tamen in practica dispositio illius. §. editioes non seruatur, sed potius ista consuetudo, in eo q; dicit q; instrumentum debet edi ex integro, vide Bart. in d. §. pre. all. Qui ibidem plures notabiles quaestiones format & adducit.

b De iure seruatur contra rium. imo datur deliberatoria ad contradicendum, vel deliberandum nedum super instrumento verum etiam super libello, vt. C. de lit. contes. auct. offeratur. Posset tamen habere locum haec consuetudo quando producit in scriptura priuata continens confessionem debiti, vel simile, vel solutionem quando talis scriptura est scripta, vel signata per illum qui conuenitur super a veratione talis scripture, quonia si compareat in iudicio & pro-

Rubrica de Edendo.

NOuerint, &c. q; vsus & consuetudo est Tolosae q; si aliquis exhibeat in iudicio instrumentum publicum ad probandum intentionem seu illo vtatur contra aliquem in iudicio. Et pars altera petat illud sibi tradi & ex toto sibi exhiberi, debet totum instrumentum tradi et exhiberi parti alteri totaliter scilicet illi parti contra quam illud producit instrumentum, vt cum illo instrumento seorsum in curia deliberet, & possit deliberare. Et ibidem pars illa cui traditum est instrumentum praedictum habita deliberatione super illo illico reddere & restituere illud instrumentum alteri parti quemadmodum sibi traditum fuit ab eodem. Quo facto pars praedicta tenetur respondere praedicto instrumento incontinenti illud concedendo vel negando, si a parte altera fuerit in iudicio requisitum.

ducatur scriptura tenetur illam auerare incontinenti absq; deliberatoria. Et talis est stilus curiarum, & ordinatiōes Regie moderne prouiderūt vtr̄c̄ cufans auerare bilhetam habeatur, p̄ auerata & portet ypothecam.

Rubrica de arbitrijs.

Nouerint, &c. q̄ vsus siue consuetudo est Tolosæ, q̄ compromissum & dictum arbitratorum cum fide a ab vtraq; partium data quāuis pœna b ibi nō fuerit appositā valet de cōsuetudine Tolosæ.

Rubrica de iudicijs

Nouerint vniuersi, &c. q̄ vsus seu consuetudo Tolosæ est, q̄ instātia iudicij non perit c̄ per lapsum triennij post litem contestatā d̄ de cōsuetudine Tolosana

Rubr. de foro cōpetenti.

Nouerint vniuersi, &c. q̄ vsus est & consuetudo Tolosæ q̄ si aliquis forensis obligat se in Tolosa alicui ciui Tolosæ sup̄ aliqua pecuniā quantitate per soluenda maxime cum publico instrumēto per publicum notarium Tolosæ confecto q̄ talis forensis obligat̄ fortitur & sequitur e forum Tolosæ, & tenetur ciui conquerenti iuri parere secundū vsus & consuetudinē Tolosæ quo ad obligationem supradictam.

debet fieri solutio alias autem non esset dubiū. ff. de eo. qd̄ cert. lo. per totū nisi debitor data opera noluerit se reperire in loco destinato q̄ tunc vbiq;

a Fidei interpositio equi pollet iuramento. c. ad aures, de hijs q̄ vi metu, cā fi. & de fide ius. c. puenit facit. c. puenit de arbi. Et id̄ valet hæc cōsuetudo propter fidem datam, & forti⁹ si interuenerit iuramentum.

b de iure non statur sententia arbitri nisi metu pœne qm̄ pœna est appositā, vt. C. de arbit. l. j. & ij. & ff. eod. tit. l. j. & ij. cum ibi nota.

c De iure communi & ciuili est contrarium vt. C. de iudi. l. properandū primo resp. & s. plerunq; vbi dicitur q̄ instātia perit per lapsum triennij nisi in duobus casibus exp̄s. sis in. d. l. j. respon. Tamen in practica dispositio illi. l. non obseruatur sed potius ita consuetudo, nisi obiciatur de heremocidio.

d Ista cōsuetudo est cōformis dispositioni iuris canonici in. c. venerabilis, de iudic. in antiq. & debet intelligi de triēnio post litem cōrest. secundū glos. in præall. c. & ibi optime per Panor.

e Ista consuetudo debet intelligi quando in instrumento non exprimitur locus in quo

De foro competenti.

potest conueniri. l. j. tit. pr. all. Et potest hæc consuetudo procedere de iure communi, per tex. in. l. contraxisse, ff. de actio & obliga. q̄a videtur quis contraxisse in loco in quo vt soluerit se obligauit, & tex. in. l. hæres absens, ff. de iud. §. si. plus dicit videlicet q̄ potest quis conueniri tam in loco in quo contraxit q̄ in loco in quo debuit fieri solutio, & ibi est glo. optima quibus modis quis fortitur forum concordat tex. in. l. iij, ff. de bo. aucto. iudi. pos. siden. ex quibus militat illud vulgare quod allegant aduocati q̄ ratione cōtractus quis forritur forum.

a In tantum q̄ reconuent^o uon poterit iudicem illum recusare quia illum elegit & approbavit. l. eum papinian^o. C. de senten. & interloq. om. iud. per rationem quam ibi adducit tex. Cuius enim in agendo obseruat arbitrium, eum habere & contra se iudicem in eodem negotio nō de dignetur, Qualiter intelligatur verbum in eodem negotio habetur p̄ Bart. in. d. l. cum papinianus.

b De iure communi est cōtrarium, quia coram alio iudice non potest fieri reconuentio durante primo iudicio: vt in auct. & consequēter, de senten. & interloq. om. iud. Tamē ista consuetudo permittit contrariū, & an in causa, præiudiciali, vel causa criminali. et pluribus alijs casibus possit fieri reconuentio videatur Bar. in. d. auct. & consequēter & ibi Bald. quorum dicta esset hic longū recitare & describere sed sufficiat remissio

c de iure videtur contrariū durante officio per tex. in. l. ij. ff. de iniurio. Item quia consules qui nunc di-

ITEM vsus et cōsuetudo est Tolosæ, q̄ si aliquis ciuis Tolosæ queritur de aliquo ciue Tolosæ Concoram aliqua curia siue iudice reus de consuetudine Tolosæ potest actorem illum reconuenire corā eodem iudice siue curia a si voluerit vel potest illū cōuenire si magis voluerit corā alio b quolibet iudice vel curia in Tolosa si tamen est de foro illius curiæ seu iudicis. Causa illa non obstante, si prius actor excipiat q̄ nō tenetur respondere parti alteri nisi coram eo iudice coram quo ip̄e conueuerat eum primo.

ITEM vsus et cōsuetudo est Tolosæ, q̄ quilibet consul Tolosæ potest agere & conueniri c corā Cōsulibus alijs Tolosæ & sententiæ late pro dicto consule vel contra ipsum adictis cōsulibus, vel a duabus partibus consulum valent & obtinēt roboris firmitatē eo q̄ ip̄e est consul in aliquo nō obstante.

entur capitularij sunt pares in iurisdictione & certum est de iure, q̄ par in parem non habet imperium. ff. de arbit. l. nam magistratus, & l. ille aquo. §. tempestiuum vbi tex. prætozem in prætozem consulem in consulem, nullū imperium habere tamen hæc consuetudo est obseruata, quoniam si vnus ex capitularijs Tolosæ delinquat in suo officio pugnatur per alios capitularios & ita vidi pluries fieri & obseruari, adeo q̄ dimisso caputio in loco in quo sedere solet transbarram ac si esset priuata persona se debet defendere contra Syndicum, vel procuratorem regium, Tamen tales materie cōsueuerūt tractari ianuis clausis in materia ciuili non est dubium q̄ capitularij possūt cōueniri in curia ordinaria eorundem capitulariorum ad quærelam priuati, & tanq̄ personæ priuatae.

Rubrica de libelli oblatiōe.

n Ouerint, &c. q̄ vsus & consuetudo est Tolosæ, q̄ in curia consulum Tolosæ non datur a seu offerri libellus parti ree super aliqua petitione, nisi de partium processerit voluntate.

Rubrica, De interrogatorijs ante litem faciendis.

n Ouerint, &c. q̄ vsus seu consuetudo est Tolosæ q̄ creditor ad instanciā debitoris preposita quærela de aliquo debito si bi persoluendo, tenetur dicere b si petit illud debitū cum carta vel sine carta. Et si dicat cum carta tenetur creditor ostēdere cartam ipsius debiti in iudicio anteq̄ debitor respōdeat, & si non ostenderit non tenetur respondere dictæ pe-

a Dispositio iuris communis est in contrarium. C. de lit. contesta. auct. offeratur, vbi dicitur q̄ debet dari libellus & tex. dat ibi rationem dicit tamen glo. in. d. auct. q̄ fallit in casib⁹ de qb⁹ i auct. nisi breuiiores. C. de sentē. ex pericu. recitan. de hac materia meremito ad nota. in cle. sæpe. de verb. sign. & facit ista consuetudo q̄ traditi oni libelli possit renunciari q̄ partes idē glos. in. d. cle. sæpe in verb. lit. cōtes. tñ Ang. are. in it. de acti. §. tripli tenet cōtrariū dicēs q̄ etiā de consensu prium oblatiōi libelli non possit renunciari, & idem videt dicere Pañ. in. c. j. de lit. cōtes. in anti. vbi notabiliter, & optime ponit casus in qb⁹ nō dat libellus quos hic describere esset superflū q̄ sufficit remissio. Expediit tñ vtriq̄ parti, vt libellus in scriptis tradat ppter cōmoditates quas ponunt glo. in verb. pñū

b Dispositio iuris communis est in contrarium. ff. de interrogat. actio.

De interrogatorijs añ litem faciendis.

vj. §. interrogatorijs autē acti-
onib⁹ dat ibi tex. rationē quia
nemo cogitur ante iudicium
de suo iure aliquid. Responde
re, hic non intendo ad longū
materiam describere sed solū
remissiue, vnde quæ sint inter-
rogationes, quæ possunt fieri
ante litem contestatā videant^r
notata per glo. & ibi Pan. in.
c. cum causam, de iura. calum.
in antiq. Et quæ sit differentia
inter interrogatōnem & po-
sitionem videant^r notata per
glo. in. c. j. de confes. lib. vj. &
per Panor. in præal. c. cū cau-
sam, & c. fi. eo. titu.

a Simile infra de fid. instr.
consuetudine secunda tamen
de iure communi est contrari-
um quia instrumentum debiti
non facit fidem, Nisi causa ap-
ponatur, tex. in. l. cum de inde-
bito. §. fi. ff. de pbat. & ibi glo.
& Bart. & add. ad Bar. vbi po-
nuntur quedā limitatiōes seu
casus fallentiales, & appellatio
ne cautionis veniunt non solū
scriptura publica sed etiā scrip-
tura priuata, vt in gl. in verb.
sed hoc in præal. l. cū de indebi-
to imo quod plus est appellati-
one cautionis venit stipulatio
seu promissio facta cum solē-
nitate verborum per text. in. l.
fancimus in fi. C. de verb. sign. vt optime habet^r Pan. in. c. si cautio. de fid. in.

b **I**str. cui⁹ dicta esset hic longum recitare, sed sufficiat remissio.
Ista consuetudo non obseruatur de vsu & stilo curiarū Tolosæ, sed po-

titioni donec inde ostenderit car-
tam. Tamen si creditor dicat q^d de
biti instrumentum amisit, & q^d de
bitum adhuc sibi debet, tūc debi-
tor tenet^r rñdere & pcedere in cā.

TEM vsus & cōsuetudo est

I Tolosæ, q^d si aliquis creditor
petat in iudicio aliquod debi-
tum ab aliquo debitore cū instru-
mento creditor non tenebitur cau-
sam debiti declarare. Nisi de hoc
fuerit prius requisit⁹ a parte debi-
toris, & si inde fuerit requisitus, te-
netur creditor q^d petit causam de-
biti declarare, tamen quamuis in
instrumento debiti ponatur, vel
non ponatur causa debiti ex qua
debeatur creditori, illud debitum
q^d ille creditor non tenetur proba-
re ex qua causa a debitum illud
sibi debeatur, sed statur responsio
ni ipsius creditoris facte in iudicio
& sub virtute præstiti iuramenti
dum tamē dicta causa sit licita vel
honestā, & statur nihilominus di-
cti debiti publico instrumento.

Rubr. de noiatione guirētis.

Ouerit, b & c. q^d vi⁹ & cōsue-
nudo est Tolosæ, q^d cum ali-
quis nominat guirētē ante

tius iuris communis dispositio de qua in l. emptor. ij. C. de euisio. cum ibi nota, imo semper ille qui vocat auctiorē suum in guirentem tenetur causam prosequi etiam in causa appellationis. Tamen si vocatus in guirentem teneatur causam assumere, condemnato emptore vel conuēto vēditore, vel auctor cōdemnatur eadem sententia ad emptorē, vel habentem causam ab eo releuandum indemnem tam de principali q̄ expēsis damnis & interesse, & si vocatus in guirētem non sit soluendo potest agi contra bonatenentes venditoris vel auctoris, p̄ notata in l. vbi. C. de iur. dotium. in glo. super verb. qui non potiora. & in auct. de fideiul. §. sed neq̄ coll. j. precipue. in glo. posita, super verb. hypothecarijs.

litis contestationē in causa vel conuēntia que mouetur cōtra eum in casu tamen in quo potest nominare a guirentem seu trahere de consuetudine Tolosæ, nominans vel trahens guirentem non debet compelli litigare in causa, vel conuēntia ratione cuius nominauerit, vel traxit guirētem dummodo litiget vel causam agat contra ipsū quem nominauit, vel traxit guirētem, & q̄ ei portet guirētiam litigando, & faciat posse suum cōtra ipsum guirentē fideliter ad cognitionem curiæ.

Rubrica, de Reconuentionibus.

NOuerint, b & c. q̄ consuetudo est Tolosæ, q̄ si reconuentionio proponatur post litem contestatam aliqua de cōsuetudine Tolosæ nō debet admitti, nisi ille qui reconuentionem intendit de reconuentione fuerit protestatus, vel eādem reconuentionem incontinenti in ipsa litis cōtestatiōe pponat.

per glo. in præall. l. si. vbi ponuntur casus in quibus non habet locum recon

a Qualiter & quomodo & quo tempore debeat fieri talis nominatio, habetur per Bart. in l. ij. C. vbi in rē actio. excer. debeat, Et ibi etiam per Bald. lacius.

ISTA consuetudo videtur procedere de iure cōmuni per auct. & consequēter. C. de senten. & interloq. om. iud. Tamen etiam post litem contest. pōt fieri reconuentionio dū modo causa reconuentionis sit de proximo liquidāda, p̄ text. in l. si. C. de compensa. & in c. dispendia. §. reus. de rescript. lib. vj. Et hoc nisi in casibus expressis per tex. cum ibi notatis.

De Reconventionibus.

uentio seu non admittitur, & ibi Bald. qui late ponit plures quaestiones hæc materiam tangentes

a Iſtam cōſuetudinē nō reperio diſcrepantem a diſpoſitione iuris communis. Quo-
niam instrumentum publicū, in forma publica nullo modo ſuſpectum in iudicio produ-
ctū lapſo termino in eodem præſixio cauſat offeſam ma-
niſeſtam, de qua habetur in. c. pia. §. ſi quis igitur cum ibi no. de excep. lib. vj. Tamen iſta cō-
ſuetudo vix practicatur, ſed in oleuit ſtilus q̄ in curia ſpiritu-
ali in vim clauſulæ appoſite cō-
muniter in talibus instrumen-
tis per quam obligat⁹ cōſtituit
procuratores ad conſitendum
debitum in instrumento cōtē-
tum ſit in dorſo instru-
menti ſecreta, & lapſo ter-
mino laxantur grauamina &
facta fide infra octo de mani-
feſta offeſa, videlicet de instru-
mento talis excommunicatus
non abſoluit, niſi ſoluto debi-
to vel facto depoſito. In curijs
ſigillaribus habētibus rigores
creditores impetrant literas
clamoris importātes etiam ar-
reſtationem perſonæ, & ſi exe-
curatus, vel arreſtatus ſe oppo-
nat conſtitio de instru-
mento niſi in promptu fidem faciat de
ſolutione non auditur niſi facto prius depoſito reali de ſumma in instru-
mento contenta ſi pars hoc requirat. & idem in ſcriptura priuata continen-
te debitum purum facta aueratione per debitorem quia non auditur oppo-

ITEM a vſus & cōſuetudo eſt
I Tolofæ, q̄ cū aliquis in curia cō-
ſulum ex obligatione propria vel
ex iure ſibi ceſſo agit in iudicio cō-
tra aliquem cum publico instru-
mento petens ab ipſo aliquam pe-
cunie ſummam ſeu quātitatem, &
conſtat vel per confeſſionem vel
per probationem illa instrumenta
eſſe publica & vera ſine exceptio-
ne idonea a reo propoſita aut pro-
bata conſules præcipiunt reo vt il-
lam pecuniā actori perſoluat ter-
mino ab ipſis conſulibus conſtitu-
to. Quo lapſo illam ſentētiā ſeu
præceptum excequantur poſtmo-
dum ijdem conſules, & diſtringūt
Niſi eſſet à præcepto huius ratio-
nabiliter appellatum, nonobſtan-
te reconuentione ipſius rei propo-
ſita vel proponenda ſine publicis
instrumentis de re dubia & incer-
ta præſtita tamen ab actore coram
conſulibus fideiuſſoria cautione
vſq̄ ad quātitatem quā petit. Idē
actor de parendo iuri aduerſario
ſuper reconuentione eius cog-
nitione eorundem conſulum.

nens compensationem vel aliam exceptionem, nisi facto prius reali deposito, si creditor illud requirat, & ita practicitur ita q̄ data cautione creditor habet recedentiam depositi.

Rubrica, De Iuramento calumpniæ.

NOuerint, &c. q̄ vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ in curia Consulum Tolosæ partes iurant ante litis contestationem q̄ dicant veritatem & stent seu pareant cognitioni consulum, & aliud iuramentum calumpniæ non præstat, nisi primum vt dictum est vel difinitum.

ra iuramenti de calumpnia habentur per glos. in. l. ij. C. de iura. calumpn. in § q̄ obseruari, glo. in verb. existimat quæ ponit de vers. clericis. Et an istud iuramentū possit remitti tacite glo. super verb. remitti, in §. sed quia, in prealle. l. ij. tenet q̄ non tamen secundum oppi. Ioan. quam recitat glo. in princ. tacite potest remitti, & ita procedit de iure per tex. in. c. j. de iura. calump. li. vj. vbi dicitur q̄ istud iuramētē nō est de substantia ordinis iudiciarij, vt in. §. omisum. c. præ all. & tale iuramētum si requirat a parte potest præstari in quacunq̄ parte litis, vt. d. c. j. in princ. & tibi glo. notabilis per totū, titu. vbi hæc materia optime deciditur.

Rubr. De dilationibus.

Ouerint, &c. q̄ vsus & consuetudo est Tolosæ, q̄ corā arbitris v̄ corā dño feudi vel coram Consulibus Tolosæ non dant nisi vna dies competens, ad pbandum, vel hoc maxime quando ad illam diem pars cui talis dies assignata est reddit testes ad pbādū.

ISTA consuetudo est modice vtilitatis & non practicitur. Nam de iure communi iuramentum de calūpnia præstat post litis contestationē, vt. C. de iur. propter calump. l. ij. cum ibi nota per glo. in verb. narrationem, per iura ibidem adducta, per glo. & Bar. & videatur gl. in. l. prolatam. C. de senten. & interloq. om. iud. q̄ ponit ordinem in causis iudiciarijs vbi dicit q̄ primo debet lis contestari, & deinde iurari de calumpnia, Et quæ sint capi

HAEC consuetudo est contra ius cōmune quia dantur tres dilationes ad pducendum testes vt in auct. de test. §. quia vero coll. vij. imo etiam datur quarta iurata cum solēpnitate de qua habetur in. d. §. quia vero. Et in auct. at qui semel. C. de pbat. & de iure canonico idem, vt. c. vltra tertiam de test. vbi dicitur q̄ quarta di-

De Dilationibus

latio debet concedi con solempnitate legali quæ solempnitas exprimitur in iuribus præallg. & qualiter intelligatur q̄ non datur, nisi vna dies dicitur infra consuetudine se quenti & cōuenit cum modernis ordinatiōib⁹ regijs q̄ detur vnica dilatio ad p̄bandum per testes.

ISTA consuetudo est rationabilis & vtrinam obseruetur licet videatur tex. in contrariū in eo q̄ dicitur q̄ testes recipiantur in absentia partis in auct. sed & si quis. C. de testi. & in corpore vnde sumitur. & in. c. in nomine domini. de testib. in antiq. & cum dicitur q̄ assignatur dies vnica ad p̄bandum seu testes producendum videtur contra dispositionem iuris per iura in præcedenti cōsuetudine allega. verumtamē hæc consuetudo nō artat peritem ad probandum seu testes producendum eadem die qua fuit contestatum, vel in crastinum. Sed debet intelligi cum dicitur q̄ datur vnica dies, q̄ facta litis contesta. assignatur actori ad octauam vel decimam diē aut alia per Consules vel assessorem actori ad testes producendum assignatā & idē ad illos produci videndum intra quam dilationem actor facit diligentias ad habendum testes ad adiornari faciendum ad diem præfixam & assignatam vtriq̄ parti, vnde si reus non compareat & actor suos testes habeat potest illos producere, & recipiuntur in vim assignationis vtriq̄ parti sic vt p̄missum est factæ

ISTA consuetudo est quo ad hoc. vt illi qui interrogatur in iudicio detur terminus seu dilatio ad veniendū de liberatus & declarandum an sit hæres vel non est conformis dispositioni iuris communis in.

ITEM est vsus & cōsuetudo Tolosæ, q̄ quando aliqua causa agitur in curia consulum assignat dies vnica ad probandum negata partibus, præsentibus, & testes eadem die nominati recipiuntur per curiam & cōpelluntur per Consules se necesse fuerit, & post modū a curia examinantur præstito iuramento eisdem consulibus in præsentia partium si interfuerint, vel in earum absentia si non affuerint absq̄ alia monitiōe per curiam facta, & huius receptio & examinatio valet in iudicio, ac si testes in partium præsentia iurauissent.

ITEM est vsus & consuetudo Tolosæ q̄ si aliquis ab aliq̄ conqueritur quem dicit esse heredem illius pro quo petit ab eodem. Et reus petat diem deliberationis à iudice sibi dari in qua cō

L. qui interrogatur. ff. de interrogat. actio. quia de facto testatoris interroga-
tur & sic de facto alterius, ut dicit glo. in verbo in eodem modo, in l. præall. quia
si de facto proprio tunc non datur dilatio, quia de facto suo debet esse certus
per iura ibidem alleg. Et quod dilatio in casu istius consuetudinis debeat dari est
text. in auct. de exhi. & introdu. rei. §. illud quoque, vers. sancimus. Tamen de
iure non poterit conueniri donec. confecerit inuentarium. l. scimus. §. donec.

fulte rñdeat vtrū voluerit esse hæ-
res illius pro quo petit ab eo vel non
quod debet sibi assignari octo dierum
terminus vel amplius secundum
tamē bonam cognitionem, seu ar-
bitrium iudicis, si aliqua causa emi-
nens apparuerit pro qua dicta di-
es sibi debeat prorogari.

de modo proponendi hanc exceptionem temporis ad conficiendum in-
uentarium, vide per Ang. aret. in si. de excep. §. præterea colum. xxviii. ibi vi-
dendum restat. & c. ubi plura notabilia de huiusmodi materia, & eo, §. colū.
xxx. prope. si. ibi Est autem aduertendum de hoc scripsi aliqua infra post hu-
iusmodi consuetudines super Arresto sane. §. nos igitur.

Rubrica, De restitutione spoliatorum.

Nouerint, & c. quod usus & consue-
tudo est Tolosæ quod quando ali-
quis petierit ab aliquo aliquam hæ-
reditatem in parte vel in toto, & res-
excusauerit se non teneri responde-
re, ea videlicet ratione quia cum
actor expoliauerit eum ab aliqua
re eiusdem hereditatis, vel de ali-
qua alia re quæ non est illius hære-
ditatis, & per eam spoliationem re-
posuerit per modum exceptionis
de consuetudine Tolosæ respondeat

ISTA consuetudo videtur con-
cordare cum dispositione iu-
ris communis. c. in literis. de
restitut. spoliato. in antiq. ubi
agenti possessorio non potest
opponi exceptio defectus pro-
prietatis seu dominij ideo di-
cit ibi text. ibi text. quod etiam pre-
do venit restituendus, etiam in
beneficialibus spoliato. benefi-
cio suo agenti interdicto. Vnde.
vi non potest contra eum ex-
cipi; non est canonice institu-
tus, facit. ff. de vi. & vi arma. l.
j. §. qui ame. videantur not. pro
glo. & Panor. in. d. c. in literis.

De Confessis.

a Et sic contra dispositionem iuris communis in. c. final. de ordi. cogn. vbi dicitur q̄ agens possessorio recuperande non tenetur ante restitutionē suis spoliatorib⁹ nisi super questione spoliationis. respondere. Potest tñ ab agendo repelli, per exceptionē spoliationis, sed per istam cōsuetudinem statim negatio facta spoliationis, reus tenetur respondere petitioni super petitione h̄reditatis, vel alterius rei. Et sic eodem tempore concurrunt in probatione, & sic lites abbreviantur, quia actor non tenetur expectare q̄ excipiens de spoliatione actore illam negante prius probet spoliationem ente q̄ actor probet suam intentionem.

actor si expoliavit reum vt positū est per modū exceptionis, & si cōcedit, restituat, & respōdeat postea reus, & si neget probet reus si vult vel potest & non obstante probatione vel causa dictæ exceptionis reus statim respondeat petitioni h̄reditatis a postq̄ actor negauerit dicta spoliationē propositam per modum exceptionis, vt dictum est.

Rubrica de confessis.

Quoniam ista materia de Confessis est ampla, & habet plures qualitates & diuersas materias, vt de Confessione facta in iudicio. Et de Confessione facta extra iudicium, aut parte præsente, aut parte absente, in causa Ciuili, vel in causa Criminali, quando valeat & præiudicet vel non. Hęc materia duraret plusq̄ omnes præsentes Cōsuetudines seu textus illarum ideo mihi intrare illam materiam esset temerarium ad longum deducere, aut decidere. Sed satis videtur mihi sufficere, q̄ Constitutiones seu Consuetudines, in hoc titulo descripte habent locum solum & dum taxat in confessione extra iudiciali, causata parte præsente vel alio habente a parte speciale mandatum ad acceptandum talem Confessionem, & in causis ciuilibus, & non in criminalibus vt ex textu ipsarum consuetudinum clarissime resultat. Ne tamen pede sicco per transeam remissive non decisive, quid sit de iure quo ad huiusmodi Confessiones, remanente huiusmodi consuetudine. De Confessione facta in iudicio, an possit reuocari sine interuallo, si non fuerit acceptata remitto me ad. c. sicut, in prin. de elect. cum ibi notatis. Et optime per Pañ. in. c. præterea de testib. cogn. super notabilibus. Et de Cōfessione extra iudicium habet, in. l. tale pactum. ff. de pact. & l. cum de indebito. §. si. ff. de probat. vbi scriben. tractā. hanc

materiam. Et de Confessione facta in iudicio per errorem vtrum & quādo
 possit reuocari habetur late per Angel. instit. de actio. §. si minus, super glo.
 in verb. corrigere, & aliquas differentias inter Confessionem factam in iu-
 dicio & confessionem factam extra iudicium. Idem Ange. instit. de exceptio.
 §. j. xxxvij. colum. ibi quid e contra. Et per eundem Ange. de confessione ex-
 tra iudiciali, instit. de littera. obliga. super casus positione ibi ad intellectum
 Et an confessio requirat causam annexam, Idem Angel. ti. præalle. sup. glos.
 in verb. debere, ibi in eadem & c. Et de confessione facta, cum causa vel sine
 causa, in iudicio vel extra parte præsentē, vel absente quando præiudicet
 habetur optime per Panor. in. c. si cautio de fide instrum. & in additione ad
 Bart. in. l. publicia meua. §. si. ff. deposit. Et per Panor. in. c. si. de success. ab in-
 testa. tam super notabilibus q̄ per discursum illius, de hac confessione extra
 iudiciali parte præsentē sine causa vel parte absente plene habetur per Iaso-
 nem, in. l. admonendi, in repetitione illius. l. numero. cxxix. ibi circa secū dū
 Quæ faciunt pro opinione Barto. in. l. generaliter. C. de non nu. peccu. vbi
 Bald. tenet contra opinionem Bart. & sunt ibi contrarij, & ad dicta Baldi
 respondet idem Bar. in. l. non solum. ij. ff. de liberatio. lega. §. si liberationis
 Et de confessione quæ fit per procuratorem, vel aduocatum in iudicio par-
 te absente. Panor. in præall. c. si cautio, de fid. instru. & optime per glo. in. c.
 ij. de in integr. resti lib. vj. vbi dicitur q̄ non valet. Et de confessione facta
 coram iudice in competenti an præiudicet habet per Ang. instit. de suspect.
 tuto. §. sed si quis præsens. Et de confessione facta ad vnum si. an præiudicet
 ad alium finem. vide no. in. c. ex penitentibus. l. di. & ij. q. j. c. nos in quemq̄.
 An noceat confessio cum quis confitetur se emphitheotam, vel subditum,
 aut cololum alterius & similia vide per do. Guiller. bene. in repet. c. raynū
 cius, super verb. & vxō. no. adele. fo. clij. & ibi late. Et de illo quod vulgari-
 ter dicitur per text. in. l. vnica. C. de cōfes. q̄ in confessum nulle sunt partes iu-
 dicis, intelligit nisi in condēnando quia necessariū est vt sequatur sententia
 vel præceptum quia ex sola cōfessione non potest fieri executio, & ideo quo
 ad confessionem vel aliam probationem nulle sunt partes iudicis tamen
 necessaria est vt præmissum est sententia vel præceptum vt optime habetur
 per glo. in verb. qui interrogatus. ff. de interro. acti. l. de ætate. §. qui inter-
 rogatus Et quando agitur de titulo beneficij sola confessio aduersarij non
 prodest agenti vide optime per Domi. de sanc. gemi. in. c. duobus. v. colū.
 de rescrip. lib. vj. Et an confessio admittatur contra præsumptionem iuris
 & de iure licet contra eādem non admittatur probatio per testes vide not.
 in auct. de æquali. dot. §. aliud coll. vij. per Bald. C. de probat. super Rubri-
 ca, & l. di. c. ferrum. glo. si. in fi. & liij. di. c. frateruitatis. Et confessio facta

in iudicio remanet etiam si processus reperiat nullus tex. in cle. constituti-
 onē in fi, de elect. Et an facta in vno iudicio preiudicet in alio, vide per Pa-
 nor. in. c. dilectus de capell. mo. Confessio geminata habet magnum effectū
 tex in. l. vnica. C. de plus peti. in fi. Et de illo qui in articulo mortis confite-
 tur recepisse ab aliquo certā q̄ritatē pecuniæ ad causam mutui an per hære-
 dem possit opponi exceptio non numerate pecuniæ, Bald. in vñb, feud. tit.
 de pace constan. §. vassalli nri. in fi. Et de Notario qui in articulo mortis fa-
 retur fecisse falsum Instrumentū, & de teste q̄ cōfitei falsum deposuisse vide p̄
 Bart. in. l. si quis in graui. §. si quis moriens. ff. ad velleya. Bald. in. l. gñaliter,
 in vlt. notabili. C. de non nu. pecu. Videant aliqua per Guid o. p̄p. in suis deci-
 sionibus questi. c. lxxvj. & per Ioan. andr. in addit. ad speculum in tit. de te-
 ste. §. j. vers. sed pone q̄ egi & c. super verb. fundus. & ij. decisio. capelle Archi-
 episcopalis Tolosæ questio. cccl. ccclij. & ccclxxvj in consilio Basilien. ritu.
 de concubinarijs. §. eadem, vers. publici autem iu verb. confessioem & sup
 verb. in iure vbi habetur tam de Confessione extra iudiciali q̄ iudiciali &
 tam in causis civilibus q̄ criminalibus, Tamen communiter Confessio sola
 facta in causa criminali non est sufficiens ad condēnandū aliquem ad mor-
 tem vel p̄nam corporalem, l. j. §. si quis vltro. ff. de questio. vbi tex. notabi-
 lis cum glo. in verb. non potest, Bart. & Bald. in præalle. l. vnica C. de con-
 fes. Optimus tex. cum ibi not. in. c. nos in quemq̄. ij. q. j. & ibi glo. & per to-
 tam illam distinctionem, vbi hæc materia clarissime tractatur, an sola con-
 fessio in causis criminalibus valeat ad condēnandum, Et veritas est q̄ nō
 per iura p̄all. ratio est q̄a perire volens nō est audiendus, l. nō tantū. ff. de ap-
 pel. & nemo est dñs mēbrorū suorū. l. liber hō. ff. ad. l. acquil. Et p̄pterea fuit
 latū arrestū in parlamento Tolosæ die. xxij. mensis Marcij, Anno ab incar-
 natione domini millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, contra
 quendam iudicem in dictæ arresto nominatum qui quendam priso nerium
 ad p̄nam sustigationis ex sola confessione cōdemnauerat per quod illius
 processus & sentētia fuerūt annullatæ & dictus iudex fuit condēnatus in sum-
 ma quinquaginta librarū turo. erga regem, facit tex. in. l. c̄ bseruare iuncta
 glo. in verb. propria. C. quæ appella. non reci. Necessē igitur est q̄ fuerit con-
 uictus, & confessus de illo igitur qui confitetur crimē quia inspicitur an spō-
 te an metu probationum confitetur. c. si quis. xxiiij. di. cum ibi nota. tex cum
 glo. l. di. c. presbiterum. De confessione facta in tortura an & quādo possit
 reuocari, vide per Bald. in. l. fi. C. de probatio. Possit tamen multum opera-
 ri geminata confessio cum alijs adminiculis quoniam habet magnos effe-
 ctus geminata confessio, vt supra dictum fuit.

a Regulariter nisi fiat in iudicio non tenet. C. de confes. l. vnica. cum ibi notatis.

b Bene dicitur presentibus secus si absente altero cui fit confessio ff. de conf. l. certum confessus. §. Si quis absente ideo necesse est q. ille cui fit confessio sit præsens vel procurator, pro eo. vel tutor, pro pupillo vel curator.

Sequuntur Consuetudines Tit. de Confessis.

Nouerint vniuersi, &c. q. vsus & consuetudo est Tolosæ q. si aliquis confitetur vel concedit extra iudicium a ex causa honesta alicui se recepisse ab eo vel ab aliquo alio nomine ipsius cui confessio fit aliquam pecuniæ quantitatē vel aliquod aliud debitum, q. talis confessio, & concessio præiudicat cōfidenti & prodest illi cui fit confessio vel concessio b Præsentibus dictis personis, videlicet confitente & illius cui fit cōfessio.

TEM vsus & cōsuetudo est

I Tolosæ, q. si aliquis confiteatur extra iudicium alij se debere ex aliqua causa honesta c a aliquam pecunię quantitatem, q. talis confessio præiudicat d confitenti, & prodest illi cui fit cōfessio præsente vtroq. illo cui fit confessio & confitente.

de interrogato actio.

d Vt supra dictum est, in prima consuetudine.

pro adulto, vt ibi dicit tex. valet tñ cōfessio facta in libello etiā si parte absente tradatur vt dicit ibi Barr. maxime sit acceptetur verbo vel aliam scripturā in eodē iudicio vel causa productam.

c Quia sine causa non valet, vt. ff. de interrog. actio. l. j. §. si. vbi glo. not. q. confessio facta ad obligandum extra iudiciū causa non expressa nō valet. Ad liberandum valet vt in auct. de test. §. & licet colla. vij. cū ibi nota. in iudicio autē facta etiā sine causę expōsitione valet vt si cōfiteatur tibi debere decē libras turoneñ. licet non dicam ex qua causa pōt sequi preceptum vel condemnatio, vt. d. l. j. §. si. ff. de interrog. act. facit. l. sicut. C. de repu. vel absti. hæred. & ibi Bald. vide glo. in. d. l. j. §. si. de interroga. acti. & ibi Bald. Sunt tamē casus in quibus absente parte actus alterius partis sibi præiudicat quia actus dependet ex voluntate vnus, vt est additio hæreditis vel rati habitio vt dicit Barthol. in præallega. §. fina. l. j. ff.

De Testibus.

a Ista clausula addit ad cōsuetudines prædictas in quib⁹ non fuerat aliquid dictum de promissōe & minus de re mobili reddenda, Secus autem de re immobili argumento a cōtrario sensu quod est fortissimum in iure. ff. de eo. cui manda. est iurisdic. l. j. vers. huius rei re fiduum quod potest cadere in huiusmodi consuetudine colligi potest per superius dicta in prima & secunda cōsuetudinibus.

b Concordat cum dispositione iuris communis iura sūt deducta in. l. vnica. C. de confess. per glos. text. cum ibi not. ff. de appella. l. non tantum.

c Ergo cum publico instrumento valet quia notarius rāquam persona publica potest p̄ absente stipulari, de hoc dic vt habetur per Ang. aret. inst. de iure persona. §. serui autem vbi optime per eum.

d Dic vt supra in prima consuetudine fuit dictum.

CONTRA istam consuetudinem videtur rex. in. l. parentes. C. de testib. Tamen quoad ætatem filij vel filia & aliorum inferiorum admittuntur mater vel soror per text. in. l. etiam matris professio. ff. de proba. Quod qualiter intelli-

ITEM est vsus & consuetudo Tolosæ q̄ si aliquis confitetur se debere seu promittit a alicui per soluere seu reddere presenti personæ vel alteri pro eo recipiēti si absens fuerit ex aliqua causa honesta aliquam pecunia quantitatem vel rem aliam mobilem, & hoc extra iudicium, si probentur tales confessiones, vel promissiones licet si ant extra iudicium valent & obtinent roboris firmitatem

ITEM vsus seu consuetudo est Tolosæ, q̄ confessio facta extra iudicium, ex facto iniuriarum, vel etiam criminum **b** nō valet nec nocet consitenti de Consuetudine Tolosæ.

TEM vsus seu consuetudo **I** est Tolosæ q̄ confessio facta extra iudicium, & sine publico instrumento **c** videlicet ex debitis & reb⁹ pecuniarijs altera parte absente non valet. **d**

Rubrica, De Testibus.

I.

NOuerint, &c. q̄ consuetudo est, Tolosæ seu vsus q̄ quando dubitatur super ætate alicuius pueri vtrum sit ætatis quatuordecim annorū, vel puella duodecim vel pluris vel minoris coram Con-

gatur vide Bald. super. d. l. etiam Quoniam si negocium tangat vtilitatem filij testimonium matris non sufficit alias autem est validum vt ibi per Bal. qui allegat decisio. Innocen. Et est text. in. c. super eo de testib. in antiq.

fulib⁹ Tolosæ q³ testimonium patris vel matris vel sororis aliorum parentum valet & obtinet roboris firmitatem.

II.

ITEM vsus et cōsuetudo est Tolosæ q³ testimonium non admittitur contra publica instrumenta nisi fuerint illi idem vel de illis a qui sunt in instrumēto b contenti contra quod etiam producuntur vel alij c omni exceptione maiores.

III.

ITEM d vsus & cōsuetudo est Tolosæ q³ ad probandum debiti seu depositi quantitatē seu probandam confessionē alicuius factam super debito vel commenda testimonium mulierū non valet, nec admittitur, nec est per testimonium earum aliquis in talibus condemnandus.

§. item verborū. insti. de inuti. stipula. vbi optime dicit.

d. Ita consuetudo est contra dispositionem iuris communis quoniā mulier admittitur ad ferendum testimonium præterq̄ in testamēto in quo prohibetur esse testis. ff. de testa. l. qui testamento. §. mulier. Et in causis criminalibus secundum ius canonicum. c. forus. de verb. & re. signi. in antiq. vbi bona glo. de iur. tamen civili admittuntur etiā in causa criminali vt dicit glo. in preall. c. forus. facit ad hoc q³ edictum de testibus est prohibitorium, quia

a Quoniam per testes numerarios & in instrumēto descriptos, etiam per duos pbat instrumentum falsum text. & ibi gl. not. in. c. tertio loco, de probat. tex. & ibi glo. insti. de in utili. stipula. §. item verbo obligatio. tex. cum gl. in auct. de fid. instr. §. si vero tale aliquid coll. vj. in quibus locis habet quod testes vincant instrumentum vide tex. glo. Panor. in. c. cum Ioānes hāremita de fid. instr. Sūt tñ aliq casus in q³ non fit probatio, per testes cōtra instrumentū positi per glo. in d. c. tertio loco, in fi. glo. fi.

b Videbat contra quia p bationes non sunt angustāde, dicit tex. in. l. quoniā multi. C. de hāreti.

c Non descripti in instrumēto, Tamen necesse habet dicere q³ erant præsentēs loco & tempore quibus contractus fuit celebratus alias non valerēt eorum. d. c. in præsentia de proba. Vide per Ange. in p̄all.

De Testibus.

omnes admittuntur nisi reperiantur prohibiti. l. j. ff. de testib. facit. c. tam literis, de probatio. glo. in. l. fi. glo. fi. C. de codicil. & ita obseruat cōmunis vsus curiarum vt etiam in causis criminalibus mulieres recipiantur ad ferendum testimonium, Notarij tamen in recipiendo instrumenta contractuum non recipiunt mulieres, vt est notoriū.

a De iure communi est cōtra, quia cōpelli possunt testes ad peribendum testimonium pluribus remedijs, vt. l. si quando, C. de testib. cū concordan. addictis. per glof. etiam ad reprobandum testes. productos l. si quis testibus eo. titu. tamen hæc consuetudo, potest saluari per ordinationes regias bonæ memorię Ludouici Regis Frācię duodecimi per quas est prohibitum producere testes reprobatorios reprobatoriorū.

b Nō est de obseruatis, qm̄ p ordinationes regias bonæ memorię Ludō. Regis. xij. illi^o nominis fuit phibitū dare obiect^o contra testes, seu personas testiū post publicationē inque starū, & ista obseruat i tolosa.

c Id est assignata & fiebat assignatio ad tradēdū obiect^o & illos pbādū vt elicit ex text.

d In hoc discrepabat a dispositione iuris cōis qm̄ antedictas ordinationes Regias sup obiectibus erat duplex litis cōtestatio vna sup obiectibus generalibus alia super obiectib^o specificis traditis, & in productione testiū pars debet vocari, sed hæc consuetudo est in contrarium.

e Assignata seu data.

III.

TEM vs^o et cōsuetudo ē Tolosē q si crimina fuerint obiecta testibus ad repellendum eos testes nominati ad peribendum testimoniū super criminibus probandis contra testes compelli non debent. a

V.

ITEM est vsus siue consuetudo Tolosē q attestacionibus seu dictis testiū publicatis b die data c (requirēte parte) ad obiectū dum in personas testiū predictorum, si aliqua contra personas testiū sint obiecta ad obiectiones contra personas testiū propositas non respōdetur a parte contra quam obiectiones d huiusmodi proponuntur. Nec ipsa pars ad respondendum huiusmodi exceptionibus est aliqua tenus compellēda. Si vero testes vel aliæ legitime probationes eadem die e producantur super illis quæ in personas testiū obiecta sunt dictæ probationes debent recipi per curiam &

admitti parte aduersa presente vel non a presente Nec ad hoc citantur nec compelluntur. Et q̄ dictæ probationes valeant ac si responsum fuisset a parte aduersa illis q̄ obiecta fuerant cōtra testes. Si vero dicta die pars obiciens non probauerit obiectiones supradictas, ad probandum eas admitti b nō debet vterius de vsu & consuetudine Tolosana.

VI.

ITEM c vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q̄ testimonio mulierū statur tantum & creditur super causis criminalibus & iniuriarū & super matrimonio & etate cognoscēda alicuius infantis vel adulti & super deffloratione d mulierum.

VII

ITEM est vsus & cōsuetudo Tolosæ q̄ testimonium duarum mulierū valet & admittitur in causa iniuriarum, & per probationem duarum mulierū in causa iniuriarum cū casus eueniebat fuit reus actori condemnatus per sententiam. Tamen in minori summa q̄ si probasset actor intētionē suam per testimonium f virorū vel si testimonium mulierum duarum, virorum testimonium adiualet.

a Hoc erat contra dispositionem iuris communis in. l. iudices. C. de fid. instru. & c. in noīe dñi de testib.

b Quia non dabatur nisi vnica dilatio ad probandum obiectus sicut fit hodie per ordinationes regias modernas.

c **I**STA consuetudo ponit casus in quibus statur testimonio mulierū de hoc fuit dictū supra isto titulo in tertia consuetudine adde tex. in. l. ex eo. ff. de testib. qui dicit q̄ mulieres excepto testamento admittuntur in testes, & est glo. in verb. nō fœmina. in. c. forus. de verbo signi. in antiq. Tamen non potest accusare vt dicit glo. supra rubr. C. qui accu. non poss. Nisi in casibus specialibus qui habentur in. l. de crimine cum ibi not. C. qui accu. non poss. Et casus in quib⁹ conditio mulierum est deterior, vel melior q̄ masculorum, vide per glos. in. l. in multis. ff. de statu ho. q̄ faciunt optime ad huiusmodi propositum.

d Statur in talibus testimonio mulierum & in alijs casibus de quibus in. l. j. ff. de vent. inspici.

e De viribus huiusmodi cōsuetudinis fuit dictū supra in cōsuetudine præcedenti ideo non repeto.

f Sed postq̄ statur depositio

De Testibus.

ni mulierū quare minus debet condemnari q̄ per testimonium virorum potest esse ratio quia semper debitatur de testimonio mulierum quia varium & mutabile producit femina. c. forus, de verb. signi. vide infra isto tit. Item vsus, & dicit glos. in. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa. q̄ mulier est fragilis & corruptibilis ideo non potest esse testis in testamento. Et alia glo. in. l. ij. ff. de testi. §. eiusdem quoq̄ in verb. numerus dicit id est licet non fiat multum boni quia quod deficit in fide supplet numerus, &c.

a ISTA cōsuetudo est formaliter cōtra iuris dispositionem prima facit per text. in. l. respiciendū §. furta cū ibi nota. ff. de pen. insti. de testa. §. in testib⁹. optim⁹ tex. in. l. penul. ff. de testib⁹ vbi dicitur q̄ tales testes nō debēt interrogari quos actor de domo pducit, tex. in. lidonei, e. ti. Et accipit dom⁹ etiā p domo cōducta cū dicitur hic, in qua inhabitat ad qd̄ tex. in. l. lex cornelia. §. domū. ff. de iniur. Et qd̄ veniat appellatiōe dom⁹ habet p Bart. in. l. cetera. §. sed hoc senatus. ff. de lega. j. laci⁹ per Bald. in vsibus feud. titu. de duob. fra. §. si duo fratres. Tñ ratio huius consuetudinis assignari potest ex tex. l. consensu. §. si autem. C. de re pud. qui tex. dicit quoniam non facile q̄ domi geruntur. Per alios poterunt confiteri, Optime habetur per text. cum ibi not. in glo. in verb. canonicos in. c. veniens. ij. de test. Et in. c.

tertio loco. de pba. & etiā est speciale in feudis v̄ testes de domo dñi directi possint esse testes tex. & glo. & Bald. in vsib. feud. ti. si de inuesti. &c. c. si quis.

b Quod dicitur hic de testamentis concordat cū dispositione iuris communis. ff. de testa. l. qui testamēto. §. mulier, per rationē quā ibi glo. adducit.

VIII.

TEM a est vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ quando aliqua iniuria fit vel dicitur aliqui in domo in qua passus iniuriā habitat vel moratur testes de domo eiusdem qui iniuriam passus est admittuntur & valent. Et per dispositionē talium testium iuxta gravitatem & turpitudinē facti talis inferēs iniuriam eo modo. Passus iniuriam, cognitioni consuluntur condemnatur.

IX.

TEM vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q̄ super testamētis b contractibus, vel quasi contractibus, vel alijs obligationibus ex vtriusq̄ partis consensu provenientibus testimonio duarū vel plurium mulierum non statatur nec creditur.

Et not. in. l. fi. C. de codicill. tamē ibi dicitur q̄ in codicillis mulieres possunt esse testes de contractibus. Satis est notorium q̄ non recipiūt eas notarij q̄ recipiunt instrumenta contractuum. Ratio est quia natura prohibentur p̄ tex. in. c. forus, de verb. sign. ver. l. testes autē considerantur, & c. & ibi Pañ. & remissiue videatur additio ad Pañ in. d. c. forus vbi plene habetur hæc materia in quibus casibus mulier p̄t esse testis facit. l. fæmine, & ibi Bart. ff. de regu. iur. Et quid de Hermosro dito, vide in p̄all. additione in. c. forus.

X.

ITEM vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q̄ testimonium spondario r̄ū a in bonis, in qb' fuerūt spōdarij cōstituti nō valet eorū testimoniū dū tñ testimoniū spectet ad cōmodum eorundē spōdarioꝝ.

XI.

ITEM vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q̄ super criminibus & iniurijs testimonium duarum mulierum vel pluriū ex quibus & ratione quarum extimatio quantitatis petitur creditur vsq̄ ad summam decem solidorum tolosanorū b testimonía earundem. Tamen si homo masculus testimonium cum duabus mulieribus vel pluribus protulerit c super iniurijs predictis ratione quarum extimatio quantitatis petitur fratur & valet eorum super criminalibus & iniurijs prædictis vltra summam decē solidorū p̄dictorū.

c Nec mirum qm̄ isto secundo casu testimonium mulierum testimonio viri suauatur quod facit ad ea q̄ dicit Pañ. in. c. forus, de verb. signi. ibi not. q̄

Spondarius idem est q̄ promissor, vel fideiussor, ab spondeo, spōdes videt̄ de hoc tex. cum ibi notatis in. l. spondatio. ff. de verb. sign. & in. l. de verb. obli. §. in hac re causa huius cōsuetudinis videbat̄ q̄ etiā in alia causa nō posset dicere testimoniū, p̄ illo pro quo sponderat cum ex hoc videret̄ seu presumeretur amicus & fauorabilis. Quod ista consuetudo nō admittit de istis spōdarioꝝ dicitur infra desolutio cōsuetudine vltima & penult. dicitur etiā infra isto ti. cōsue. fi.

a Spondarioꝝ concordat C. de testib. l. oibus, cum ibi nota. Qm̄ licet principaliter nō agatur cōtra spondarium, tamē secundario causa dicit̄ propria spondarij, vt dicit glos. in d. l. oibus & ff. de testib. l. nullus idoneus.

b De hoc nō video q̄ possit dari ratio, sed est dicēdū, put supra isto ti. in. vj. consuetu. Et alijs loquētibus de testimonio mulierum sequentibus illam,

De Fide Instrumentorum.

fœmina non est tante fidei sicut masculus vnde in casibus in quibus fœmina ad testimonium admittitur non facit tantam fidem sicut masculus. Et ideo si duo sint viri ex vna parte, & duæ mulieres pro contraria parte præferendum est testimonium virorum assignat idem Panor. rationem quia mulier a mollicie mentis dicitur rationem assignat tex. in preall. c. forus.

STA cõsuetudo parum

I valet & non potest bono mō dari rō & principium istius videtur contrariari conuentioni quæ est supra isto titulo ante penultima conueniunt tamē quo ad finem.

a Spondarius proprie dicitur tutor testamentarius vsu. pra. de tuto & iurato. consuetudine secunda alio modo accipitur spondarius, supra isto tit. consuetudine. x.

b Vt si deponant pro pupillo ad eorū exonerationē.

DE iure communi est contrarium, per tex. in. l. si ex cautione. C. de non nu. pecu. & C. quando fisc. vel priuat. l. ij. & iij. cum ibi not. & de proba. l. j. requirit tamen ista consuetudo quod de debito fiat fides per instrumentum publicum & sic nihil operaretur priuatum, vel scriptura priuata ad impediendum exceptionem non numerate pecuniæ. Quid autem sit de iure communi esset hic longum deducere. Sed late hæc materia tractatur per Bart. Bald.

& alios scriben. in preall. l. si ex cautione & per Panor. in. c. si cautio extra de fid. instr. vbi dicunt quid in tali confessione dicendum sit de iure communi ad quæ me remitto quia facile videri possunt dicta dictorū doctorum.

XII.

Item vsus & consuetudo est Tolosæ quod testimonium spondariorum in bonis in quibus fuerunt spondariorum constitutum valet eorum testimonium ad cōmodū heredū qui in potestate suorum spondariorum non sunt tamen ipsorum testimonium predictum non spectet ad cōmodū eorumdem spondariorum.

Rubrica, De Fide Instrumentorū.

NOuerint vniuersi, &c. quod vsus & consuetudo est Tolosæ quod si aliquis creditor conqueritur ab aliquo de aliqua summa pecuniæ quam dicat sibi deberi & hoc sub instrumento publico quod producit in quo contineatur quod dictus debitor recognouerit se debitum debere dicto creditori ratione mutui ab eodem sibi facti vel quod dictam summam pecuniæ recepit a dicto creditorem in pecuniā numerata quibus

a Totus effectus huius consuetudinis est q̄ sufficit sola confessio causata in instrumento publico. & q̄ non potest per consentientem etiam infra bienium allegari per debitorē exceptio non numerate pecuniæ, vt creditor teneatur probare numerationem, & sic tollitur dicta exceptio per huiusmodi statutum. Et q̄ per statutum talis exceptio possit tolli in foro temporali, Tenet Bald. in. d. l. si ex cautione præall. C. de non nu. pecu. vbi distinguit qd in foro temporali, & quid in foro ecclesiastico, & quid in foro penitentiali De hoc habetur late per Bart. in extrauag. ad reprimēdū. Quomodo in cri-

debitor numerationē pecuniæ inficietur non tenetur creditor probare dictam pecuniā numerasse a debitori imo debet dari dicto instrumento publico de consuetudine Tolosæ.

TEM b vsus seu consuetudo ē Tolosæ q̄ instrumenta debitorum valent quibus non contineantur instrumentis causæ pro quibus debentur debita.

ITEM c est vs^o seu cōsuetudo Tolosæ q̄ trās lata scripta p̄ manū notarij seu notariorū publicorum Tolosæ sūpta seu trās lata de carta originali seu cartis originalibus scripta seu scriptis per notarium seu notarios publicos Tolosæ in quo translato seu translatis se subscripserunt duo notarij publici Tolosæ tantum vel etiā plures & etiā sūpta trās lata & trās lata ex trās latis p̄ notarios publicos vbi non statur sumpto vel copie, etiā si manu principis, signata fuerint. Et si statur exēplo tñ exēplo exēpli non statur vt dicit ibi Bart. per illū text. vide

mi. l. f. maiesta & c. col. xj. Optime per Innocen. in. c. quia pleriq̄ de immu. eccle. Nelius & la cius per Pañ. in. d. c. quia pleriq̄ vbi refert dicta Innocen. & optime huiusmodi materiam per plures questiones decidit ad que me remitto.

b ISTA consuetudo est cōtra iuris communis dispositionem. ff. de proba. l. cum de indebito. §. si. vbi confessio facta sine expresse causæ non valet quoniam causa debet exprimi, & possent multe fraudes ex omissione causæ oriri ideo multum dubitarem an ista consuetudo obseruaret in iudicijs, nisi quia ita voluerūt faciētes cōsuetudinem istam.

c ISTA consuetudo est cōtra dispositionem iuris communis. C. de eden. auct. si quis in aliquo documēto, & cōtra text. cum ibi not. in auct. vt frat. filii. §. illud quoq̄, coll. ix. Fortior tex. in. l. scimus. C. de diuer. rescript. & pragmati. sanctio.

De Iureiurando.

remissiones quas ibi facit. Et per eundem in auct. vt sponsa. largi. §. & hoc in super. coll. ix Et communis sententia scriben. est q̄ talia exempla non probant nisi fuerint exēplata, auctoritate. iudicis pte vocata, vt dicunt scriben. in locis præall. & reperi melius q̄ alibi hanc materiam quando sumpto alicui⁹ instrumenti stetur tractatam per Ang. aret. insti. de legit. paren. tutel. Tamē per huiusmodi consuetudinem dicitur q̄ statur tali translato, vel translatis Et potest esse ratio quia est necessē q̄ manu daorum notariorum, vel plurim talia translata subscribantur, & sic non sufficeret subscriptio vnus notarij, sed debent esse duo vel plures, ratio est quoniam plus creditur duobus vel tribus notarijs q̄ totidem hoibus nō notarijs vt dicit & probat Bald. in auct. sed cū testator. C. ad leg. falsi. Et melior tex. in. c. qm̄ contra falsam, de probat. vbi ad locum vni⁹ notarij requiruntur duo probi homines qui sciant legere & scribere processum loco vnus notarij quod est notandum pro viribus huius consuetudinis.

Contra hanc cōsuetudinē est tex. in. l. in bone fidei. C. de reb. cred. & iureiur. & in c. fi. de iureiur. vbi qm̄ actor, probat semiplene iuramētū i supplementū, pbariōis defferit actori, & l. admonēdi. ff. de iureiur. cū modificationib⁹ & qualitatib⁹ causarū & psonarū de qb⁹ pgl. in d. l. in bone fidei. Et ibi p Bald. et in. d. l. admonēdi per Bart. tñ pro ista consuetudine videtur glo in auct. de nupt. coll. iij. §. quæ vero vers. si ve-

ro mobilis, in verb. iureiuran. vbi dī q̄ iuramentū debet defferri psonæ q̄ magis scit veritatem, & si sint æquales in probatione digniori seu honestiori: tñ in practica, & vsu cōmuni seruantur iura in prin. superioris allegata.

a Contrarium, videtur in auct. iusurand. qd̄ practica, & c. coll. ij. vbi dicit

cos Tolosæ cū subscriptione duorum tabellionū publicorū Tolosæ tantum vel plurimū vna vice vel pluribus vicibus translatis valent de consuetudine Tolosæ & eadē fides adhibet tā dictis trāslationibus & oibus & singlis quēadmodū originalib⁹ instrumentis ex q̄bus dicta trāslationes sūpta fuerint, et etiam trāslationes quibus originale instrūm vel originalia instrū, ex qb⁹ dicta trāslationes sūpta edita non fuerint vel ostensa.

Rubr. De Iureiurando.

Nouerint, & c. q̄ vsus & cōsuetudo est Tolosæ q̄ cū actor non probat plene intentionem suam super petitione ab ipso proposita contra reum coram aliquo iudice, iudex debet ipsi reo iusurandum defferre super altare a præ-

standum & reus iurare si voluerit cum optio sit ipsius q̄ ipse nō debet nec tenetur actori in id quod actor ab ipso reo coram ipso iudice petierat in solidum, nec in parte & illo iuramento, præstito dictus reus a petitione actoris est a iudice per sententiam absolvendus, si vero dictus reus dictum sacramentum præstare recusauerit, actor iuret super altare, q̄ dictus reus tenetur sibi in id quod ab eodem reo coram ipso iudice petierat idem actor. Et eodem iuramento præstito dictus reus tenetur eidem actori in eo quod ab ipso reo in iudicio, idem actor petierat coram iudice supradicto.

Item a v^o & cōsuetudo est **T**olosæ, q̄ cum reus nō probat plene defensiones suas contra petitionem actoris iudex debet ip̄i actori iusiurandum deferre super altari præstandū & actor iurare si voluerit (cum optio sit ipsius) q̄ id quod reus proposuerit defendendo non est verum. Et illo iuramento præstito actor debet absolui ab hijs quæ contra petitionem suam proposuerat dictus reus. Verumtamen si dictus actor noluerit facere dictum sacramentum reus debet super altari iurare, q̄ id quod

q̄ debet iurari super euangelij. Tamen non excludit vel prohibet q̄ nō possit iurari super altare, vel aliam scripturam, & de altari habet. ij. q. iij. c. quanto, & c. sequent. Et de iure ciuili. in. l. generaliter. C. de iure iur. ver. in omnibus autem. Cum dicitur q̄ iuramentum potest præstari siue in domibus siue sacris scripturis tactis. Siue in sacrosanctis oratorijs. Et in hoc qd dicit tactis scripturis cōuenit cum glo. in. d. auct. iusu. in verb. teneo. Et in alijs glos. d. auct. precipue in verb. quatuor sanctis, & c. optime per Panor. in. c. fraternitatis de testib. circa fi.

a **I**STA consuetudo est in contrarium ad præcedentem quæ loquitur quando actor semiplene probat quia tunc defertur iuramentum reo ista dicit in contrarium, quando reo semiplene probat quia tunc defertur iuramentū actori. Quicquid sic iste due consuetudines non sunt de obseruatis. Sed in practica obseruantur. ll. in bone fidei. C. de iureiuran. & l. admonendi. ff. eod. titu. cum ibi nota. per glos. & scriben. Maxime per glo. in. d. l. admonendi, in verbo. ex acto iureiurando.

De Iureiurando.

a Videtur contra. ff. de testi. l. iij. §. eiusdem quoque principis. vbi iudex debet habere aliquod respectum ad presumptiones ibi & quæ argumēta, &c. Sed illa possent habere locum in causa ciuili & non in criminali, vt videtur textus in §. sequen. Item diuus Adrianus quia tunc testibus creditur & nō testimonijs, testes enim dicuntur qui de certa scientia deponūt testimonia dicuntur qui de auditu dici deponunt vt elicitur ex textu dicti §. item diuus cum dicitur, testibus se non testimonijs crediturum Et cū dicitur q̄ debet ferri sententia pro reo etiam si actor semiplene probet & habeat presumptiones, Et defertur iuramentū reo est glo. in l. admonēdi, ff. de iureiuran, in verb, exacto iureiurando, in fi. cum dicitur q̄ defertur reo iurandū Et absoluitur in contractibus bone fidei, & stricti iuris. Et in delictis & quasi delictis, quando actor semiplene probauit suam intētionem, & indicitur reo istud iuramentum quia tenetur se purgare propter presumptionem quæ facit contra eum propter semiplenam probationem actoris, vt in. c. fi. de iureiuran. cum dicit text. præsumptione faciēte pro illo scilicet actore. Et sic ista consuetudo videtur in hoc procedere de iure ad supradicta facit, gl. in. c. cum sint, de regul. iur. lib. vj & gl. in. c. tam literis in verbo probata, de testib. quæ videtur cōtra glo. in. l. admonēdi, præall. quæ dicit q̄ in causa criminali etiā ciuilitate intentata non habet locum q̄ iuramentum defertatur parti quæ semiplene probat hanc materiam tractant Bart. in. l. admonēdi, præalleg.

in sua defensione proposuit contra petitionē actoris est verum. Et facto dicto iuramento ab eodem debet absolui a petitione actoris, de tanto quantum iurabit.

TEM vsus & cōsuetudo est

I Tolosē q̄ in causa seu causis iniuriarum non probata intētionem actoris nisi tantum perniciū testem quāuis aliq̄ue existant presumptiones ^a nō debet ferri sententia condemnatoria tantum contra reum. Et si forte feratur nō obstat roboris firmitatem. Sed sententia absolutoria debet ferri pro reo, cum iuramento altaris quod faciat inde reus dicto actori se nō fecisse vel dixisse ipsi actori prædictas iniurias, vel aliquas ex prædictis. Et si dictus reus prædictum noluerit facere iuramentum dicto actori debet condemnari reus pro prædictis iniurijs, cum iuramento altaris, quod idem actor faciat in-

Bald. in. l. in bone fidei. C. de iureiuran. & latissimè Jason. in. d. l. admone di. vbi multa bona dicit etiam extra hanc materiam. Quid autem in causa matrimoniali quando alter semiplene probat communiter tenetur q̄ non defferatur iuramentum in supplementum vberioris probationis videatur tex. & ibi Panor. in. c. mulieri, de iureiuran.

iurias p̄dictas per reum p̄dictū sibi illatas fuisse, sicut in sua petiti. propositum fuerat per actorē.

TEM a est vs̄ & cōsuetudo

I Tolosæ q̄ spondarius creditur cum proprio iuramento de administratione b spondera. gij de consuetudine Tolosæ.

Rubr. De Inquisitionibus.

NOuerint, c & c. q̄ vsus seu cōsuetudo est Tolosæ, q̄ super crimine furti latrocinij, & falsi p̄ta supra falsis mensuris & ponderibus Consules Tolosæ inquirunt & possūt inquirere ex officio suo cum ipsis denunciatum fuerit vel relatum. & hodie inquirunt de cōsuetudine Tolosana. Vicarius autem non pōt inquirere super istis Placet d vocato vicario prout & eis rex concessit, & prout in litera Regis inde confecta plenius continetur.

Rubrica, De Denunciationibus,

a ISTA Consuetudo non est in vsu. nisi prout fuit dictū supra in titu. de testib. consue. dine decima & finali, & de iure communi est cōtrarium q̄ vni testi non creditur etiam si p̄clare curiæ dignitate p̄fulgeat. C. de testi. l. iurifuradi.

b Quando accepit res debitoris vel defuncti pro quo fuit sp̄darius de quo infra de solutionibus consuetud. penus. & final.

c ISTA Consuetudo possit sustineri q̄ vicarius nō inquirat super contentis in hac consuetudine ex eo quia sunt de pollicia. Tamen contrariū obseruatur, & est locus p̄uenti oni inter capitularios & vicarium in talibus. Pena autem contra tenentes falsas mēsuras. vel stateras est ff. de extraordi. crimi. l. annonam. §. one rant, cum tibi notatis.

d Reperi in quodam libro antiquo consuetudinum Tolosæ q̄ illud quod sequit post illā clausulā placet fuit quedam additio, Et non habemus literas de quibus hic fit mētio, nec habet dicta clausula aliquā bonā sententiā vel substantiam.

Handwritten notes:
 p̄s d̄y q̄ b̄g
 furti & latrocinij
 m̄o p̄ m̄t̄m
 e p̄ond̄ b̄g
 q̄ m̄ p̄p̄r
 de pollicia
 emulat̄ q̄
 expectat̄
 ad capitularios

De Denunciacionibus.

ISTA consuetudo videtur cōformis dispositioni iuris civilis canonici & diuini civilis vt in. l. rescripto. ff. de mune. & hono. §. si quis, vbi tex. si qs accusatorē nō habet ab honoribus prohiberi non debet quē admodum non debet is cuius accusator destiterit qa nemo sine accusatore dānatur vt dicit ibi glo. Et de iure diuino habetur lo. viij. c. de muliere accusata, de adulterio, Et qd dicitur hic i si. vel nisi de ipso crimine facit. ij. q. j. Scelus vbi dicitur q sine accusatore manifesta sunt punienda.

a ISTA consuetudo est cōtra iuris dispositionē. ff. de iniur. l. lex cornelia §. si quis librū alias libellum cum dicitur ediderit, id est manifestauerit, & l. iniuriarum. §. si quis per iniuriam. imo ista consuetudo daret occasionem malignandi si pmitteretur aliquem denuncia re imponendo crimen alicui nisi pbauerit. Et hōdie per ordinationes regias habet locū pena turpiliani senatusconsulti. Posset tñ hæc consuetudo, hñe locū qñ denunciāns dicit verū & probat maxime qñ interest reipublice talia denūciari per

text. in. l. cum qui nocentem. ff. de iniur. cum dicit tex. peccata enim nocentiū nota esse & oportere, & expedire. i. pugnari, hanc materiam tractat late Pañ. in. c. cū te de re iudic.

b. ISTA consuetudo debet intelligi q ille cui fuit denunciatum partem

Querint, &c. q vsus seu consuetudo est Tolosæ, q si aliquis denunciaret contra aliquē ipsum primo nominando coram consulibus vel vicario Tolosæ, ille contra quem denunciatur non tenetur illi denunciacioni respondere nec procedere nisi denunciator præsens fuerit in iudicio cōstitutus, vel nisi de ipso crimine alias sit suspectus.

TEM a vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q denunciator ppter denuncia tiōem factā cōtra aliquem non tenetur in aliqua iustitia soluenda vel restitutione aliqua facienda vel in dāno aliquo modo sustinendo, Nec habet illæ contra quem denunciatum est inde contra dictum denunciato rem actionem iniuriarum, nisi specialiter se obligauerit ad probandum ea quæ denunciauerit.

Rubr. De Noui operis
nunciacione.

NOuerit, &c. b q vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q si aliquis ciuis Tolosæ denunciauerit nouum opus alicui conciuui in aliquo ædificio vel solo & cōsules Tolo-

ſæ ad instantiã ipsius denūciatoris vocauerit in iudicio, in curia ipſo- rū illū cōtra quē denunciatum est. Et cognouerint, vel mandauerint ipsi q̄ illē contra quem est denun- ciatum operetur in ædificio, vel so- lo prædicto q̄ ei est licitum opera- ri. Et non debet destrui propter p̄- dictā denunciationē, id quod ædi- ficatum est, propter cognitionem seu mandatum consulū, q̄q̄ illæ cui fuerat denunciatum non caue- rit de opere destruēdo si cōtingat eū ædificasse iniuste, donec diffini- tū a fuerit per cōsules & etiā iudi- catum q̄ illæ contra quem est de- nunciatum prædicta ædificia fece- rit iniustæ, & in præiudiciū ipsius denunciatoris.

ITEM est vsus & cōsuetudo To- losæ, q̄ cum aliquis dicit & ppo- nit corā curia violētā sibi factā v̄ illatā ab liq̄ b vel aliqd ædificare cōtra ius vel phibitionē eiusdē in sui p̄iudiciū in aliq̄ ope, licet illud velit pbare incōtinēti q̄ talis non exauditur vel admittit̄ a curia p̄di- cta. Nisi pponat q̄relā seu q̄rimo- niā de eodē sup facto p̄dicto. Et q̄ dicta curia non phibet nec ipedit ædificare ppter verba pponētis si ue q̄rela donec sibi in iudicio con- stiterit q̄ iuste possit & debeat phibere vel etiam impedire.

ædificij fecerat propter ver- ba hic apposita, & nō debet de- strui, ppter p̄dictā nūciationē, vel q̄ extra iudiciū illæ q̄ ædifi- cabat promiserat seu obtule- rat satisfacere, quo casu non est necesse adire prætorem. ff. de noui. oper. nuncia. l. de pupil- lo §. si is cui. cñ ibi not. alias au- tē post noui operis denūciatio- nē op̄ est satisfacere, de demol- endo si appareat q̄ iniuste fue- rit ædificatū. ff. ti p̄all. l. prætor. ait. §. deinde ait prætor,

a Et sic p̄dēte p̄cessu debet remanere ædificiū & nō demo- liri p̄ rōnē quā ponit tex. i p̄all. l. prætor ait §. deinde ver. hoc interdiciū, cum dicit tex. & em̄ pertinet ad dec̄ vrbium ædifi- cia non derelinqui.

b Illo nō vocato sed verbo accessit ad iudicē & petit admit- ti ad pbandū incōtinenti cer- te nō debet audiri, sed q̄ p̄viā requeſte vel alterius impetrati- onis veniat & vocet p̄tē cōtra quā cōquerit̄ q̄a pte nō audita vel vocata non debet prohi- beri ædificare. Quid autē si ps fuerit vocata & non velit cō- parere quo remedio succurrat̄ nuncianti vide tex. in. l. si prius. ff. de no. oper. nunciat. Et ibi Barth. qui per. xiiij. columnas & ultra tractat materiā illi. l.

De Iniurijs.

a **I**stud bannum vel ista prohibitiō erāt loco denūciatiōis noui operis tñ fiebāt parte nō pāte ab initio, & post modū ille contra quem fuerat facta prohibitiō vel bannum appositū veniebat & prætibat cautiones, & illis prætitis amouebatur bannum, & in hoc differt ista consuetudo a dispositione iuris cōmunis quoniam si nouum opus fuerit denunciatum virtus illius denūciatiōis semper remanet vsq; ad finem causæ ar. l. si prius. ff. de no. ope. nūciatio. Tamen cautio prodest vt prohibitus interim possit ædificare.

b Si cautio non fuerit præsita alias autē illa præsita nō remanet bānū seu prohibitiō.

c Qualiter accipiatur domus est tex. in. l. lex cornelia. §. domum. ff. de iniur. vbi nedū domus ppria sed etiā cōducta cōtinetur. et pōt introduci per statutum, q; certa pœna puniat q; infert iniuriā alicui in domo sua vt apperit Bar. l. lex cornelia, præall §. si tñ vbi plura bona dicit, & plures quæstiones hanc materiam tangentes adducit, & in additionib; ibi ad Bar. sed quid si in orto fiat iniuria, credo q; sit idem inris dum tamen ortus sit contiguus domui argumē. tex. in. §. si. in. l. prædijs. ff. de lega. iij. & §. præce. qui domum cum concord. ibidem adductis per glo.

d Verberet citra mortem. Et sic videtur ista consuetudo dicere q; licet

ITEM est vsus & cōsuetudo Tolosæ q; si Vicarius vel eius subvicarius ponit bannum super aliqua re, vel facit talem prohibitionē a super aliquo nouo opere construendo ad instantiā alicui; siue querelā q; antequā aliquis audiatur super prædictis, si pars contra quā bannum seu prohibitiō fuerat positus seu posita vult satisfacere vel cauere super dicto banno vel prohibitiōe de stando iuri, q; bannum prædictum primitus est remouendum q; aliquis audiatur ad postulationem seu requisitionem illius vel illorum cōtra quos est bannū positum seu prohibitiō facta. Vocata tamen parte & citata ad instantiā cuius bānū seu prohibitiō fuerat positum seu posita, q; dictū bannum seu prohibitiō videatur remanere. **b**

Rubr. De Iniurijs.

Nouerint, &c. q; cōsuetudo & vsus est Tolosæ q; si ille cui in domo c sua sit vel dicitur iniuria deffendat se verbo vel facto, vel verberet d illum qui incepit citra mortem, aut membri mutila-

iniuriatus in domo sua excedat aliquantulū modū inculpate tutele, de quo. C. vnde vi. l. j. cum ibi notatis, q̄ non noceat vel teneatur, quia sic inuasus in domo propria difficile est tenere moderamen inculpate tutele, vnde illud, Alani in parabolis, In cauea propria fit acer. Et aspera vulpes quæ potius fuget, & si foret ipsa foris.

tionem non tenetur de iniuriā ita passo.

TEM a vsus et cōsuetudo ¶ I est, Tolosæ q̄ si dicatur iniuria absentī, absens non potest conqueri iniuriarum. Nec talis re⁹ tenetur cōquerēti in aliquo. Nec petitioni actoris, in aliquo r̄ndere.

TEM est vsus seu cōsuetudo ¶ I do Tholosæ, q̄ si aliquis det seu inferat iniuriā alicui mulieri habenti maritum b & illa mulier fuerit in iudicio de dicto iniuriante de prædicta iniuriā conquesta q̄ maritus ipsius habeat actionem in iuriarum contra dictum iniuriato rem nomine personæ vxoris, & si voluerit poterit conqueri maritus Et agere de eodem iniuriatore ex iniuria illata seu dicta prædictæ vxori suæ.

mas rationes

b ISTA consuetudo est conformis dispositioni iuris communis. ff. de in iur. l. j. §. si. vbi plus dicit q̄ si fiat iniuria vxori alicui⁹ ex illa iniuria interdū tribus orit̄ actio iniuriarū videlicet vxori, & marito, & patri dictę mulieris, imo & auo vt dicit ille glo. nec vna per aliā consumitur, vt dicit ibi textus.

a ISTA consuetudo est cōtra iuris cōmunis dispositionē in. l. item apud labeonē. §. cō. uicium. ff. de iniuris. & l. lex cornelia. §. si quis librum. & C. de famo. libell. l. vnica, vbi dicit q̄ est p̄na capitalis. Et alię sunt p̄ne de quibus per glos. in præalleg. l. cornelia. §. si quis librum, & videtur facta ista cōsuetudo ad cedandum lites inter ciues, & quādo dicitur iniuria cōtra præsentem facilis est probatio. Sed quando contra absentē est magis difficilis. Et q̄ male loquitur de absente presumēdū est q̄ non auderet dicere in presentia. In hoc tamen crederē distinguendum prout distinguitur per do. Guillermū. bened. in sua repetitione. c. raynuncius. super verb. & vxo. nō mine adel. fo. c. l. j. verso, ibi q̄ omnia & c. vbi dicit q̄ istud statutum non habet locum vbi fit iniuria in scriptis, vel vbi actus reiteratur & adducit opti

De Sententijs diffinitiujs.

a **I**STA cōsuetudo propriæ loquitur de iuramento delato a pte pti & per iudicē, approbato, vt si petant centū & actor dicat sum cōtentus solvere si iuret & iudex admittat tale iuramentum potest iudex cōdēnare defferentem tale iuramētū dicendo cōdēno te in centū si actor iurauerit sibi deberi. Et ecōtra qñ reus defferat actori, & ista materia & mod^o sentētiadi tractatur per Bar. & Bal. in l. gñaliter, in prin. & §. j. C. de iureiu. & in l. cū iudex. C. de sent. & int. om. iud. & posset hñe locū in iuramēto necessario de quo i. l. in bonę fidei. C. de iureiu. & l. ad monēdi. ff. eo. ti. & c. fi. de iure iur. in antiq. vbi iudex pōt defferre tale iuramētū. & pōt ferri snia añ p̄stationē iuramen iuel statim post iuramētū p̄titū vt dicūt Bar. & Bal. & cōiter scribēñ. in iuribus p̄gall. Et ista cōsuetudo solū iducit, q̄ qñ iudex delato iuramēto p̄ p̄tē cōdēnat si illę cui iuramentū fuit delatū iurauerit q̄ illę qui debet iurare potest requirere q̄ pars aduersa teneatur habere peruniā in promptu anteq̄ iuret, vel illam deponat, & sic non datur terminus condemnato, ad soluēdum, & de hoc operatur ista consuetudo. Quoniam de iure datur terminus condemnatis ad soluēdū per iura vulgata. C. de vsur. rei. iudi. l. ij. vel decem dies. l. si debitori cum ibi nota, per glōf. ff. de iudi.

b **DE** ISTA consuetudine dictū fuit supra ti. de in ius. vocan. consue. ij.

c **Hodie** per ordinatiōes regias, publicatas anno dñi M. v. xxxix. articulo xxv. datur forma sup hmōi adiornamētis in causis criminalibus, Et videtur quodāmodo valere hæc consuetudo quatin^o dicit de trib^o in tribus diebus.

Rub. De sentētijs diffinitiujs.

NOuerint a & c. q̄ vsus & cōsuetudo est Th̄x, q̄ qñ sentētia condemnatoria fert̄ p̄ aliquo, contra aliquē in Tolosa de aliqua summa pecunię sibi soluēda cū iuramēto altaris, qd̄ faciat illæ p̄ q̄ iara est sentētia, & de hñs q̄ iurare debet sc̄m formā sentētię, qñ illę facit dictū iuramētū, debet hñe ps altera pecuniā iudicatā p̄mptā & numeratā. Ita q̄ p̄stito à pte supra dicta dicto iuramēto recipiat & habeat & possit hñe & recipere sine om̄i ipedimēto p̄ dicta ps pecuniā supradictā in solutū debiti iudicati alioquin pars iam dicta nō tenetur dictum facere iuramentum.

ITē b est vsus & cōsuetudo Tolosæ, q̄ qñ aliqs ter tubicinat^o, p̄ tubicinatore consulū ita q̄ de tertia, c in tertiā diē facta sit tubicinatio p̄ dicta nō cōparet corā cōsu

Sed scdm ordinatiōes regias nō sūt tres tubicinatiōes sed vna tm̄ q̄ cōtinet tria adiornamēta & p^o primos tres dies quarta die cā recitat iudicialiter & cōcedit prim^o deffect^o, & alia quarta die, secūd^o deffect^o & alia quarta die tert^o lib^o Tolosæ Cōsules pnt & debēt talē, ei^o exigēte cōtumacia cōdēnare, & non obstante eo q̄ amici talis tubicinati iteruallo tubicinij su pradicti dixerūt corā eis, illū tubicinatū hēre corā eis infra certā diē Nisi tm̄ illū infra tubicinū trinū habeat corā eis talis snia obtinet roboris firmitatem.

Item vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q̄ qñ aliq̄ p̄conisatio fit p̄ p̄conē i ciuitate v^l suburbio thlæ de mādato cōsulū & aliq̄s contra dictor a existat corā cōsulib^o ip̄i cōsules sine q̄rela & petitōe audiūt dictā b causam p̄ officij suū summaria, & tales sentētiæ super talibus ab ip̄s consulis latē valent & obtinēt roboris firmitatē.

Item vsus & cōsuetudo est Tolosæ q̄ si aliq̄s cōquerat corā cōsulib^o Tolosæ de aliq̄ vūnere sibi illato ab aliq̄, q̄ duo vel plures de cōsulib^o vident & debent videre & cognoscere vtrum vulnus illud sit letale c v^l nō & si cognouerit, Præsente Vicario d illud esse vul-

in curia dicti vicarij Sed ab āno dñi. M. D. quo āno fuerūt capitularij dñi Nicola bertrā. & Io. de claus. p̄missis obaiauerūt: & seruiētes de seruiētes lras superioritatis emanatas a curia vicarij vel iudicis ordinarij Tolosæ incarcerari faciebāt, vt vidi pluries fieri q̄ incipiebāt tunc praticare in domo cōmuni.

ti., & cā recitat in quarta die q̄ die cōcedit deffect^o, & post tertiu deffectū, pcurator regi^o vel dñi loci tradit in scriptis vtilitatem deffectuum, & clauditur processus ad ius dicendum.

a Si veniat infra tēpus quo sūt tubicinatiōes, vt supra i p̄cedēti cōsuetudie alias nō vt vltra nō audiat, vt supra dictū est

b Pōt em̄ iudex t̄ in criminalib^o q̄ ciuilib^o ad testes pducēdos, & alia faciēda certū tēp^o statuere, vt vltra nō audiat aliq̄s vide iura all. p̄ gl. in. l. si ea q̄ C. de accu. & hoc tā in criminalib^o q̄ ciuilib^o vt ibi dī, & facit gl. in verb. nō obitāte, in ele. sepe de verbo. signi. in cle.

c Alias est i aliq̄b^o libris antiquis legale secundum vulgare Vasconie q̄ dicūt plaga leyal & fit talis vistratio vocatis exptis siue Chirurgicis arg. ff. de vent. in spi. l. j. in princip.

d Hodie capitularij nō vocāt vicariū sicut solebāt facere antiquē, & i causis criminalib^o inferētib^o p̄cēnā corporalē cōcabāt deliberationē cōsilij & p̄cessū vicario aut ei^o locūtenētī

De Sententijs diffiniriuis.

a De iure talis sententia est nulla nisi esset scripta & lecta. C. de sentent. ex pericul. re ciran. l. hac lege perpetua. Et hodie sententiæ proferuntur in domo communi & leguntur per notariū præsentem vno ex capitularijs vel pluribus, aut assessore vel assessoribus, & verbis gallicis iuxta ordinationes regias publicatas anno domini Millesimo quingentesimo trigesimo nono.

b Hodie non vocatur Vicarius, vt in præcedenti consuetudine.

c Contrarium est de iure quia victus in expensis victori debet condemnari. C. de iudi. l. properandum. §. siue autem, cum concordantijs, per glossam adductis super verbo, iurauerit.

d De iure est contra. ff. de positi. l. j. §. si conueniat. Quia contractus ex conuentione legem accipiunt, vt dicit ibi textus. Et ideo notarij in instrumentis apponunt damna, & interesse, & aliquando pœnam si contractus non adimpleatur, hæc materia plene tractat per glossam & scribentem. C. de sentent. quæ pro eo quod interest, proferunt vbi de interesse cōueto vel pœna apposta in instrumento dicitur.

nus letale, & postea confessatum fuerit per ipsum reum illud vulnus fecisse vel probatum fuerit contra eum. Cōdemnatur reus, in danda iustitia domino, pro dicto vulnere. Si non soluet emendam aliam, secundum quod ipsi consules præsentem vicario fuerint arbitrati.

TEM est vsus seu cōsuetudo Tolosæ, quod notarij Consulibus & nomine ipsorum (etiam cōsulibus absentibus) recitant sententias. Cognitiones, & mandamenta consulum, & sine lectura a quam latinis verbis non faciunt & absque alia iuris solemnitate, & quod valent dictæ sententiæ, & mandamenta, & recitationes, ac si ab ipsis consulibus præsentibus cum solemnitate recitarentur præsentem vicario vel alio pro eodem.

TEM est vsus & cōsuetudo Tolosæ quod debitor tenet creditori suo super expensis quas idem creditor fecerat in curia litigando videlicet aduocatorum tabellionum. Et nunciorum iuxta estimationem iudicis, ad alias vero non licet contineatur in instrumento debiti secundum consuetudinem Tolosanam.

a De iure contra. in. c. de appellatiōibus. de appell. in antiq. vbi tex. q. p. causis minimis & quantuncunq; leuibus licitum est appellare & defferendū appellatiōi. Tamen stilus & consuetudo curiarum temporalium in Tolo-

Rub. De appellatiōibus.

Nouerint, &c. q. vsus seu consuetudo est Tolosæ, q. condēnatus principaliter in minori summa. xx. solidorū thlāñ. expēsis litis nō computatis non auditur appellās. Nec est eius, in hoc casu appellatiō admittenda. **a**

Rubri. De executione sententię arbitrorum.

Nouerint, &c. q. vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q. Consules Tolosę sententias latas ab arbitris mandant executioni, Quæ tñ petuntur in curia ipsorū consulum cum q̄rimonia executioni. **b** mādari. Dum modo pars contra quā dicta executio petitur solutionē vel pactū de non petendo, non oponat vel causam aliam rationabilē nō prætendat quare dicta executio fieri non debeat, licet post dictā p̄nunciatiōē pars cōtra quā p̄nunciatū est vel partes non conserint e tacite vel expresse, & eo de quo compromissum fuit sit de licitum cōpromitti, & q. pronūciatū fuit honeste fieri valeat vel compleri.

sa quando fuit questio de modica summa q̄ non excedit duos aureos non solet admitti appellatio, Sed vt plurimū ressuratur videatur glos. in. d. c. de appellatiōib⁹ q̄ dicat cā minima & q̄re p. cā minima licitū sit appellare q̄ nō carent ratione.

b Hęc cōsuetudo in hoc est cōformis dispositioni iuris cōmunis, quoniam arbitri eorū sententias siue laudum nō possunt executioni demandare, cum non habeant iurisdictionem, sed ad partium postulari nem iudex ordinarius, vt erāt olim dñi cōsules & de præsenti domini de capitulo tales sententias executioni demandare possunt, tex. in. l. cum antea vers. sed in hac quidem regia. Et est text⁹ optim⁹. in. l. adiuo pio. in prin. ff. de re iud.

c In hoc habet vim consuetudinis quoniam de iure requiritur consensus tacitus vel exp̄sus, vel emologatio, vel q. fuerit pena apposta vel stipulatio secundum tex. cum ibi not. in. d. l. cum antea. C. de arbit. & in glo. in verb. arbitrorū, in pal. l. adiuo pio. in princ. & videat distinctio quam facit Bartho. in præalleg. l. cum antea, iuris dispositionem insequendo ita

men hæc cōsuetudo nō requirit iuris cōis difficultates & diuīctiōes p̄dictas

EXPLICIT PRIMA PARS

Consuetudinū Tolosæ.

Incipit Secunda Pars.

DE iure communi marit^o non tenet^r p̄ debito vxoris. C. ne. vxor. pro marit. nec marit. pro vxor. in rubr. & nig. Tamen ista consuetudo inducit contrarium, & est iusta, & rationalis ad euitandū fraudes & collusiones quæ possunt excogitari inter maritū & vxorem, & cum dicitur & consentientem marito, &c. credo q̄ sufficiat consensus tacitus quādo vidente marito & nō contradicente vxor talia officia seu negocia exercet, habet enim marit^o in vxorem potestatem de qua in c. placuit. xxxiiij. q. ij. Et potest eam prohibere tales mercantias exercere quod si non faciat consentire videtur quoniam tribus modis dicitur aliquis consentire, de quibus p̄ glo. in verb. & consentientem in. c. notum. ij. q. j. facit text. in. l. ij. in princip. ff. ad munic. vbi pater pro filio tenetur si creetur decurio patrem præsentem & tacente, & possent ad huiusmodi propositum de consensu tacito plura iura adduci de quibus per Bar. in. l. si fundum. ij. ff. de legat. ij.

^b Exempla recuperavi pannum a textore, cui filum tradiderā ad texendū pannum dictum, pannum tradidi paratori ac parandum, illo parato tradi-

Rubr. De debitis.

NOuerint, &c. q̄ vsus & cōsuetudo est tolosæ, q̄ si aliqua mulier habitās, simul cū marito suo ipso marito sciente & conscētiēte aliquā mercandiā exarceat publice vt puta, sit tabernaria, pancosseria, lanassaria, merceria, cederia, vel alteri^o huiusmodi. Et ipsa mulier propter hmōi officia aliqua debita contraxit, q̄ maritus in defectu ipsius mulieris tenetur ad illa debita per soluenda. si vero est illa mulier pelheria seu corratéria de peilha, Debet sequi & seruare statutū cōmune Tolosæ quod tale est. Paratores, Sartores, corratérij, textores pānorū lini vel lane operarij vel operarię, serici aut filati ad operandum, vel tingendum, aut torquendū sibi traditi. ^a Nec pelharię, aut pelharij, q̄ supellectilia per villā defferūt ad vendendum, nec lauanderij, vel fi-

di Sartori ad faciendum mihi raupam, Tradidi lini filum vel lane textori lane vel lini ad faciendum vel texendum pannum vel aliquid ad torquendum illis qui solent tenere torcularia quaedam ad torquendum pannos vel birra operario cirici ciricum, ad filandum vel texendum filarum ciricum vel

landerie lini, vel lane, pannos, nec vestes, nec sericum, nec filata, sibi tradita non possunt vendere a nec pignori obligare, nec aliquid de omnibus huiusmodi super dictis villo tempore. Exceptis predictis corraterijs peilhe, superlectilia b per villam defferentibus ad vendendum quibus posse, concessum fuerit vendendi, sed non impignorandi. Tamen si aliquis vel aliqua de huiusmodi predictis emerit vel suam pecuniam ibi accommodauerit, pecuniam totius illius emptionis, & impignorationis amittat. Et illud totum illi cuius fuit reddat poenitus absolutum. Excepto hoc quod dictum est superius de peilherijs quae possunt tantummodo suppellectilia vendere, sed non pignori obligare. Si enim aliquis, vel aliqua aliquid de omnibus supradictis infregerit teneat inde, in poena Consulium cognitione.

tere possunt, & comitunt dietim fraudes, Et idem faciunt peilherij qui vestes & suppellectilia portant ad vendendum per villam.

a videtur contra ff. de contrahendo. vendi. l. re aliena Sed obstat haec consuetudo quae in iudicio domini non valet venditio secus in pignore, quae res aliena pignori dari non potest. l. aliena res. C. de pigno, acti. cum concordantia ibi per glo. adductis.

b Quae dicitur suppellectilia est tex. i. l. suppellectili legata. ff. de suppel. leg. & p. to. ti. quorum noia esset hic nimis longum exprimere dicunt quod dicitur suppellectilia.

operandum vel ad tingendum, vel ad torquendum, siue deprimendum In tortulari, quae paratores, vel fullones. Et sarcinatores de quibus habetur in ff. de loca. & condu. §. j. in glo. si fulloni, & melius in ff. de mandatis §. si. in glo. super verbo fulloni. Certe isti superius nominati non possunt res predictas sic ut predictum est eis traditas vendere nec in pignore dare, & si contrarium faciunt pugnunt ad arbitrium consulum, & ad precepta dominorum capitulariorum secundum casus exigentiam. Si tamen dictae res fuerint tradite ad vendendum corraterijs vel reuenditoribus portatibus vestes non nouas vel suppellectilia ad vendendum tales corraterij possunt dictas res vendere, sed non in pignore tradere, vel aliquam pecuniam super dictis rebus accommodare siue prestare aut furnire, alias perdunt tales pecunias & pugnuntur poena istius consuetudinis. Quoniam in praemissis, tales corraterij multas & infinitas comi-

ISTA cōsuetudo est cōtra iuris dispositionem in auct. vt nulli. iudi. §. & illud coll. ix. & C. ad velle. auct. si qua mulier, & p totū tit. & C. ne vxor pro mari. l. j. in fi. & idem cum dicitur in fi. quis in obligatione non præstiterit iuramentum nec generaliter renunciauerit iuri suo, quoniā de iure non sufficeret generalis renunciatio, nisi specialiter fuerit de iure certificata, sic nō valet renunciatio nec obligatio. ff. ad velleya. l. fi. §. si mulier. cū ibi no. per glo. in verb.

si mulier, Cōtra tñ huiusmodi consuetudinē fuerūt lata plura arresta per curiam parlamenti Tolosæ qñ non interuenit iuramentum in obligatiōe, vel si iuramētū interueuerit obtenta iuramenti dispēfatione qm̄ ista cōsuetudo totaliter ad destructionē mulierū tenderet, & non habet rationem cur debeat obseruari. Quinimo si mulier se obliget soluere & velit compelli per arrestationē personæ suæ si capiatur ad corpus nō obstante submissione, Elargitur cum expensis & aliquando cū emenda, & pro hoc fuerūt plura arresta, ab Anno domini Millesimo, Quingentesimo trigesimo nono vsq; ad annū domini millesimū quadragesimum primum. Hoc etiam tēpore per ordinationes regis & arresta fuerūt abolite submissione quæ fieri consueuerāt per laicos signanter mulieres cōstituēdo pcuratores corā iudicib⁹ ecclesiasticis ad cōfiteūdū cōtenta in instrumēto ad causā cui⁹ infiniti laici excōdicabant.

b IDEM in masculino vt supra de minor. consuetu. prima.

c Fide iubere hoc est cōtra iuris cōis dispositionē. ff. & C. ad senatus. vel leya. per totū. **d** Quia quādo tales personæ sunt sine curatore pro patre

II.

ITEM est vsus siue cōsuetudo Tolosæ qv uxores se pos sūt obligare creditori seu creditoribus cum maritis suis seu pro maritis ad debitum seu debita soluenda, Et tenentur & sunt obligate ad solutionem inde faciendam de bonis suis, in defectu bonorū suorum maritorum & valet, & obtinet earū obligatio q̄uis in obligatione non præstiterint iuramentum. Nec specialiter aut generaliter renunciauerint iuri suo.

III.

ITEM est vsus & cōsuetudo Tolosæ, q̄ mulier **b** sui iuris maior etate duodecim annorū non cōstituta in potestate tutorum vel curatorū potest mutuo accipere & se obligare & fide iubere **c** seu intercedere pro alio, & talis intercessio & obligatio valet. **d**

III.

ITEM est vsus seu consuetudo Tolosæ, q̄ si aliqui fuerint in simul duob⁹ creditoribus vel pluribus ad soluendum aliqd̄ debitum obligati. Cum inde confecto instrumento publico & alter dictorum creditorum de dicto debitore vel dictis debitoribus dicti debiti ratione conqueratur dicens ad instantiã debitoris vel debitorum, de dicto debito, fuisse confectum publicum instrumentũ, Si debitor vel debitores dicant dictũ debitum fuisse per solutum, Dict⁹ debitor vel debitores nõ tenentur ad per solutionem dicti debiti nisi a parte dicti creditoris vel creditorum instrumentũ dicti debiti integrum ostendatur, Licet etiam dictus creditor vel creditores p̄ testes p̄barent a debitũ p̄dictũ ex quo publicũ instrumentũ fuit factũ, eisdem creditorib⁹ dictos debitores soluere & reddere b̄ p̄mississe. Maxie si p̄dictũ instrumentũ debiti ostẽdatur per p̄dictos debitores fractum, vel etiam cancellatum.

V.

ITEM est vsus & cõsueudo Tolosæ q̄ si aliquis habens vxorem contraxerit aliq̄ debita sine vxore cũ aliq̄ creditore, & contraxit alia debita cũ vxore sua simp̄ q̄ ille creditor cui mulier ẽ obligata ẽ potior p̄ suo debito in boni. mariti c

familias reputantur & ideo valer contractus tamen possunt petere infra tempus constitutum a iure restitutionem in integrum. C. de in integr. restit. minor. l. si curatorem, cum ibi notatis per gl̄of. quæ adducit iura ad huiusmodi propositũ.

a Hoc potest esse, vt ostenso instrumento facta solutione rumpatur & cancelletur, Quoniam si instrumentum remaneat tractu temporis hæredes debitoris possent vexari vel etiam ipse debitor si non probet solutionem.

b De iure est contra quia paria sunt p̄bare per testes vel per instrumenta. C. de si de instrument. l. in exercendis nisi in certis casibus notatis in. c. vnic. de censib. in. vj.

c Nõ dicit in bonis mulieris quia esset contra auct. si qua mulier. C. ad velleya. vbi Bald. ponit plures notabiles questiones, quando mulier se obligat cum marito, vel pro marito, quia tales obligationes non valent per iura ibidem per eum allega.

a Ultimi hoc est vigore istius consuetudinis quoniam iuris dispositio est in contrarium quia qui prior est tempore potior est iure. ff. qui potior. in pigno. habeant. l. potior. & C. illo. tit. l. si fundum. Et videtur expresse dicere quod vxor auctoriset contractum mariti, Vt magis valeat quam si maritus esset solus in contractu vt coherentia vxoris possit validare contractum, & preiudicare creditoribus prioribus tempore, cum de iure & generali vsu & obseruantia maritus si est in contractu vxoris, det licentiam vxori & auctoritatem vxori. Et notarij communiter solent ponere in instrumentis talis mulier de licentia & auctoritate talis, & c. sui mariti, & nescirem dare rationem quare hec consuetudo fuit iutroducta, & credo quod non fuerit iudicatum pro ista consuetudine.

b Poderagiū non est vocabulum iuris, vel reperitur in iure sicut dicit Bart. de dictioe podere, in l. si ira. ff. de auro, et argē. lega. in fi. & in l. j. de reb. dub. & est inferius expressus titulus de poderagio, & bannis & vt potest colligi ex dicto tit. Poderagium erat quando aliquis creditor habebat quandam rem obligatam que erat feudalis accedebat ad dominum feudi vel si non erat feudalis ad vicarium & facta fide de obligatione petebat poderagium a domino feudi vel vicario, & illo concesso tale poderagium habebat vim quod illi creditor erat potior alijs creditoribus etiam prioribus tempore.

c ISTA consuetudo in parte conuenit cum dispositione iuris communis in parte est prater ius commune. in eo quando loquitur de iuramento quod fitur iura-

illis quibus mulier non est obligata quibus illi creditores quibus mulier est obligata sint ultimi a & quibus ipsi creditores quibus vxor in dictis debitis non est obligata ceperint poderagium b rōnedi etorum debitorū in aliquibus bonis mariti.

Rubr. De Societatibus.

Nouerint & c. c quod vsus seu consuetudo est Tolose inter mercatores quod si aliquis tradiderit alicui vina vel aliquam mercandariam causa ducēdi seu defferēdi in quibuscunq; partibus extra Tolosam videlicet ad quartum denarium, quem recipiens debet de lucro recipere & habere vel ad maiorem seu minorem partem ille talis recipiens debet inde habere necessaria scilicet cibi et potus, sanus & infirmus. Bona fide eundo, stando, & redeundo, ducendo, deffendo,

& exequēdo dictā a mercanda
riā. Et si contigerit forte dictū reci
pientē manuleuare aliquid pro ne
cessitate, vel vtilitate dictę mercā
deriæ illa manuleuatio debet sol
ui vel deduci de illa mercande
riā b si sufficit, Sin autem domin⁹
mercandiæ debet illud de suo pro
prio soluere. Dum tamen supradi
ctus recipiens fidem dederit ratio
nabilem dicto domino mercande
riæ prædictæ, ad noticiā duorum
vel plurium c mercatorum fide
dignorum talis mercāderiæ & via
tici sapientium.

ITEM dictus d recipiens de
bet credi cum proprio iuramento
super administratione & lucro, &
damno dictæ mercandiæ, reddito
prius computo & ratione domi
no dictæ mercanderiæ ex prædi
ctis laudabili videlicet & rationa
bili ad noticiam duorum proborū
aut plurium mercatorum. Quod
sacramentum dictus recipiens præ
stet & faciat ad noticiam duorum
mercatorum. Et hoc debet ita se
qui & fieri de consuetudine in To
losa inter mercatores.

Nisi forte dominus mercanderiæ
aliter probauerit vel probare intē
derit vel poterit super prædictis
contra recipientem,

mento socij, vt infra dicitur.

a Idem de iure communi
ff. pro soci. §. si quis ex socijs. l.
cum duobus, alias est, §. l. si fra
tres quæ. l. si fratres in aliquib⁹
libris est §. d. l. cum duobus, Et
in aliquibus libris est lex, & ha
bet dictum. §. si quis ex socijs
vbi optime dicit text. quas im
pensas talis socius potest impu
tare, & facit. §. quidam sagari
am, vbi dicitur q̄ damna quæ
ratione societatis obueniunt
in simul sunt cōmunicanda, Et
idem si socius deueniat infir
mus quoniam expense factæ
propter infirmitatem in medi
cos aut alias delent computari
dict. l. cum duobus §. quidam
sagariam vers. sed quid in me
dicos.

b Facit. l. iure societatis
quæ est antepenult. ff. p soci o.

c An isti mercatores dican
tur arbitri vel arbitratores. Et
crederē q̄ arbitratores de qb⁹
dī in. l. societate, vers. arbitro
rū cū quatuor legib⁹ seqn. ff. p
soci. vbi Bar. late tractat mate
riā arbitrorū & arbitratorū et
q̄ inter eos sit differētia, & a q̄
b⁹ & q̄n possit hīi recursus ad
arbitriū boni viri. & q̄ dicaſ
bon⁹ vir p plures quæstiones.

d Hæc quæ sequunt de iura
mento introducunt per huius
modi consuetudinem vltra iu
ris cōmunis dispositionem.

De Fideiussoribus.

a Scilicet vt pacta seruentur etiam quo ad hærendam socij licet socius non sit. ff. pro soc. l. verum. §. in hæredem ibi nisi fuerit accitus, hoc est actum & conuentum vt dicit glo. in verbo, accitus.

b Ista consuetudo est contra dispositionem iuris cõmunis, C. ad velleya. l. j. & ij. & ne vxor pro marito. l. j. in fi. & ff. eo. ti. per tot. & hoc quando p alio fideiubet, tunc enim opus est opponere exceptionem senatuscon. velleya. Sed quando se obligat p marito ipso iure contractus non tenet & obligatio est nulla, nec est opus exceptione, vt in auct. si qua mulier. C. ad velleya. an autẽ p viam denunciationis possit conueniri glo. tenet qd nõ in extra uagant. ad reprimendam titu. quomodo in cri. lesã. magest. proceda. coll. xj. super verbo. denunciationem.

c Tribus modis mulier suscipit alienam obligationem scilicet, mandando fideiubendo. Et constituendo, vt si promittat soluere p alio quia semper habet exceptionẽ senatuscon. velle. C. ad velleya. l. j. cũ glo. j.

d Secus si vltra operas passus fuerit dãna vel interesse per iura superius all. qd qui de vno exprimit de alio negare videt. l. cũ prætor in prin. ff. de iudi.

Et hæc omnia prædicta dicimus esse pro consuetudine in Tolosa inter mercatores. Saluis tamen & in suo robore existantibus pactis omnibus & conuentionibus conditi, onibus, & pmissionibus factis initis & concessis inter dominũ mercanderię & recipientem a antedictos quibus consuetudo prædicta non obstat. Et est similis cõsuetudo in omnibus antedictæ cõsuetudini inter mercatores & mancipium seu mancipios & socium siue socios videlicet si dictus recipiens mancipius aut socius talis extiterit qui nullam partem habeat in dicta mercanderia, ex conuentione, sed ad volũtatẽ dñi mercanderię

Rubr. De Fideiussoribus.

Nouerint, &c. **b** qest cõsuetudo Tolosæ qd quãdo aliq mulier mandat c aliquod debitum vna cum marito suo & se obligat per soluendũ intelligitur fideiussor & tenetur cum effectu sicut alius fideiussor.

ITEM est vsus & cõsuetudo Tolosæ, qd si aliquis fideiussit p aliquo & rõne fideiussionis operas suas amiserit vel cessauerit ab operibus suis exercẽdis p aliq d tẽpus qd ille p que fideiussit nõ tenetur fideiussori dãna **d** ppter hoc pas

& ibi glo. quæ adducit multas concordant. Aliquando tamen non cōputatur opere vt dicit gl. in verb. cū oportere in fi. ff. manda. l. idēq. §. idē labeo.

a de iure communi tenetur vt. ff. manda. l. si māda uero. §. si fideiussor. & ibi glo. & l. idem tē. §. idem labeo. & l. qui mutuam. §. si. eo. tit. nā tenetur mā

sa restituere a vel etiā emendare.

TEM b est vsus & cōsuetu

I do Tolosæ q̄ si aliquis vel aliqua manens extra villam v̄l barria tolosæ, v̄l maneat infra dex Tolosæ vel extra. Fuerit alicui ciui Tolosæ obligatus cū aliquo ciue vel ciuib⁹ Tolosæ in aliquo debito per soluendo, vel etiā pro tali extraneo aliquis ciuis v̄l ciues Tolosæ fuerint fideiussores. Creditor ille de consuetudine Tolosana potest principalem debitorē seu principales ciues Tolosæ vel fideiussorē, vel fideiussores ciues Tolosæ, cōuenire c & petere d & recuperare ab eodem vel ab eisdem, & tenent & debent debitores seu fideiussores ciues th̄l̄a totū illud debitū soluere creditori quī etiam fuerit alligatū e priō principalē debitorē fore cōueniēdū. Et bona sua excecutare q̄ ad ciuē Tolosæ prin

dans mandatarīū releuare in dēpnem, vt p̄ to. tit. ff. mandat. & C. eo. ti. nisi excesserit fines mādati q̄ diligēter sūt custodiendi. c. cui de nō sacerdotali, li. vj. Aliqñ in in aliquibus casib⁹ licitum est excedere fines mandati q̄ enumerantur p̄ lucam de p̄en. in. l. per hic. C. de erroga. milita. anno lib. xij.

b ISTA consuetudo est cōtra iuris cōis dispositionē quia primo debet discuti principalis q̄ fideiussor. C. de fideiuss. autēt. p̄ntē tñ vt possit discuti si de iussor ante q̄ principalis in vim isti⁹ cōsuetudinis, nō est sine rōne, q̄a fideiussit, p̄ nō ciue Tolosæ, & sic ille talis habet, p̄ absente vñ nō pōt h̄re locū dispensatio. d. auct. p̄ntē & forti⁹ ac maiori rōne hoc potuit introduci p̄ cōsuetudinē q̄ iuris dictionē v̄l notarij, q̄ faciunt in eorū istrumētis renūciare fideiussores illi autē p̄ntē, & tales renūciatiōes admittunt in iudicijs notorie.

c De iure debet primo cōueniri & discuti principalis, vt superi⁹ est dictū, per p̄all. auct. p̄ntē & auct. hoc ira. C. de pigno. cū ibi not. in glof. in. l. distrahtis, super qua posita est. d. auct. sed hodie. C. de actio. & obligat.

d Scilicet debitiū vel rē, p̄ qua tradēda vel restituēda fideiusserāt vt sequit̄ Et sic pōt h̄re locū hęc consuetudo tā in actione p̄sonali q̄ reali.

e Bona esset ista allegatio de iure si nō obstaret hęc cōsue. de q̄ pōt replicari

ISTA Consuetudo videtur æquissima, ppter verbum competēs præciū,
 Et est considerandum q̄ habet locum qñ debitor non habet nisi aliquā
 rem immobilē, vt elicitur ex textu huius consuetudinis nō habet aliqua bo-
 na p̄terq̄ aliq̄ domū, Et ideo est
 dubium an hæc consuetudo cō-
 tineat actum iudicialē, vel ex-
 tra iudicialē. Qm̄ si actū ex-
 tra iudicialē esset Contra iu-
 ris dispositionē, per tit. de bo.
 aucto. iudi. possideñ. ff. & C. &
 crederem salua correctione q̄
 hæc cōsuetudo in parte p̄suppo-
 nat actū extra iudicialē, et i par-
 te iudicialē. q̄ cōtineat actū ex-
 tra iudicialē faciunt verba p̄pa-
 rare cōpetēs præciū, & sic pro
 modico debito rē magni valo-
 ris nō possit petere rē ipsam si
 bi dari p̄ creditorē, vt sit qñ au-
 ctoritate iudicis in defectu bo-
 norū mobilium res immobi-
 lis auctoritate. iudicis capit &
 exponit venalis, q̄ vt plurimū
 creditor, nō dicit i inq̄tib⁹ ni-
 si vsq̄ ad summam petitam vel
 sibi debitam q̄ si debitor no-
 lit cōpetens præcium acceptare
 sient tubicinationes, Quæ nō
 p̄nt fieri nisi auctoritate iudi-
 cis, & admittuntur volentes su-
 perdicere admittent vt sonant
 illa verba, & si forte, &c. iūctis
 verbis curia debet compellere
 debitorē, &c. Et sic fiet auctori-
 tate iudicis venditio iudicialis
 superdicēti. Et sibi adiudicabi-
 tur res ipsa capta, superdicenti
 vel creditorī si non sic superdicens, & in hoc actus iudicabitur iudicialis, ita

cipalē cum alio extraneo vel fide-
 iussorem ciuē Tolosæ deuenire.

Rubr. De Solutionibus.

NOuerint, &c. a q̄ vsus & cō-
 suetudo est Tolosæ, q̄ si aliquis
 debet alicui creditorī debitū aliqd
 Et ille debitor non habet aliqua
 bona p̄ter aliquā domū tm̄ ille cre-
 ditor pōt preparare cōpetens præ-
 cium in illa domo, vt sic satisfiat il-
 li creditorī de debito suo & super
 p̄cio cōpetētī, vt dictum est pōt il-
 lā domū facere tubicinari, et si for-
 te manus p̄ciū in illa domo, q̄ ipsæ
 creditor p̄parauit tribus vicibus fa-
 cto tubicinio, per alterū nō fuerit
 p̄paratum. Curia debet compelle-
 re debitorē ad faciendū venditio-
 nē creditorī p̄dicto de illa domo.
 Et ad tradendum vacuam posses-
 sionē ipsi⁹. Alioquin ipsi creditorī
 datur in solutū facto computo su-
 per debito & præcio supradicto.
 Nisi tamē debitor statim soluat de-
 bitū p̄ quo creditor domū tubici-
 nari fecerat supradictā. Item idē in
 telligitur & est de quolibet alio
 fundo debitoris.

q̄ non dabitur debitori tempus ad recuperandum, vt communiter fit in venditionibus iudicialib⁹ ppter verba hui⁹ cōsuetudinū. Nisi tñ debitor statim &c. Si tñ res fuerit vēdita in inquantu publico vili p̄cio, an debitor ui res p̄tinebat possit se iuuare remedio illi⁹. l. ij. C. de rescin. vēd. credo q̄ sit p̄ text⁹ formales in. l. fi. ff. ex quib. cau. in possessio eat, & in. l. si p̄diū C. de encti. l. fi.

TEM est vsus seu consuetudo Tolosæ, q̄ si aliquis debet aliquod debitū durabus personis in simul cū carta & maxime duob⁹ fratrib⁹, & debitor vni creditorū illorū per soluit debitū supradictū ab altero liberat⁹ a est, & ille alter creditor absens nō potest p̄fatū debitū repetere à debitorē prädicto. Maxime b qñ carta illius debiti ratione illius per solutiōis est fracta & absolutio fracta de debito supradicto.

TEM c est vsus & consuetudo Tolosæ q̄ creditor soluto sibi debito à debitorē dat instrumentū fractū debiti, debitori & non tenetur eidem facere instrumentum absolutionis, & si creditor non poterit reddere instrūm debiti tenetur inde ei, facere absolutionē cū publico instrumento.

cuius vt fiat instrumentū solutionis & quitantie quod potest peteri debitor contra hmōi consuetudinē pulcher text. in. l. pecunię solute cū. l. queñ. C. de solu. & glo. in. d. l. pecunię oprie distinguit, q̄ si instrumentū est hētū, exp̄e fiscreditoris debitor si velit illud h̄re vel q̄ c̄cellet tenet solvere illud qd̄ creditor exposuit i fieri faciēdo instrūm alias aut nō, & q̄ sit vili⁹ h̄re instrūm q̄tā ciz̄ q̄ instrūm debiti fractum est glos in. l. quod debitori titu. p̄al. de solu. ne cogatur debitor probare quomodo habuit instrumentū debiti.

a Hęc cōsuetudo oquitur indistincte, & in corrēs credēdi qm̄ si solutio est facta ex integro, vni ex correis, tollit actio alteri⁹, vt i. l. ij. & iij. in fi. ff. de duob. rei. hanc tñ m̄eriā nō intro cū sit satis longa & difficilis, sed me remitto ad dicta p̄ Bart. in. l. ij. p̄al. & laius, in. l. ex duob⁹ la. ij. ri. p̄al. d. duo. rei

b Hęc dictio maxime hic posita significat libentionem de qua supra qñ carta sit fracta seu instrumentum debiti cancellatū, & de hac dictōne habetur, in. c. auditis, de elect. & per Bart. in. extrauagin. ad reprimendum ti. quo. ii. cri. les̄e maie. &c. in verbo maxime.

c ISTA cōsuetudē nō contraria dispositiōi iuris cōis, & ideo soluto debito deitor pōt petere vt sibi reddat instrūm. obligatiōis, & si nō velt reddere p̄ conditiōem sine causa pōt cōpelli. C. de cōdi. ex lge. l. dis. solute cū ibi no. p. glo. Tñ est tu

De Solutionibus.

a De iure cōmuni creditor ad hoc tenetur fideiussori cedere actiones text. in aucten. de fideiussor. coll. j in princip. vers. si vero tempus in hoc indultum, in si. & potest fieri ista cessio ante solutionem factam, vel in ipsa solutione, vel post solutionem ut dicit ibi glo. in verb. cōtra est.

b ISTA consuetudo est facta ad maiorem cautelā quia videretur q̄ spondarius vel tutor non essent ita privilegiati ad petendam sibi reddi instrumentum debiti in quo defunctus erat obligatus, & non ipsi tutores vel spondarij qui se cōstituerūt soluere debita vel ali. quod debitū quod fecerat defunctus, sed qui a soluunt debitum est eadem ratio sicut de fideiussoribus ideo dicendum est prout de fideiussore in precedenti consuetudine quia vbi eadem ratio idem ius statui debet, & spondarius & tutor testamentarius, idem sunt, de his dictum fuit supra de testib. cōsuetudine. x. & .xij.

c Isti sunt ad instar fideiussoris. Et quæ sit differentia inter fideiussorem, mādātorem & sponsorem seu spondarium habetur, in auct. de fideiussor. coll. j in princip. glos. in verb. fideiussorem. Quæ inter cetera dicit q̄ sponsor dicitur illi qui sponte & sine rogatione pro alio intercedit & talis habet actionem mandati. ff. mādāt. l. si pro te, argumen. a contrario sensu, quia si contradicē

TEM est vsus seu consuetu.

I do Tolosæ q̄ creditor soluto sibi debito et fideiussore tenetur eidem reddere instrumentum debiti a fideiussoris integrum. Et cedere actiones a & iura sua sub publico instrumento.

TEM b est vsus seu cōsuetu

I do Tolosæ, q̄ si spondarij vel tutores alicui⁹ per soluerint aliqua debita alicui creditori quæ debet defunctus cuius sunt spondarij vel ratione tutele eius filiorū vel bonorū creditor teneat eis reddere instrumentū integrū debiti & inde eis concedere recognitionē & absolutionem cum publico instrumento.

TEM est vsus seu consuetu.

I do Tolosæ, q̄ si aliquis creditor conquærat de aliquo spondario seu spondarijs c ali. quibus alicuius testatoris, cuius Tolosæ qui erat dicto creditori obligatus & causa agitata ille spondarius, seu illi spondarij, fuerit vel fuerint condemnatus, aut condemnati in soluenda, & restituenda, dicto creditori summa pecuniæ peti

ta per curiam Tolosæ corā a qua quæstio fuerit vētilata, & post modum spondarius illæ seu illi spondarij soluerint propria auctoritate, aliqua alia debita in quibus nō sit speciale pign^o, nec poderagiū b sit inde datum in quibus debitis erat obligatus testator c prædictus cuius ipsi sunt spondarij q̄ illæ spōdari^o seu illi spōdarij tenent seu tenent solvere iadicto creditori q̄ snia habet debitū suū, ad qd̄ soluendū prout superius dictū est fuerant condēnati de bonis sponderagij d si existant sin autem debet imputari ipsi spōdario seu spōdarijs, & tenentur ad restitutionē, & solutionē dicti debiti iudicati faciendā dicto creditori, secundum valorē & estimationē bonorum c præfati testatoris qui erat obligatus, valentē tempore sententiæ late contra spondarium, seu spondarios pro dicto debito iudicato.

Rubr. de Donationibus.

Nouerint &c. f q̄ vsus & cōsuetudo est in Tolosa, & fuit à tempore quo non extat memoria continue obseruata, q̄ omnia illa quæ dan^t vel mittuntur marito tam ex parte ipsi^o mariti q̄ ex parte vxoris suæ. Scilicet piper, cera, carnes, ciphy, argentei, vel aurei,

te debitore aliquis spōdeat nō habet actionem mandati neq̄ nego. gestorum & talis spon- sio sit post contractam obligationem, Et hæc differentia habetur etiā per glos. in. s. si post creditam in. i. si vero non remunerandi. ff. manda.

a Alias est coram Consuli bus corā quibus q̄stio fuit, &c.

b Inferius est specialis Rubrica de poderagijs & bannis.

c Alias autem non potuisset interuenire spondarius, vt supra fuit dictum.

d Id est illius pro quo se cōstituerunt spondarij.

e Si habeat bona alias imputetur spondario,

ISTA consuetudo est conformis dispositioni iuris cōmunis quatinus data tēpore nuptiarum seu solemnisationis ipsarū ex parte mariti fiunt mariti. Sed cum dicitur q̄ etiā illa quæ dantur vel mittuntur ex parte vxoris etiā efficiuntur mariti habet vim consuetudinis quoniam de iure cōmuni forte esset contrarium. Et ideo quia ista materia est satis difficilis & p̄lixa, Et quotidie practicatur & esset nimis longum hic illam deducere mere solito Remitto me ad optime dicta per do. Pet. Iacobi, in libel. suis tit. de actio. re. amora. ibi prædicta marieta, &c. vsq̄ ad fi. ti.

De Donationibus.

vbi alleg. tex. formal. Maxime quo ad vestes factas per maritum vxori, si maritus pramoriatur an hæres mariti sibi possit illas retinere vel sibi pertinent, qui videtur concludere q̄ sic, exceptis vestibus quotidianis. Et de dictis vestibus & iocalibus quid iuris habetur, per do. Stephanū aufferri, in Decisionibus Archiepiscopalis Tolosæ questio. ccc. xxxvij. vbi quo ad vestes nō quotidianas hæres mariti sibi potest retinere & sibi pertinent. Et ita etiam tenet Ang. aret. inst. de actio. §. fuerat colum. xxvj. ibi quid erit de donationibus, vbi dicitur de iocalibus & donationibus. & versicul. ex quo. &c. Vbi loquitur de vestibus, & de hac materia etiā optime dicit dominus Nicolaus Boeri in cōmento suo super Consuetudinibus Bituris titu. des costumes cōcernans les mariaiges & douaires. §. iij. ibi tertia conclusio, &c. vbi allaga. Decisiones plurium scribentium.

a Credo q̄ erant firmatoria diploidis vel alterius vestimenti in forma rotūda & plana modica ad modum oboli habentis de super caractere in forma vult⁹ hominis vel alterius rei, & marbotini erant in forma rotunda per totum sicut sunt hodie les boutons.

b Erat species iocalium ad claudēdum vestes, sicut dicitur de clavis siue fibulis. de quibus text. in .l. & si non sint clavi iuncta, gloss. j. que fibule sunt ff. de aur. & ar. leg. Et proprie sunt fibulæ secundum Iohan. ianuen quæ fixe tunicilibus alterius tenēt clausa tunicalia & dicitur fibula firmatoriū quo palliū tenetur in humeris vñ

fibulariū illud qd̄ apponitur vestimēto p̄ qd̄ immittunt fibulæ ne frāgāt vestem. Quæ secundum vulgare dicuntur (gassetz, siue crochetz) aut similia de quibus nominibus habetur, in præalle. l. & si non sint clavi per tot. legem & l. præcedenti, & sequenti. ff. de auro & argento. lega.

c Alias est pro encennijs, siue strenis.

coclearia argentea, vel aurea, vel oboli a seu marbotini b aurei, vel anuli aurei, vel argentei, siue bladum seu vinum, seu quecumq̄ alia sint quæ mittantur, vel dentur marito die illa qua in crastinū est ductur⁹ vxorē sunt, & debent esse dicti mariti sine parte aliqua quā dicta vxor ibi non debet habere. & idē sequitur die illa qua vir duxit vxorem de omnibus supraddictis.

ITEM omnia illa quæ in crastinum diei qua vir duxit vxorem dantur vel mittuntur pro extremis c viro vel vxori sunt similiter dicti mariti.

Ia In hoc ista consuetudo est conformis dispositioni iuris communis. C. de in offic. doti. l. vnic. nam valet talis donatio, & statim transit dominium in filium quando contemplatione matrimonij. ff. famil. herc. l. pomponius

Tem est vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ donationes, quas patres faciunt filijs suis super copula matrimoniali vel sup̄ matrimonio q̄ ipsi filij contrahunt cum vxoribus suis, vel ratione matrimonij illorū filiorum sint de honorib⁹, possessionibus vel alijs rebus immobilib⁹, & alijs mobilibus a valent & perpetuam obinēt roboris firmitatē. Et illi patres nō possunt eas donationes renocare. **b** Et q̄ c̄ prædicti filij quantum ad ipsas res a patribus super matrimonijs filiorum sibi donatas habentur ac si essent emancipati. Et possunt etiā agere contra patres ac stare in iudicio ac si essent emancipati.

Rubr. De acquirendo rerum dominio.

I.

Nouerint vniuersi, &c. q̄ vsus & consuetudo est Tolosæ, q̄ quicquid habet vxor vel acquirit constante matrimonio dicitur & intelligitur esse mariti **d**

d Concordat cum dispositione iuris cōis. ff. de dona. inter vir. & vxor. l. quintus nucius. vbi tex. assignat causam, vt euitetur sinistra suspitio q̄ ex turpi questu habuerit, idē. C. eo. tit. l. etiā. vers. nec est ignotum, & ibi gl. quæ adducit rationes quas adducit text. in. d. l. quintus nucius.

phila delphus, & ff. de coll. bo. no. & de coll. do. per to. ti. donatio enim perfecta reuocari non potest. l. cum ancillā. C. de condi. ob cau.

b Verū est ipsi patres, tñ alij liberi si tales donatiōes sint in officio se reuocari facere possunt quatinus essent in officio se, hoc est q̄ eisdē nō remaneret legitima, vt. C. de in offic. do. l. vnic. & de in off. dona. l. ij. cū ibi nota. & per tot. titu.

c In hoc & sequenti d̄r cōsuetudo quoniā de iure cōmuni p̄ talē donatiōē filius non posset dici tacite emancipatus nisi expresse doceret de emancipatiōe, quia nō p̄sumitur, nisi probet & ita colligitur ex text. l. ij. C. de in offi. dona. & l. sine emancipatis. C. de donat. Nec agere contra patrem. l. lis nulla. ff. de iudic. Nec stare in iudicio sine patris licentia. C. de bo. q̄ lib. l. si. §. necessitate, & materiam huius consuetudinis remitto ad tex. in. l. vnic. de in offi. doti. C. & de in offic. donat. signanter. l. ij. cum ibi nota per gl. & scribent.

De Acquirendo rerum dominio.

a Necessè igitur est habet vxor pbare q̄ de suis donis habuerit, & non de bonis mariti quia presumpcio est contra ipsam per iura alle. in glo. sequen. & faciunt nota. C. de bo. quæ libe. l. cum oportet, in princip. glo. po. in verb. ex eius substantia.

b In quibus vir non habet administrationem in vita seu nolente vxore. l. hac lege, decernimus. C. de pact. cõuen tam super dot. & c. vnde glos. in auct. de nup. §. nec illud. col. iij. dicit q̄ mulieres possunt habere bona triplicis generis propria vt ex successione vel donatione alterius q̄ viri. Et ex donatiõne vel donationibus propter nuptias. Et legata vel fidecommissa etiam a viro præ mortuo. Qualiter debeat vel possit de eisdem bonis disponere habetur ibi per glo. in verbo proprias res.

c ISTA Consuetudo est cõtra dispositionẽ iuris communis C. solut. matr. l. dos a patre profecta, & de coll. l. illam circa fin. & hæc consuetudo repetitur infra titu. de dot. ar. ij. Sed quid si ex tali matrimonio extant liberi an dos ad dictos filios deueniat, vel ad patrem habetur remissiue, per Barthol. Bald. in præalleg. l. dos a patræ & ista sunt vtilia quando pater habuit plures vxores, & aqualibet dotem, & aqualibet liberos, quid iuris est quando pater habet plura bona tempore mortis. Quoniam si consumpsit dotes & nõ habeat bona miserimi liberi præstare habeant paciẽtiam vt vidi sepius in Tolosa quando dos erat constituta in pecunia, Secus si in bonis immobili- bus. Et de huiusmodi statuto habetur optime & diffuse per dominum Guil- lerm. Beuedicti in repetitione. c. r̄ynucius, de testa. super verb. & vxorem nomine ad elesiam folio. c. xxxj. verso ibi secundum statuta autem secundũ primam impressionem.

d Quia tunc pacta essent seruanda, quia contractus ex conuentione le-

ipsius vxoris. a Exceptis para- fernalibus. b

II

TEM c est vsus seu consue-

I tudo Tolosæ, q̄ si vxor vela- liº nomine eius dedit dotem viro suo quantacunq̄ sit illa dos, & vxor præmoriatur dictus mari- tus potest suam facere volũtatẽ nisi aliter d actum fuerit inter ip̄os.

III.

TEM est vsus seu consuetu-

I do Tolosæ, q̄ v̄ditiones, do- nationes, cefsiones, alienatio- nes, & promissões, obligationes de aliqua pecuniæ quantitate, seu quãtitatibus persoluẽdis. Et pœ- na alias pacta & cõuẽtiones facta

gem accipiunt dicit tex. in. l. j. §. si conueniat. ff. deposit.

a De iure communi tales promissiones non valent. ff. de confess. l. certum. §. si quis absente. Quod intelligitur in promissionibus vel alijs actibus

seu factæ alicui personæ seu personis absentibus a vel absentibus, cū b publico instrumento inde confesso valent tantumdem ac si personæ præsentibus vel præsentibus personis facta fuissent seu factæ, Dum tamen illa persona absens vel personæ absentes cui vel quibus prædicta facta erant vñ aliqua de prædictis illa voluerint seu approbauerint postq̃ facta erāt. c. III.

TEN d est vsus seu consuetudo Tolosæ q̃ patrem mortuo filijs superstitibus non emancipatis in vita ipsius patris qui hæreditatem adierunt patris. Et quicq̃ ratione hæreditatis prædicti filij acquirerint & cū rebus hæreditatis e Vel cōtractum, vel aliquam obligationem fecerint vel aliquis eorumdem q̃ damnum vel emolumentū ad omnes fratres pertinet supra dictos anteq̃ de rebus paternis fiat diuisio inter ipsos.

d ISTA consuetudo facit q̃ si fratres morentur in simul post mortem patris non facta diuisione bonorum q̃ videatur contracta tacite societas. Tñ ex dispositione iuris est contrarium vt est text. in. l. si fratres quæ alias est. §. l. cum duobus. ff. pro socio.

e Ex hoc videtur cōmunicādū vigore istius consuetudinis arg. a cōtrario

extrajudicialibus. Quia in iudicialibus vt in libellis & alijs scripturis, si aliquid dicatur quod faciat pro parte contraria licet tales scripture fuerint productæ parte absente, potest acceptari p̃ partem. Et ita practicatur, videantur dicta p̃ Bart & in additione in. d. §. si quis absente præalleg.

b Ergo sine publico instrumento non valent arg. a contrario sensu, & per consequens est, Ista Consuetudo superflua quoniā si sit necesse interueniat instrumentū publicū notarius, potest pro persona absente stipulari tanq̃ publica personæ vt not. instit. de in. vti. stipul. §. si quis alij vbi glo. ponit. xvj. casus in quibus potest quis alteri stipulari & p̃ maiori parte sūt pro absente. Et de huiusmodi stipulationibus quæ consueuerūt fieri per notarios habetur optime per Ange. aret. insti. de iure persona. §. secus autem.

c Hoc videtur superfluum quia beneficium non conferitur in inuitum.

De acquirendo rerum dominio,

tenſu cum dicitur in præalle. l. ſi fratres, Quod aliunde quaſierunt in cõmunẽ non redigetur ergo ſi non aliunde debet in commune redigi, arg. a contrario ſenſu. Tamẽ hoc nõ habet locum niſi expreſſe contracta fuerit ſocie- tas, & ira actum inter fratres alias non vnde licet ex pecu- nijs hæreditarijs vnus fratrum fundũ emerit erit ſuũ propriũ Nec tenetur niſi ad reſtituendũ fratri, niſi partem præcij, quam emens ſoluit de cõmuni. C. cõ- munia, vtriuſ iudi. l. ſi patrem, & C. de reuend. l. ſi ex pecunia Bald. in præall. l. ſi fratres vbi multa notabilia adducit & q̄ſti- ones ad huiusmodi materiam facientes.

a Iuxta not. perſcribeñ. in. l. j. & ſi. C. de pact.

b De huiusmodi conſuetu- dine dictum fuit ſupra in præ- denti cõſuetudine. Et cum dici- tur eſt præſumptio q̄ ex bonis pa- ternis, &c. Quid in dubio glo. inſti. per quas, perſo. no. acqui. in. §. igitur liberi verſ. quod au- tẽ in verb. proſpera. dicit q̄ ex qualitate perſonarum illud præ- ſumitur, vt ſi filius eſt diligens & diues & pater inops præſu- mitur q̄ non acquiſiuit ex bo- nis paternis, alias nõ, ſimilis & plenior glo. C. de bo. q̄ liber. l. cũ oportet, i. pri. vbi Bar. diſtinguit, & optie etiã Bal. ibidẽ ad q̄ me remitto.

c Hæc conſuetudo maxime p̄õi h̄ẽ locũ qñ mulier eſt induſtriaſa, & ſit aliqd operari vt vidi in Tolofa q̄ erãt, put ſunt de p̄nti aliq̄e mulieres, indu- ſtriaſa tam in ſuendo, q̄ in reuẽdendo, & alias operando q̄ magis lucrantur q̄ earũ viri imo nutriunt earũ viros præſumitur q̄ fuerit facta acquiſitio domũ ex induſtria vtriuſq̄ arg. eorum qua dicta ſunt in conſuetudine præcedenti de

vel niſi hereditas paterna p̄ patrẽ filiorũ diuiſa fuerit prædictorũ a
V.

ITEM b eſt vſus vel cõſuetudo Tolofa, q̄ ſi aliq̄s filiorũ acq̄rit aliq̄uid patre mortuo nõ facta di- uiſiõẽ bonorũ patris, vt dictũ eſt, eſt præſumptio q̄ ex bonis paternis illud fuerit acq̄ſitũ: niſi in cõtrariũ p̄betur ſcilicet q̄ acquiſitũ aliũde fuiſſet cõſuetudine Tolofa.

VI.

ITEM eſt vſus & conſuetudo Tolofa, q̄ ſi aliq̄s cũ vxore ſua in ſimul lucratũ fuerit aliquam domum, & ipſa decedit ipſo ſu- perſtite, & poſt mortẽ illius mulie- ris, p̄p̄inquoſes ſui ſi deceſſit in- teſtata, vel ſi fecit teſtamentum illi quibũ bona ipſius mulieris debẽt euenire pro eodẽ teſtamẽto ſtatim poſt deceſſum ipſius mulieris pe- tunt medietatẽ illius domũ, & vir

filiofamilias. Tamē ad tollendū omne dudiū ppter ea q̄ fuerunt dicta supra isto titu. prima cōsuetudine semper p̄sumitur pro viro. Sed qm̄ constaret de acquisitione, per instrumētū q̄ vir & vxor essent ambo cōprehensi in instrumēto

acquistiōis dom^o cessaret dubiū. qm̄ ipsi cōiuges p̄m̄iscue vsi fuerūt domo in vita eorū tunc enim declarat consensus, nō solū verbis instrumenti sed etiā factis, v̄ dicit optime Bald. in. l. si fratres. ff. p̄ socio. cuius dicta esset hic lōgum adducere.

dicat q̄ nō debēt illa habere cū testamento, vel sine testamēto, quia ipse collegit eā per mediā acquisitionē in illa domo, & ideo debet habere & tenere ipse vir i vita sua de cōsuetudine Tolosē cū fides sit q̄ vir per soluit totū a praciū debet habere & tenere i vita sua post decessum vero ipsius mulieris remaneat heredibus suis secundum testamentum si fecit & si non fecit propinquioribus.

De emptione & venditione.

I.

NOuerint b & c. q̄ vsus & cōsuetudo est Tolosā q̄ si aliq̄ vendiderit alicui honorē suū liberū cū instrumēto publico, vel dedit ad feudū pradictus honor habetur pro tradito q̄tum ad eū qui vendit, vel dedit ad feudū si tēpore dicte vēditionis, vel doni feudi idē vēditore vel dator feudi illū honorē possidebat ita tñ q̄ si emptor p̄dict^o adeptus fuerit possessionē

de acq. poss. l. minus instructus est, ideo v̄ mihi q̄ aut emptor habet volūtatē expressam a vēditore, vt possit accipere possessionē sua auctoritate & tūc p̄t etiā cōtradictē postea vēditore tex. in. l. si ex stipulatiōe. ff. de acq. poss.

meto acquisitiōis dom^o cessaret dubiū. qm̄ ipsi cōiuges p̄m̄iscue vsi fuerūt domo in vita eorū tunc enim declarat consensus, nō solū verbis instrumenti sed etiā factis, v̄ dicit optime Bald. in. l. si fratres. ff. p̄ socio. cuius dicta esset hic lōgum adducere.

a In hoc consistit tota virt^o istius cōsuetudinis q̄ saltem in dubio marit^o habeat vsu fructū alterius medietatis domus in vita sua q̄ videtur satis rōnabile cū fuerint socij diuine & humanae domus iudiciū uidiuā cōsuetudinē vitę cōtinentes inst. de pa. pot. §. j. et. c. illud de p̄sump. cū similib^o iuribus.

ISTA consuetudo per quā datur licētia emptori accipiēdi post perfectā venditiōnē p̄pria auctoritate accipiēdi possessionē rei empte nō requisito vēditore, est cōtra iuris cōis dispositionē, per text. in. l. nec ex vera vēditōe. C. de acq. poss. q̄ necessaria est traditio per. d. tex. Et est tex. in. l. j. ff. de actio. empr. & vend. Tñ videt̄ text. in contrarium. C. rit. p̄all.

De emptione & ventione.

sumpro a contrario sensu, cum dicitur tex. sine voluntate. & ff. pro legat. l. pe-
nult. & C. de pigno. l. creditores, & ideo notarij consueuerunt in instrumē-
tis venditionem apponere clausulam q̄ empror possit sua auctoritate acci-
pere possessionem. Aut venditor contradicit & tunc esset iniusta possessio.
ff. de furt. l. eum qui. & d. l. nec ex vera præall. aut venditor scit & tacet. Et sic
presumitur velle. l. minus instructus. supra alleg. Aut ignorat & tunc in du-
bio præsumitur contradicere. l. improba. C. titu. præall. Maxime si præcium
non fuerit solum, nec habita fides de præcio, & est ista consuetudo æquil-
fima ad cedendum lites, quæ ad causam quia venditor non tradit rem ven-
ditam possent oriri de quibus per glo. in præall. l. j. ff. de ac. empr. & vendit.
Et æquitas huius cōsuetudinis,
potest sumi ex. c. qui studet. j. q.
j. vbi dicitur q̄ nemo quod vē
didit retinere potest.

a Concordat tex. in. l. quo-
tiens. C. de rei vend. imputan-
dum est primo emptori quare
fuit negligens ad accipiendum
possessionem rei empte cum
posset in vim huiusmodi con-
suetudinis, Tamen credo q̄ vē-
ditor propter hanc consuetu-
dinem non releuaretur ab in-
teresse respectu primi empto-
ris iuxta tex. cum ibi no. in. l. j.
ff. de actio. empr. & vend. & d.
l. quotiens præall.

b ISTA Consuetudo pro-
cedit sine dubio quoniā vide-
mus singulis diebus q̄ a consu-
libus villagiorum & modica-
rum villarum, & a iudicibus ba-
ronum & aliorum nobilium
obtinētur certificatorie super
modo & consuetudine facien-
di inquantus alias non proce-
ditur ad venditionem induciarum a forciori Consules Tolosæ in locum
quorum sunt domini capitularij viri nobiles, & habentes maiorem aucto-

corporalem dicti honoris, dictus
venditor, vel dator feudi non po-
test agere cōtra emptorem vel feu-
datariū de violentiā vel turbatiōe
possessionis. Si vero dictus vendi-
tor vel dator feudi post prædictā
venditionē vel feudi donationem
eundē predictū honorem vendidit
aliij personæ vel dedit ad feudum,
& ipsum misit inde in possessionē
corporalem anteq̄ primus adept⁹
esset inde corporalem possessionē
vltimus emptor siue feudatarius,
est potior iure in possessione a &
pprietate dicti honoris q̄ primus.

II.

Item b est vsus & consuetudo
Tolosæ q̄ quando venditiones
feu alienationes bonorum, & rerū
immobilium indigēt tubicinatiōe
feu habent fieri cum solempni solj

ritatem q̄ Consules villagiorum tales certificadorias expedire possunt. & cōstituerent certum modum faciendi tales inquantus seu tubicinatio nes per huiusmodi cōsuetudinē de qua dixi supra tit. de solutio. cōsue. prima vbi de hoc

ta seu cōsuetata tubicinatione trine tubicinationes exiguntur & debent fieri per Ciuitatem vP suburbium vnaqueq; tubicinatione continet spaciū trium dierū. Et debent fieri de auctoritate Consulū Tolosæ tantum & mandato. Et si dictæ tubicinationes fiant absq; auctoritate Consulū nullius sunt efficacie seu momenti. Exceptis rebus regis que venduntur secundū q̄ regie placuerit voluntati.

III.

TEM a est vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ si aliquis emerit res mobiles in Tolosa publice in carreria publica, vel foro, vel in die fori, vel etiam alia die ab aliquo extraneo, siue ciui. Et hoc fuerit per testes manifestū q̄ emptor debet recuperare præciū ab illo cuius res est, Et qui petit rē quibus res sit furtiua. Et super q̄titate p̄ciū statuit iuramēto emptoris.

mo tenetur furem indicare, scilicet simpliciter. Et ideo ad hoc intelligendum allegatur. c. Qui cum fure partitur de furt. i. antiq. q̄ tex. dicit. Qui cum fure partitur occidit animam suam non fur solum, sed ille reus tenetur qui furti conscius querente possessore non indicat. Vnde dicit ibi glo. querente possessore, i. domino vel alio cui interest, vt cōmodatario, vel cōductori,

a ISTA Consuetudo siue statutū est contra dispositionē in iuris. l. i. ciuilē. C. de fur. vbi dicit tex. q̄ emens rem furtiua tenetur illā reddere domino rei furtiue absq; eo, q̄ teneatur restituere præciū quod soluerat emptori rei furtiue. & subicit rationem q̄ caueant tales emptores cautius negociari vt non tantum in damno huiusmodi, hoc est q̄ perdat præciū & rem restituere teneatur incidatis, vos emptores sed etiam in criminis suspicionem, hoc est q̄ non dicatur talis emptor rem quæ p̄ones ipsum reperit ipsa furto substraxerit, probato q̄ res ipsa fuerit furtiua. Et propterea est alia. l. eo. tit. quæ videtur addere ac dictum. l. in ciuilem. Quæ incipit ciuile q̄ emptor teneatur indicare venditorem, vt euitet suspicionem furti tamē ille tex. iuncta glos. videtur dicere q̄ ex vbi banitate teneatur venditorem indicare Textus tamen qui ad hoc solet allegari. in. l. qui vas. §. q̄ furē. ff. de furt. videtur dicere q̄ ne-

*formis
p̄quis
H. D.*

Deemptione & venditione.

Ex tex. culus. c. elicitur q̄ celans furē & eum nō indicans p̄pter lucrū forte quia a fure aliquid accepit, vt eū non indicet vel secrete vili precio. Rē furtiuam emit peccati reus est. Ideo tenet̄ reum indicare, Et etiā q̄ conscius furti tenetur indicare furtum querenti dño alias peccat, sed non furem, & ita videtur loqui, tex. in p̄gall. c. qui tex. non loquitur de indicando furem, sed furtum, seu rē furtiuā. Et ita elicitur ex lectu. Panor. in p̄all. c. Quæ videt̄ cōcordare, cū dictis Barthol. in p̄gall. l. qui vas. §. qui furem qui sub paucis verbis videtur cōprehendere dicta Panor. Signanter q̄ qui cum fure p̄suntur propter lucrū, vel qui furti conscij sunt, vel qui aliquid accipit a fure, vt eū non indicet possunt excōmunicari per Episcopū dioecesanū. Maxime illo qui rem furto amisit impetrante monitoriū generale in forma malefactorū, vt cothidie videm⁹. Et sunt excōicari si nō reuelēt, imo quicunq̄ alij sciētes, per clausulā quę solet apponi in talibus monitorijs, Sciētes reuelēt, &c. Et non solū iudex ecclesiasticus, potest modo p̄dicto procedere, Verū etiā iudex secularis inquirendo de furto, instante dño rei furtiue. Si habeat aliquas p̄sumptiones q̄ aliqui sint sciētes, licet nō cōsentientes in furto, q̄ potest illos cogere ad deponendū, ex officio. Et ita cōcordat̄ dicta Barthol. & Bal. in dictis. ll. inciuile & Ciuile, & Panor. in p̄all. c. qui cū fure. Et de isto statuto fuit alias disputatum in Capella Archiepiscopi Tolosæ, vt habet̄ i decisionibus capellæ, q̄stio. clj. Et ibi per dñm Aufreri. qui multa bona dicit, & multa iura all. & rōnes, vt consideretur si ignoranter, vel sciēter q̄ rem furtiuam emerit, vel in pignus acceperit. Si emptor sit malē famat⁹ consuetus emere res furtiuas, vel vili precio res fuerit empta, tales enim tenētur furē indicare, vel si rem emerit q̄ in loco abscondito, & adducit alias p̄sumptiones quas hic omitto, sed videantur dicta per eum in loco p̄dicto. Tamen verba hmōi cōsuetudinis loquuntur de emente publicę, & Carrera publica, vel foro publico, die fori: vel alia die p̄sentib⁹, aliquibus qui de hoc possint testificari, cū d̄r & hoc fuerit per testes manifestum, hoc est probatum, & emptor fuerit bone fame. Quo casu ista consuetudo est rationalis, & equissima. Quoniā alias esset difficilimū, imo quasi ipossibile, Quod emptor alius cuius rei mobilis, necessario haberet se informari de qualitate, & probitate venditoris, & in eodē, instanti venditor, haberet probare vnde rem ipsam quā vendere vult habuerit, & q̄ non sit furtiuā, tunc non reperirentur emptores, neq̄ venditores. Et mecanici, ac etiam ciuitas remaneret, absq̄ p̄uisione. Et non haberent mecanici de quo eorum excercerent officium. Et ideo & non immerito, pro ista cōsuetudine fuit latum arrestum per curiam suppressā parlamenti Tolosæ sedētis. Anno dñi millesimo, quingentesimo trigesimo, & die tertia mensis Iunij. Vtinam esset michi adeo datum, vt ha-

berē illas optimas rōnes p̄ quas dicta curia pro ista cōsuetudine iudicauerit. restat finis hmōi cōsuetudinis q̄ dicit q̄ sup̄ q̄ritate p̄cū statur iuramēto emp̄toris. An ille cui res furtiua p̄tinet, possit vel debeat admitti ad p̄bādū contrariū, & crederē q̄ sic, per iura all. in addit. ad Bart. in. l. si qñ. C. vñ vi. & optime p̄ Bartholo. Chassancū. in tractatu, sup̄ cōsuetudinib⁹ Burgundie in tit. (des iustices) fo. lxxvij. verso. ibi intellige etiā p̄dicta, &c. Qui adducit multas opiniones doctorū ad q̄ me remitto. Maxime qā istud statutū nō p̄hibet vteri⁹ inquiri alias Sec⁹, secundum Bald. in vñb. feudo. tit. si de in vestitu. inter domi. & vassal. lis. oria. in prin.

III.

TEM est vsus & cōsuetudo
I Tolosæ, q̄ quilibet potest v̄dere & donare, & alio modo alienare ad suā voluntatē a debita q̄ sibi debent, & res suas mobiles sine cōsilio & volūtate vxoris suæ. Nisi tñ ipsa vxor primo fuerit in illis debitis vel rebus mobilibus & immobilibus assignata.

cur⁹. qm̄ obrenta iuramenti, si interuenerit disp̄tatione poterit cōtrauenire. Maxime si res vendita fuerit dotalis, alias autē cōtrahēs cum viro etiā si vxor simul contraxerit vel contractum viri ratificauerit poterit se iuuare senatus con. velleyan. o. C. ad senatuscō. velleia. auct. si qua mulier, cum ibi nota, per scribēñ. signanter per Bald. vel remedio legis iul. de fund. dotal. Et non loquitur, ista consuetudo, de illo dicto glos. in auct. vt iudi. sine quo suffra. coll. ij. circa princ. vers. hęc aut̄ oīa in verb. hęc q̄ dicit q̄ cōsiliū sumendum est ab vxore vt fecit Iustinianus imperator qñ condidit illam auct. qui sumpsit consiliū ab vxore sua theodora vt dicit ibi tex. Tamē ad materiam redeundo videantur superius contenta in titulo de debitis consuetudine prima & secunda, & quinta, & quæ ibidem scripsi iuxta per me protestata superius in p̄senti opusculo. Et in titulo de fideiussio. consuetud. prima quia nihil dixisse aut scripsisse proposui nisi ad incitandum eruditos ad meliora vel maiora dicendū vel scribendū vt supra fui protestatus,

a Videtur q̄ ista cōsuetudo sit superflua & de nihilo operet cū quilibet res suas possit v̄dere & alienare, Cū sit cōtract⁹ qui p̄ficiit consensu, in tit. de obli. q̄ con. p̄ficiun. in prin. cū cōcor. optim⁹ tex. in. l. dudū. C. de cōtrahēd. empr. q̄ dicit q̄ vnusq̄sq̄ suo arbitratu emptorē q̄rere possit, & cū sequitur in p̄nti cōsuetudine clausula. Nisi tñ, &c. certū est q̄ si vxor habeat ius in re alienata q̄ si nō consentiat restrāsit cū onere, si autē cōsentiat adhuc emptor nō erit se-

De emptione & venditione.

ISTVD statutum habet duas partes secunda in versiculo, Si vero & secunda pars videtur contrariari prime, quoniam eadem ratio videtur de venditione de qua fit mentio in prima parte sicut de venditione de qua loquitur secunda pars, quia in prima non fit aliqua mentio quod porci fuerint visitati, Nec etiam in secunda parte imo expresse quod non fuerunt visitati, tamē in prima parte quod porci leprosi sunt excepti de venditione & valet venditio quo ad sanos. In secunda parte dicitur quod valet venditio quo ad oēs absque assignatione rationis vel cause, Et propterea quia statuta debent recipere interpretationem secundum dispositionem iuris communis & etiam consuetudines, ut est text. in l. ut gradatim in princ. ff. de mu. & hono. Ideo deueniendum est ad iuris communis dispositionem quantum fieri potest ut prima pars huiusmodi consuetudinis intelligatur quasi pluralitas porcorum puta decem vel viginti fuit vendita certo pretio pro quolibet porco, quia tunc leprosi detrahuntur pro valore suo, quia tunc tot sunt venditiones quot sunt porci, alias autem pro quibusdam porcis leprosis fit reddibitio omnium text. in l. cum eiusdem, Et ibi Bald. ff. de edili. edict. & si ista prima pars intelligatur indistincte tunc esset consuetudo & contra iuris communis dispositionem. Secunda pars indistincte loquitur quod non fit reddibitio aliqua, & sic iudicaretur & condemnaretur emptor in vim huiusmodi consuetudinis ratio posset esse quia esset emptori imputandum quare non fecit

V.

Item est usus & consuetudo Toloſæ, quod si porcorum venditio inter aliquos celebretur, & aliqui porcorum dictæ venditionis inveniuntur leprosi quilibet leproforum porcorum, pro valore suo est de dicta venditione exceptus, valet tamē dicta venditio quo ad sanos. Si vero aliqua porcorum celebretur venditio, & porci a venditore tradantur emptori, & super traditione porcorum de eiciendis porcis leprosis in venditione prædicta non fiat aliqua mentio seu retentio ab emptore, nec ibidem porci aspiciantur, vtrum sint leprosi vel sani Si post emptor aliquos porcos in dicta venditione leprosos inueniat venditor non tenetur illos recuperare leprosos, imo valet omnino venditio & emptio tam de porcis sanis quam de leprosis, & emptor tam de porcis sanis quam de leprosis per solvere pretium tenetur venditori.

porcos visitari, sed ista ratio cessaret in prima parte huiusmodi consuetudinis licet sit eadem ratio de prima parte sicut de secunda, nisi prima pars interpretaretur secundum iuris communis dispositionem, ut pro quolibet porco fuerit statutum pretium, ut in prima parte tunc de facili fit detractio pretij. Secus in secunda quia esset difficilis detractio pretij pro porcis leprosis quando in ipsa venditione non fuerunt venditi pretio particulari. Et facit ad praemissa distinctio quam ponit glo. in praell. l. cum eiusdem.

VI.

TEM a est usus seu consuetudo

Ido Tolosae, quod venditio facta alicui alicuius rei mobilis seu immobilis valet & perpetuam obtinet firmitatem licet in instrumenti venditionis, certum pretium non fuerit appositum, & quod pro textu pretij non appositum in instrumento venditionis dicta venditio non retractatur nec etiam annullatur.

VII.

TEM est usus seu consuetudo

Ido Tolosae, quod licet in instrumenti venditionum non fuerit facta aliqua mentio de pretio. Nec dicatur quod venditor se tenuerit pro bene paccato de pretio valent dictae venditiones & instrumenta inde facta, & perpetua obtinent firmitatem non obstante quod in instrumenti dictarum venditionum non fuerit facta mentio de pretio nec venditor se tenuerit inde pro bene paccato.

a ISTA consuetudo est de directo contra iuris communis dispositionem, in si. de contra hen. empt. & vend. §. pretium cum concordant. ibi per gloss. adductis, quia in emptione oportet quod interueniat pretium & quod tale pretium sit certum, & esse difficile dare rationem ad sustinendum huiusmodi consuetudinem quae caret ratione. Nisi dicatur quod quando ageretur de viribus huiusmodi consuetudinis iudex super pretio haberet expertos ad statuendum pretium, & sic quod venditio valet, & videtur quod haec consuetudo locum habeat quod venditio fuit facta cum instrumento alias non argu. sumpto a contrario sensu, per text. in. l. j. §. huius rei ff. de eo. cui manda. est iurisd. Quae consideratio iuuatur per text. in. l. sciendum. ff. de verb. obliga. quod dicitur quod in talibus omnia praesumuntur acta solemniter. Per quae text. potest assignari ratio ad istam consuetudinem ut dicamus per exemplum. quod titius, habet unum equum, vel unum

vineam quae fuerant dudum sempronij sempronius vult vendicare equum

De emptione & venditione.

vel vineā & vult probare q̄ equus vel vinea sibi pertinent Ticius dicit fateor q̄ fuerunt tui sed mihi vendidisti, producit instrumentum continens, q̄ anno tali, & die & c. Sempronius vendidit & tradidit Ticio talē equum vel talem vineā. Et fuit inter eosdem facta venditio & emptio licet tale instrumentū non dicat quo precio sufficit per huiusmodi consuetudinem, quia omnia presumuntur acta solemniter & presumitur q̄ interuenit precium.

a De hoc dic, vt in præcedenti consuetudine dictū fuit

b ISTA consuetudo debet intelligi de testatore qui instituit pupillum, vel pupillā hæredes quē vel quā nō habebat in potestate tūc em̄ datio tutoris non valet insti. de tutel. g. permissum. cū concord. Tū qm̄ aliquis non habēs minorē quem hæredē instituit in potestate & dat eidē tutorē si videat vtilis datio talis tutor debet cōfirmari iuxta tit. de confir. tuto. C. l. j. & per tot. tit. & de testa. tutel. l. mater. & ideo si videatur datio vtilis tales tutores cōfirmantur alias non. Et sic est huiusmodi consuetudo conformis dispositioni iuris cōmunis, sed in spondarijs quos dedit testator ad respondendum pro debitis hæreditarijs. Si assumant officium iudex non posset illos priuare officio quia vix reperirentur alij qui vellent tale officium.

c Qui dicant spondarij & qualiter diuersimode accipiantur habetur supra de testib. consue. xij. & alijs locis ibi alleg. d Bene dicit de necessitate, alias Secus si sine necessitate, vt

Et hoc de vsu & cōsuetudine Tolosæ. a

VIII.

ITē b vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q̄ si aliquis condiderit testamentū vel instituerit hæredem masculinum minorem quatuordecim annorum, vel instituerit hæredem fœminam minorem duodecim annis, Et ipsum hæredem aut hæredes cum suis bonis dimiserit in potestate seu tutela alicuius, vel spondarios c cōstituerit cui vel q̄bus ipse testator non dederit vel concesserit potestatem vendendi de bonis dicti minoris quæ fuerint eiusdem testatoris. Et de necessitate d oporteat vendere de bonis q̄ fuerint dicti testatoris post mortem eiusdem testatoris ad solvendum debita sua vel dotem vxoris suæ, vel ea quæ in dicto disposuerit testamento aut ad alendos ipsos hæredes, q̄ Consules Tolosæ dant ipsis minoribus & eorū bo-

nis tutores, videlicet prædictos, quos dictus testator constituerat in testamento prædicto, vel alios, prout ipsis consulibus videbitur expedire cum potestate vendendi de bonis dictorum minorum, vel de bonis, quæ fuerunt dicti testatoris si necesse a fuerit, & quæ venditiones quas ipsi tutores, sic dati faciunt de honoribus dictorum minorum factis primitus tribus tubicinibus & confirmatis ipsis venditionibus per Consules Tolosæ, quæ deinde dictæ venditiones valent & obtinent roboris firmitatē de usu & consuetudine Tolosæ, & ab aliquo substituto dicto pupillo, vel pupillis, dicta venditio non potest reuocari dum tamen possessio vendita fuerit distracta ratione obligationis dicti defuncti.

IX.

ITEM b vsus seu consuetudo est Tolosæ, quæ quando consules Tolosæ dant Tutorē alicui pupillo, & bonis suis, vel etiam bonis alicui defuncti cum potestate vendendi de bonis dicti pupilli & honoribus, vel etiam de honoribus quæ fuerunt dicti defuncti factis tribus tubicinibus & confirmata dicta venditio per consules Tolosæ, quæ dicta venditio obtinet roboris fir-

sequitur.

a Notanda sunt verba, si necesse fuerit & verba, & confirmatis ipsis venditionibus, & ex quibus inferitur quæ debet interuenire auctoritas Tutorum & necessitas vendendi, & auctoritas iudicis, unde non sufficeret alterum, Et ista fuit prima opinio glos. in l. si curatorem habens, in verbo ab similibus prope fin. C. de in iure. resti. minor. Et licet glos. videatur discedere ab illa opinione tamen prima est tutior, vt videtur tenere ibi Bart. & firmiter Baldus. per iura ibidem allegat. per gloss. & est textus in l. prima. §. quod si forte. ff. de reb. eo. qui sub tutel. & c. qui dicit quæ prætor debet adiri & magis putato, eo. titu. quasi per totam illam. l. imo crederē quæ si pupillus Tutorem non haberet, & creditor instaret, & capi faceret bona pupilli, & illa vendi quæ dandus esset Tutor vel Curator ad litem, Et ita se habet stilus curiarum.

b ISTA Consuetudo parum differt a præcedenti quæ loquitur quædo alicui fuerunt dati Tutores per testatorem hic solum per Consules, ideo dicatur prout in præcedenti consuetudine dictum fuit.

De Emptione & venditione.

a Reperi in quodam libro consuetudinum antiquo, scriptum in margine. Non est confirmata, Et etiā hodiernis temporibus nō teneret aut valeret quoniā fuit ex cōcessione principis q̄ in Tolosa esset pondus cōis in domo cōmuni, interdicitū mercatoribus vēdere mercantias ad pōdus quintalis, sed solum, tenere & vēdere, ad pōd^o mediū quintalis, semel in die vni emptori alias incurrit venditor certā pōnā in statutis dicti ponderis contentā quā bene faciunt obseruari firmarij seu renderij dicti iuris ponderis cōis, & deinde fit descēdus p̄ carterones quintalis vel medios carterones. Per libras medias libras, per vncias, medias vncias, vchaus, & medios vchaus & alia minora pondera.

b ISTA consuetudo est de directo cōtra dispositionē iuris cōis. C. de fund. dota. per tot. & dicit tex. in l. j. d. ti. in fi. q̄ appellatione alienatiōis fundi dotalis cōprehendit ois act^o, p̄ quē dominiū transferit iuxta. l. fi. C. de reb. alie. nō alie. & ff. de ver. fig. l. alienatiōis verbū.

c De iure communi est cōtrarium, per tex. in l. vnic. §. & cum lex. C. de rei. vxō. actio. in fit. quib. aliena. li. in princi. cū pluribus similib^o iurib^o ibi all. Et in veritate ista consuetudo

mitatem & valet de consuetudinē Tolosæ, & per dictum pupillū vel aliquem ex suis partib^o vel ex partibus dicti defuncti nullis potest temporibus reuocari.

X.

ITEM a vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q̄ quilibet venditor vsitatus rerum ponderis, debet tenere certum pondus, scilicet quintale, & medium quintale & libram & mediam libram, & cartaronum & medium cartaronum, denariatā & etiam obolatam, & etiam pogesatum potest quilibet vendere sine aliqua certa mensura secundum sue arbitrium voluntatis.

XI.

ITEM b est vsus seu cōsuetudo Tolosæ, q̄ si aliqua mulier donauerit marito suo aliquem honorem seu aliquos honores, vel fundum seu fundos nomine dotis vel matrimonij, dicti coniuges, vel alter eorum de consilio voluntate & assensu alterius possunt si voluerint vendere & alienare dictos honores seu fundos, & tales alienationes seu vēditōes valent & obtinēt firmitatem, quibus predicti honores, seu fundi venditi sint dotales. Et quibus ipsi coniuges, vel alter eorū nō praestiterit iu-

est valde damnosa mulieribus occasione cui⁹ multæ mulieres remanent in dote. Et caret ratione videre meo, Et numq̄ vidi obseruari, quinimo etiã si renunciauerit mulier legi iul. de fund. dota. & senatuscon. velleya. & etiam cum iuramēto, ista non nocent secundū Bald. in l. si prædium. C. de iur. dot. Tamen ad tollendum omnem scrupulum hodie per impetrationem literarum

regiarum super dictis renūciationibus quæ de facili obtinentur, a cancellaria, & habita a proprio episcopo dispensatione super iuramenti obseruatione consulitur mulieribus super premisis.

rum regiarum super dictis renūciationibus quæ de facili obtinentur, a cancellaria, & habita a proprio episcopo dispensatione super iuramenti obseruatione consulitur mulieribus super premisis.

Rub. De locato & conducto.

I.

NOuerint vniuersi, &c. q̄ vsus seu consuetudo est Tolosæ, q̄ si aliquis locat domum a vñ fundum aliquem alicui pro certo precio & ad certū tēpus, & dictus conductor in dicta domo vel fundo p̄ dictum tempus manserit, & vltra constitutū tempus in dicta domo vñ fundo remāserit, dict⁹ conductor nō tenetur minus b præciū dare, dicto locatori, & tenetur ad tantū dē qd̄ inde sibi dederat in alio anno seu annis p̄terito seu præteritis Nisi forte aliud pactum interuenierit inter ipsos.

II.

Item c est vsus siue consuetudo Tolosæ, q̄ si aliquis conduxerit ab aliquo aliquam domū siue tem videatur etiam in prædio vrbanò facta relocatio per vnum annum,

a Differētia tamen magna est inter domū quæ dicitur prædium vrbanum & fundum qui dicitur prædium rusticum, & non est eadem ratio vel similis inter eosdem vt dicitur in statuto seu Consuetudine sequenti.

b Minus præciū dico etiam q̄ necq̄ maius. argument. a contrario sensu.

c ISTA consuetudo quatenus loquitur in prædio vrbanò est contra iuris communis dispositionem, quia in prædio vrbanò per taciturnitatem non fit reconductio per vnum annum, sed solum pro tempore quo inquilinus finito tempore locationis habitauerit. ff. loca. & conduct. l. si item quaritur. §. qui impleto, vers. i vrbanis autem. Sed ista consuetudo facit idem ius in vrbanis, sicut in prædio rustico, vt per taciturnitatem

De Locato & conducto.

Et si piguora fuerunt data seu res aliquae obligatae pro praecio conductio-
nis, si tales res pertinebant conductori durat talis obligatio pignoris pro anno
tacite locationis, si autem pertinebant alteri quam colono, talia bona non reman-
ent obligata, nisi ille cui perti-
nent de nouo concenserit, vt
d. §. qui impleto cum ibi nota.
Et haec consuetudo non distin-
guit an locatio fuerit facta in
scriptis vel non, Tamē si inter-
uenerit iuramentum credere,
quod per taciturnitatem non fie-
ret relocatio, quia tenetur ser-
uare iuramentum per tex. cum
ibi not. per glo. & scriben. in l.
si quis maior r. C. de transact. &
quia in d. §. qui impleto super
verbo in vrbans, est glof. satis
difficilis, & intricata, sup hoc
me remitto ad dicta, per Petr.
Iacobi in suis libell. tit. de acti.
ex loca. qui melius quam alibi repe-
rierim declarat. d. §. & eius glo.
cuius dicta esset hic longum
adducere.

a Scilicet vltimo dictae lo-
cationis ad quem habetur re-
spectus.

b IN hoc habet vim con-
suetudinis quoniam de iure pro-
hibitum est ne quis in causa pro-
pria ius sibi dicat. C. ne quis. in
cau. su. iu. sibi dicat in rubro &
nigro. Et melius ac honestius fa-
ceret si auctoritate iudicis, argu-
nora. C. de iur. emphiteo. l. ij.
in glo. super verbo repellere.

Sed in vim huiusmodi consuetudinis, potest de facto expelli conductor ad
euitandum processum & expensas si absque scandalo & excessu possit fieri talis

aliquod operatoriū fundū vel aliū
honorē, per vnū annū seu per lon-
gius tēpus certo praecio ratioe pen-
sionis dno domo promissio siue ope-
ratoriū vel fundi seu praedij & fini-
to praedicto tēpore locationis, pra-
dictus inquilin⁹, vel colonus siue
interuallo in dicta domo siue ope-
ratorio, praedicto sciente & patien-
te locatore praedicto seu non contradi-
cente habitauerit dictā domū seu
operatoriū, vel fundum intelligit
tacite conduxisse inquilin⁹ vel co-
lonus praedict⁹ dictā domū seu ope-
ratoriū, vel fundū pro vno anno,
vltra tempus dictae locationis, vi-
delicet pro tanto praecio & pensio-
ne quanto seu quāta dare consueue-
rat in vno anno a dictae locatiōis.

III.

Item est vsus seu consuetudo To-
losae, quod locator domorum operato-
riorum & aliorum honorum To-
losae potest accipere propria auctori-
tate b clauas eorumdem honorum,
& inquilinū seu conductorem &
familiam eius & illos qui pro eo ibi

expulsio, & bonorum retentio. Et vidi pluries, q̄ inquilini seu conductores præstabant patientiam quando expellebantur de facto.

a De iure tales res illate & inuecte sunt tacite obligate pro pensione in-
 fuerint de prædictis eijcere, & res a
 dicti inquilini seu conductoris que
 intus fuerint retinere & habere p̄
 pensione sua seu loqurio. Si dict⁹ in-
 quilinus seu conductor pensionē
 seu loquerium dicto locatori non
 soluerit termino cōstituto. b Et
 etiā ante terminum, si de abstra-
 ctione dictarum rerū timeatur c

III.

TEM est vsus seu consuetu-

I do Tolosæ q̄ si aliquis loca-
 uerit alicui domum operato-
 rium casalem vineam d terrā seu
 aliquem alium honorem ad certū
 tempus q̄ locator per e propria
 mansionem, vel per aliquod quod
 inde fecerit post dictam collocati-
 onem siue sit venditio f impigno-
 ratio donatio, vel alienatio, vel ali-
 quid aliud non potest ip̄e collator
 vel alius pro eo, vel eius nomine
 reuocare collocationem prædictā
 quousq̄ tempus collocationis sit
 finitum.

set, esse eadē necessitas pietas dānā & interesse ex pte conductoris sicut ex pte
 locatoris. f De iure est contra per tex. in. l. emptorē. C. de loca. & condu.
 quia emptor non tenetur stare conductori. Tamen per huiusmodi consue-
 tudinē q̄ est de obseruatis nō seruat in Tolosā dispositio dictę leg. s emptorē.

fit. de actio. §. item. seruiana.
 vers. seruiana, cum ibidem no-
 tatis & concordant. ff. de pact.
 l. item quia.

b Istud est iuris, & de casib⁹
 in. l. edem. C. de loca. & cōduc.
 argu. sumpto a contrario sen-
 su, quia sicut ille qui soluit pen-
 sionem expelli non potest ita a
 contrario qui non soluit po-
 test expelli.

c Optime pro hoc facit. l.
 in omnibus. ff. de iudi. cum ibi
 not. cui⁹ materia est bona. Sal-
 tem cogendus est inquilinus si
 vult bonā retenta habere, dare
 sufficientes cautiones de soluē-
 do pensionē quando non pro-
 bat solutionem illi⁹, & ita pra-
 cticatur dietim.

d Crederem q̄ intelligitur
 ista consuetudo tam in predicto
 urbano q̄ in rustico, per verba
 hic posita.

e De iure est contra & est
 vnus de casibus positus in. l. edē.
 C. de loca. & cond. cum distin-
 ctione posita, per glo. in verb.
 necessariam, cui casui & distin-
 ctioni derogatur per huiusmo-
 di consuetudinē, quoniam pos-

De Poderagijs & bannis

a ISTA Consuetudo idem importat sicut consuetudo tertia, isto titulo ideo est dicendum prout dictum est in illa.

b Quia sunt tacite obligate, pro pensione seu loquerio optimus text. in l. item quia conuentiones. ff. de pact. cum concordant.

c De hoc poderagio dixi a liquid supra in ti. de debitis consuetudine quinta, in fi. sup verbo poderagium, & non reperi istud vocabulum in iure sed credo quod tempore quo iste consuetudines fuerunt condite poderagium erat vulgare Tolosano, rui quod ab usu dicebat, Simul cum obseruantia huius consuetudinis quam seu quas obseruari vel practicari non vidi. Et quis dicatur in rubrica de poderagio & bannis, tamen in toto nigro non fit mentio de banno, vel bannis. Sed puto quod idem erat obtinere poderagium vel bannum, vel simul vtrumque.

d Non intelligitur de banno, quo quis propter crimine relegatur, vel bannitur ad tempus vel imperpetuum, iuxta tit. ff. de interd. releg. & deporta.

e Poderagium erat quaedam prerogatiua quae faciebat illum creditorem, qui receperat poderagium vel bannum a domino feudi, si res obligata tenebatur in feudum seu emphiteosim, vel si erat libera, seu allodialis, a vicario Tolosano talis creditor erat potior in illa re super qua receperat poderagium alijs creditoribus etiam prioribus tempore non obstante regula qui prior est tempore potior est iure. Et hoc in vim huiusmodi

V.

Item a est vsus seu consuetudo Tolosana, quod locator clauis operatorij vel domus locate potest accipere propria auctoritate & inquilinum seu conductorem operatorij vel domus eijcere & eius familiam de praedictis, si inquilinus seu conductor praedictus pensionem seu praecium locatori non soluerat termino constituto, & res inuectas & illatas retinere b pro pensione praedicta. Maxime si de praedictarum rerum abstractione timeatur.

Rubr. De poderagio & Bannis. d

I.

Nouerint &c. quod Consuetudo & vsus est Tolosana, quod si vxor dedit in dotem marito suo terras alii quas vel honores cum instrumeto publico ut est moris, quod maritus post modum vendidit eosdem. Et postea idem maritus emit aliquos honores: quibus emptis, creditores eius ibi receperunt e poderagium cum domino

feudorū si a dominis teneātur: vel cum vicario Tolosæ si liberi existunt, Et postea a maritus fecerit quartā recognitionis vxori suæ se habuisse in dotem ab ea prædictos honores a se venditos, & q̄ de precio illorum emerat b illos honores in quibus creditores poderagium receperāt, q̄ standum est dicto poderagio seu poderagijs nō obstante recognitione prædictā, & prævalent dictæ recognitioni factæ post poderagiū, & in hoc casu creditores sunt potiores iure q̄ vxor in honoribus quibus poderagiū siue poderagia data fuerāt c vt est dictum. Hoc tamē intelligendum est q̄ propter cōsensum vxoris, huius alienationis factæ à marito de rebus dotalibus vxor nō videtur reliquisse d dotem suā contra maritum, imo alia bona maritū quæ habet vel habiturus est sunt ipsi vxori pœnitus pro dote obligata. Et propter prædictum cōsensum supradictæ alienationis rerum dotalium non remanet quin eadē vxor habeat primariā e ante creditores in bonis f mariti. Si tñ cōstat per publica instrumēta res immobiles datas, fuisse marito in dotē, & easdē res fuisse venditas a marito, & maritum præciū habuisse cōscētente vxore añ poderagiū g creditorū super

di consuetudinis.

a Post concessum poderagium seu bannum. Secus si post recognitionē datum fuerit poderagium, quia tunc potior est causa dotis, vt sequitur.

b Illos honores scilicet nomine suo. Secus si actum fuisset ab vxore, & viro in ipsa emptione, vt res efficerentur dotales & esset vtile mulieri, quia tunc tales res empte ex pecunia dotali absq̄ alia assignatione efficerentur dotales. ff. de iur. dot. l. res ex pecunia, & l. ita cōstante. & not. in l. ex pecunia. C. de iur. do. tūc nō esset dare interuallū tēporis, i quo posset cōcedi poderagium vel bannum, quia in casu prædicto in cōtinenti res sic empte efficerentur dotales p iura præalleg.

c Ante dictā recognitionē d Id est, renunciaſſe priuilegio suo, in alijs reb⁹ sui mariti.

e De iure communi. l. assiduus §. j. C. qui potio. in pigno. habeant.

f Scilicet non alienatis vel post modum acquisitis.

g Secus si post poderagium vt supra, in versiculo: & postea quia tunc poderagium nihil operatur vt sequitur.

De poderagijs & Bannis.

a Super quibus datum erat poderagium, vel bñum ante recognitionē factā a marito.

b Nō repetit q̄ de consensu vxoris alienauerit.

c Et post alienationem illarum rerum dotalium creditores obtinuerunt poderagiū in dictis rebus alienatis.

d Quia ille res dotales alienate, remanent affecte & obligate eidem vxori, non obstante poderagio, vel potest intelligi q̄ si ex pretio per maritū recepto ex venditione rerum dotalium in quibus erat factū poderagium, emerit alias res & illas pro dote vxori assignauerit vxor erit potior creditoribus quia poderagium datum super rebus venditis non transit ad res ex præcio illarum acquisitas, vt dictum est supra consuetudi. prima

e Et hoc operatur concessio poderagij vigore huius consuetudinis. Tamen contra vxor restale poderagium concessū in bonis mariti vxor est potior creditoribus habentibus poderagium. Et in hoc quod dicitur hic potiores, alijs creditoribus prioribus tempore de iure cōmuni est contra. ff. qui potio in pigno, ha. l. ij. cum concordant.

quo recognitio mariti ante creditores nihil pœnitus operatur super alijs a vero standum est poderagio, non obstante sola recognitione facta vxori à marito. Et praualet poderagiū, creditoris recognitioni factæ post poderagium, & in hoc casu creditor est potior iure q̄ vxor, in honoribus quibus poderagium datum fuerat, vt est dictū Vbi vero per instrumenta publica, vel aliter probat vxor res immobiles datas fuisse ab ea in dotē marito. Et q̄ maritus illas res alienauerit b ante c poderagium creditori factum cum publico instrumento, & præcium inde receperit i hoc casu veritas negocij poderagio praualet d & vxor potior est de cōsuetudine Tolosana.

II.

ITEM est vsus & cōsuetudo Tolosæ, q̄ illi qui receperunt poderagiū pro debitis suis, in re feudali cum dominis feudi præferuntur alijs creditoribus q̄ suis & alijs creditores, sint priores e tempore. Tamen vxores præferuntur in bonis mariti tantum pro dotibus suis & dotalijs & necessarijs, vel pro debitis in quibus sunt vna cū marito obligate, non obstantibus poderagijs supradictis si illa data

a ISTA Consuetudo loquitur in bonis mobilibus quando maritus est obligatus pro dote, vt quia obligauit bona sua tam mobilia q̄ immobilia q̄ non obit̄re q̄ creditores obtinuerint super eisdem bonis poderagium vel bannum vxor est potior iure pro dote sua.

sunt constante matrimonio.

III.

Item a consuetudo est Tolosa seu vsus q̄ poderagia data per eos qui ea dare possunt b super bonis mobilibus alicuius que mobilia primitus fuerant pro dotib⁹ & donationibus propter nuptias obligata non dant dicta poderagia primariam alicui ante dotes & donationes propter nuptias, Ni si dictæ res vendite donate vel alienate fuerint, vel in solutum creditori date & tradite c prius q̄ vxor dixerit seu denunciauerit ius habere in rebus prædictis, vel de rebus prædictis mouerit quæstio nē.

Rub. De Pignoribus.

Nouerint, &c. q̄ vsus siue consuetudo est Tolosæ q̄ si aliquis creditor ciuis Tolosæ christian⁹, in pignore d sibi obligato plus mutuaſſe aſſereret quàm debitor e concedat eidem.

nō, vt si ignorauit audiat̄ sciuit nō audiat̄ si, vt ibi distinguit̄ d Per iudeū.

e Videlicet iudeus, & sic notandum q̄ tempore quo iste consuetudines fuerunt auctoritate, erant iudei in Tolosa sicut de p̄nti sunt in ciuitate Aunionis. Tamē Philippus secundus filius alterius, Philippi filij beati Ludouici

b Vt sunt iudices habentes iurisdictionem ordinariā vel domini feudorum cum iurisdictione alias non, quia tales cōcessionones poderagiorum, vel bannorum sunt iurisdictionis mixte. C. de pigno. l. nominatori cum concordan.

c Intelligo si sciente vxore & tacente, vel nō. contradicente tales res fuerint vendite donate, vel alienate, ipsa presente vel admonita, quia tunc ius suum remississe videt̄. C. de remis. pig. l. si eo tēpore, & l. si ipothecas, & c. quis. de re iud. i antiq. Quod facit ad quæstionē cothidiana q̄ vnus creditor facit vendere rem sibi obligatam ex secundo decreto, & obtinet sententiā per quā res sibi adiudicatur, Si creditor q̄ rē ipsam habebat primo loco obligatā vult venire contra & audiri, p̄ iure suo an debeat audiri de qua videtur per Specula. in tit. d e secundo decret. §. nunc dicam⁹ vers. sed pone. lib. ij. parti. j. quia cū distinctione venit audiend⁹, vel

Regis Francorum qui presentes consuetudines confirmavit & auctorificavit in vita sua iudeos a toto Regno suo expulit ut habetur in registro magno cronicarum, fo. cc. xvij. & per do. Guillelmum Benedicti in repetitione c. ragnuncius, super verbo duas habens filias. fo. xxij. & sic parum duravit dispositio huius consuetudinis.

a Et non iudei, Et hoc in defectu testium alias esset contra iuris dispositionem. C. de eden. l. qui accusare, & ff. de pbat. l. ei qui dicit.

b Vsq; ad valentiam pignoris. Quoniam non est verisimile q; creditor plus mutuaverit q; valeret pignus pro debito acceptum, alias esset sibi imputandum.

Standum est dicto **a** creditori cum sacramento altaris, quod idem creditor faciat super illius debiti quantitate vsq; ad valentiam **b** pignoris. Dum tamen idem creditor fuerit boni testimonij atq; fame.

EXPLICIT SECUNDA PARS Consuetudinum Tolosæ.

INCIPIT TERTIA.

ISTA Consuetudo est bona, & de observatis in Tolosa, & in pluribus conformis dispositioni iuris communis. Tamen habet vim consuetudinis in hoc cum dicitur viuentibus maritis, quoniam determinatur ex hoc questio q; post mortem mariti heredes dicti mariti non possent vidue repetenti dotem obicere, de adulterio sicut maritus in vita sua potuisset.

b Hoc intelligitur qm sunt sui iuris qm si essent in potestate patris, iuxta. l. filie la. ij. C. de colla & a patre dotare, ista consuetudo esset contra dispositionem iuris communis. C. solut. mat. l. dos a pre. pfecta, alias autem hæc consuetudo est conformis dispositioni iuris communis. C. de rei vxo. act. l. vni. §. videam. vers. in stipulatione aut. **c** Vide infra de necessa vxo. & vidua. consuetud. si.

De Dotibus.

Nouerint **a** &c. q; consuetudo est Tolosæ, seu usus q; mulieres transducte per maritos suos ipsis viris p mortuis lucratur, & debent recuperare de bonis ipsorum maritorum dotes **b** & donationes **c** propter nuptias seu agentiam etum ubi constat de

a De iure mulier perdit dotē si fuerit accusata per virū & cōiuncta de adulterio, vt in auct. vt licea. mat. & auiz. colla. viij. § quia vero plurimas vers. si de adulterio maritus, & § ga vero quedā mulieres, & idē de iure canonico. c. plerunq; de dona. inter vi. & vxor. cum ibidem notatis per glo. quæ mouet ibidem plures questiones quas hic specificare omitto, Tamen licet de iure ciuili separatur matrimoniū vt

agētiamēto, & de donatiōe propter nuptias. Nisi forte ipse mulieres viuentibus maritis suis crimine adulteriū fuerint condēnate. **a** Et post eādem condemnationem q; mariti earū eas sibi nō recōciliauerint **b** vel inter ipsos coniuges pactum **c** aliter non extiterit.

II.

Item **d** consuetudo est Tolose siue vsus q; si vxor vel alius nomine eius dedit dotem viro suo, quantacumq; sit illa dos, & vxor traducta præmoriatur dictus marit⁹ lucratur dotem & donationē

de viro. ff. solut. matr. & c. intellexim⁹, de adult. & stup. vbi est quædam glo. in verbo compensatione quæ ponit casus in qbus mulier excusatur de adulterio. **c** Quoniam pacta in talibus inita valent. C. de rei vxor. actio. l. vnica. per totam. l.

d ISTA Consuetudo loquitur quando vxor præmoriatur viro, & præcedens quando vir præmoriatur. Et ideo idem ius statuitur in fauorem mariti quando vxor præmoriatur sicut per consuetudinem præcedentem fuerat statutum in fauorem vxoris, quando maritus præmoriatur, quia tuuc vxor lucratur donationem propter nuptias siue agentiamētum, & recuperat dotem sicut quando mulier præmoriatur maritus lucratur dotem, & sibi retinet donationem propter nuptias in vim huiusmodi consuetudinis, licet de iure cōmuni sit contra. l. dos a patre. C. solut. matr. de hac consuetudine dixi, supra de acquir. re. do. consuetu. secunda ad quæ me remitto. Et plura ad proposi-

uili separatur matrimoniū vt iuri bus prædictis, tamen de iure canonico non separatur, nisi si quo ad thorum, hoc est q; vir non tenetur reddere debitum vxori, vel cum eadem dormire, vt verbis. c. j. de adult. & stup. o vtat.

b Tunc enim vxor non amittit dotem nec maritus potest eam de adulterio accusare ff. de adulte. l. si vxor. §. sed & si qua. repudiata. text. in præalle. c. plerunq; de donat. inter vi. & vxor. Sunt & alij casus in quibus maritus non potest vxorē accusare. Si eidem opponatur q; pariter ipse adulterium commisit quia paria delicta mutua compensatione tolluntur. l. si

tum huius consuetudinis facientia videantur deducta per dñm Nicholaum Boeri. in consuetudinibus ciuitatis Bituris titul. (des costumes concernans les mariaiges & douaires). §. j. vbi latissime de hoc dicit.

a Quæ est illa donatio dicitur infra de neces. vxor. & vidua. consue. si.

b Sed si conuolauerit maritus præmortua vxore ad secundas nuptias & in vim huiusmodi consuetudinis lucratus fuerit dotem. Et similiter si maritus fuerit præmortuus, & mulier lucrata fuerit donatione propter nuptias. Et ex illo primo matrimonio extiterint liberi an marit⁹ si conuolet ad secundas nuptias teneatur referuare filijs primi matrimonij dotem quam fuit lucratus, & idem de vxore præmoriante marito, teneatur referuare donationem seu agentiam liberis primi matrimonij si conuolet ad secundas nuptias, Et crederem qd sic per tex. in. l. gñaliter. C. de secund. nupt. & in auct. vt frat. si.

propter nuptias. a Et ide potest dictus maritus suam facere voluntatem b Nisi aliter actum c fuerit inter ipsos. III.

ITEM d consuetudo est Tolosa seu vsus qd maritus vxore sua præmortua cognita per eum car.

lij vers. quia vero & mulieres, collat. ix. vide infra consuetudi. sequen. Quis Bald. dicat qd poterint talia iura comunicari tā liberis primi mñimonij q̄ secundum in. l. ea. lege. C. de condi. ob caus. & qd hic dicitur, qd ex isto statuto seu consuetudine vir lucrat dotē, si mulier præmoria hōc est intelligendū nisi culpa mariti decesserit, quia tūc dotē non lucrat, tex. cū ibi not. in. l. si ab hostibus. §. si vir. ff. solu. matr. & ibi glo. & Bart. & communiter scribentes.

c Et cū dñ in fine huius consuetudinis. Nisi aliter actū fuerit, &c. vt qd fuit expresse dictū qd soluto mñimonio p decessum alteri⁹ cōiugum suprauiuens etiā si cōuoler ad sc̄das nuptias non teneat referuare dotē, vel donationē, ppter nuptias liberis primi matrimonij qñ ab initio in cōtractu mñimonij fuit valet tale pactū factū & accordatū inter cōiuges, vt est gl. in auct. de nupt. circa princ. sup. verb. siue vir, coll. iij. licet qdā illā intelligat, in vltima voluntate facit tex. in. §. distrahunt, & glo. posita sup. verb. lucrū eadē auct. qd pnt talia pacta p̄iudicare filijs & fieri in præiudiciū liberorū primi mñimonij, simile. in auct. sed cū testator. C. ad. l. falsi. & auct. excipit. C. de bo. q̄lib. facit optime tex. in. l. j. §. si cōueniat ff. de posi. qd cōtract⁹ ex cōuentiōe legē accipiūt. vt ibi dicit text. & §. sæpe euenit ea. l. j. vel etiā si pactū fuerit, vt renunciet cōsuetudini Tolosa & matrimonium siue pacta quo ad dotis, restitutionem & dotalitij procedant iuxta iuris communis dispositionem.

d ISTA Consuetudo videretur superflua qm̄ per duas præcedentes idem

dictum fuit quod hic dicitur, Sed hæc consuetudo declarat præcedentes. Et maxime quando dicitur vxore præmortua cognita per eum vel transducta, quæ de verbo cognita nihil fuerat dictum in præcedentibus. Et ideo est hic ista clau-

naliter vel transducta lucratur dotem, & econuerso vxor viro suo præmortuo lucratur donationem propter a nuptias seu dotaliciū siue decesserint ipsi coniuges vt dictum est liberis cōmunibus existentibus seu b non existentibus Et hoc nisi aliter actū vel cōuentū fuerit inter ipsos c

III.

ITē d cōsuetudo est Tolosæ seu vsus, quod si aliqua mulier dederit marito suo in dotē aliquā summā pecunie seu quantitatem quod pro illa dote recuperanda, & vt eam possit habere saluam potest recipere fideiussores, & si receperit valet obligatio, fideiussoris de consuetudine Tolosæ. Ob hoc tamē nō habet priuilegium dotale super bonis dictorū fideiussorum ipsa mulier sed habet actionē in ipsos fideiussores, & eorum bona tanquam creditrix.

hoc habet per glo. postam super verbo ex pacto in auct. de nō eligē. scd'o nuben. circa prin. vers. & secundum nostram coll. j. & ibi optime per Bart.

c De hoc consuetu. præcedenti fuit dictum.

d ISTA cōsuetudo est bona & optima pro mulieribus quibus de iure cōmuni talis fideiussio non debeat dari neq; præstari de dote recuperanda.

sula cognita, vel transducta, & propter huiusmodi disunctiuam, Vel videtur quod sufficiat alterum videlicet quod fuerit transducta, licet non cognita vel quod fuerit cognita, in domo sua vel paterna licet non fuerit transducta ad domum mariti quia forte non habebat domum vt contingit sæpe in Tolosa vbi viri literati alij vt mercatores accipiunt vxores & morantur per plures annos vel in domo foceri, vel vxoris, tunc cōfectum est matrimonium. & facit glo. in auct. de nupt. circa princ. super verbo nuptias. Et ibi Bart. qui optime dicit quædo matrimonium dicatur per factum.

a De fuit dictum supra cōsuetudine proxima.

b Quod intelligit nisi maritus ad secundas nuptias conuolauerit vt dictum fuit in consuetudine præcedenti quia tunc tenetur dotem reseruare filiis primi matrimonij per iura ibi deducta, & text. in l. hac edicta li. C. de secund. nupt. plene de

De Dotibus.

Et si data vel præstita fuerit nulla est ipso iure. C. ne fideiussor. vel manda. do. ti. dent. l. j. & ij. ratio est quia cui creditur persona a fortiori dos. Tamen videtur in Tolosa quàm plurimos homines de extraneis partibus & etiã de Tolosa oriundos qui ab initio erant apparentes videbantur boni docti diligentes, gratiosi, & Tolosani qui multum sunt affectionati ad maritandum filias cum talibus dant eisdem dotes in pecunia, vel in mercantijs qui postea dotes consumebant, & interim patres vxorum moriebantur, & mariti faciebant bāca rotta, vel recedebāt dimissa vxore & liberis in maxima miseria, & paupertate. Nec iuuat easdem ratio illius. l. ij. pr. gall. ideo bona est prouisio istius cōsuetudinis pro vxoribus.

ISTA consuetudo siue statu

V.

tum filiam maritaram per patrem a successione bonorum paternorum excludit, adeo q̄ mortuo patrē siue factō testamento etiã si de filia nullam fecerit mentionem siue decesserit ab intestato, etiã relicto hærede extraneo dicta filia ad bona paterna nullum habere potest recursum, Sed debet dote sibi data contērari. Licet de iure communi patrē decedente ab intestato filia possit patri succedere. Saltem conferendo dotem, vel quando decedit factō testamento possit petere legitimam, vel illius supplementum, si dos non sufficiat, vt habetur per text. cum ibi notatis per glo. & scribē. in auct. ex testamento. C. de colla. Et ideo fuit consilium glo. in. l. deniq. ff. de mino. q̄ quando filia est dotata instituat in quinq; imperialibus, & in dote sibi constituta vel data quo cōsilio multi prudentes videntur, & bene & est huiusmodi statutum de obseruatis, in præsentī Ciuitate Tolosana.

Item consuetudo est Tolosæ seu vsus q̄ si aliquis pater maritauerit vel dotauerit filiã vř filias suas, & in testamento suo relicto alio filio suo vel filijs hæredibus, aut alio quo extraneo. Vel etiam si pater sine testamēto decesserit alio filio suo siue filijs supestitibus, illa filia seu filia maritate ab ipso patre & dotate nō possunt ipso patre mortuo, de bonis dicti patris aliquid petere vel habere q̄uis etiam dictus pater in testamēto suo (si fecerit) illi filia vel filiabus nihil reliquerit sic dotatis.

Et vt huiusmodi Consuetudo seu statutum non videatur contra rationem seu aliquid iniustū continere referunt scribentes esse, Statuta alia q̄ magis videntur iniusta. Et inter alia dicit Cynus, C. de nup. l. sancimus. q̄ in

pluribus Ciuitatibus Italiae est statutum, q̄ stantibus masculis filiis forores & femine non succedant in bonis patris dicens tale statutum esse validum. Item aliud q̄ filia dotata, non succedat in bonis paternis, nec possit aliquid petere in eisdem, de quo per Bart. in. l. Titio centum. §. Titio genero. ff. de cōdit. & demon. Et per Bald. in. l. non sine. C. de bo. quæ liber. Et vt nihil mihi appropriare videar nouissime reperi istas duas consuetudines siue statuta ad longum tractata, per dominum Guiller. Benedicti Quem vidi consiliarium domini nostri regis in curia parlamenti Tolosæ sedentis, in repetitione. c. raynuncius de testa. Super verbis duas habens filias, Et incipit materia huius modi prædictorum statutorum, fo. xxvij. verso. secundum primam impressionem dictæ suæ repetitionis, vbi facta narratiua dictorū statutorum insequendo decisiones dictorum Cyny, Bart. Bald. & aliorum plurium doctorum quos ibidem nominat dicit, Statuta suprascripta esse valida, fauorabilia, ampliatia, & extendenda, prout quisq̄ per eum videre poterit. Et intermixtim fo. xxxij. facit mentionem de Statuto Ciuitatis Carturceñ. Continens q̄ filia per patrem maritata in bonis paternis, nihil vlti^o petere potest. Sed si dos promissa soluta non fuerit illam solummodo petat sine pluri, in alijs autem bonis quæ patris sunt vel fuerūt alijs stantibus liberis nullum ius habeat nec habere debeat. Nisi in his quæ a patre sibi data fuerunt vel relicta. Et si contingeret q̄ vnus ex fratribus dictæ filiae maritate decederet in minori ætate, vel sine villo condito testamento bona illius fratris decedentis ad alios fratres non ad forem debent pertinere.

CVIVS Statuti verba formalia hic visum fuit mihi describere, ex eo quæ dictus dominus Benedicti de Statuto Tolosano nullam fecit mentionem, q̄ multum differt a dicto Statuto Caturc. Et in aliquibus conueniat cum statuto Tolosano occasione quorum memoratus dominus Benedicti tractando Statuto Caturc. multa dixit & deduxit notabilia faciendo ad intelligentiam, & Decisionem Statuti Tolosani. Ideoq̄ omisis hijs quæ non faciunt ad Decisionem nostri Statuti, Sub paucis & remissive aliqua ad præpositum facientia hic deducere curauit.

ET primo q̄ huiusmodi statutum habeat locum non solum in filio vel filijs, Sed etiam in nepote ex filio præmortuo, vt talis nepos a successione aui sui filiam maritatum & dotatam, iuxta Statutum excludat a successione patris. Et nedum ipsa filia, sed etiam eius filius vel filia, si fuerit filia maritata, & dotata anteq̄ eius pater decesserit, Nec possint descendentes ex dicta filia etiam ex eorum capite, ad successionem aui venire, sicut nec eorum mater non posset cū esset si viueret exclusa, quia talis exclusio capit initium a filia, igitur a dicto initio non potest fieri vltior extensio argu. l. quecumq̄ gerimus. ff.

De Dotibus.

de actio. & oblig. & etiã quia nepos ex filia est alterius nature & agnationis quia naturã & agnationem nõ au, sed sui patris sequitur. Omitto hic deducere plura alia iura per memoratum dñm Benedicti all. Et Decisiones scriben. quos nominat fol. xxxj. ibi bene verum est & fol. xxxij. ibi & restat. & c. & illo verso.

CREDEREM etiã q̄ nõ solũ filia seu filia maritata & dotata p̄ patrẽ cũ earũ posteritate excludant p̄ hmõi statutũ tolosanũ a successiõẽ p̄is filijs, vel nepotib⁹ ex filijs masculis hæredib⁹ institutis, sed etiã extraneo vel extraneis hæredib⁹ institutis, p̄pter verba formalia in hmõi statuto exp̄ssa, Cũ d̄r relicto filio vel filijs hæredib⁹, aut aliquo extraneo, & c. Et in hoc differt statutũ hmõi ab statuto Caturc. q̄ nõ facit m̄tionẽ de extraneo hærede instituto verba em̄ statuti sunt attẽdẽda. Et verba nõ debent esse sine effectu. c. si papa de priuile. lib. vj. cũ cõcord. ibi all. p̄ glo. **PVTO** etiã correctione salua q̄ ad hoc vt filia excludat a p̄is successiõẽ duo copulatiue regant videlicet q̄ filia fuerit maritata a p̄g & dotata cũ effectu, hoc est q̄ dos fuerit realiter soluta, vel tradita, Nec sufficeret dotẽ fuisse p̄missa vel in testõ legatã secundũ Bart. in. l. iubem⁹. §. sane. C. de sacros. eccl. Aliud em̄ est dotẽ fuisse datã & aliud p̄missã. Qm̄ qñ est data marit⁹ d̄r illa cõmodo & vtilitate illius gaudere q̄d̄ facere nõ põt qñ dos solũ est p̄missa vel legata, tex. optim⁹, in. l. sciendũ. §. si fund⁹ in dotẽ. Et ibi Bart. ff. q̄ sati. cogã. & qñ dos est in testõ relicta possit euenire q̄ pater post testm̄ longo tpe viueret, Et eo casu dos nõ possit peti licet p̄cessisset m̄rimoniu añ decessum testatoris, qm̄ testm̄ nõ habet vires. Nisi defuncto restatore tã de iure diuino q̄ humano, vt optie habet, in. c. cũ marte, de celebr. missa. cũ ibi not. p̄ glo. & Pañ. tũc em̄ nõ possit dici q̄ filia fuerit maritata & dotata a p̄ã, Et sic eo casu nõ excluderet a p̄is successiõẽ p̄ statutũ, Et q̄uis Bart. in. l. Titio. §. Titio genero. ff. de condi. & demõ. videatur tenere aliã opinionẽ q̄ tenuerit in p̄all. l. iubem⁹. §. Sane. C. de sacros. ecc. Tñ inspectis verbis statuti veritas est q̄ requirit m̄rimoniu fuisse cõtractũ & dotẽ fuisse solutã, & ad rõnes & iura all. & deducta p̄ Bart. in. d. l. titio. §. titio, rñdet. d. dñs Bñdicti vbi supra fo. xxxij. ibi sane tñ intelligatis, & p̄ totã colum. & sequẽ. Sec⁹ si simpliciter statutũ diceret q̄ filia dotata a successiõẽ paterna excluderet q̄ tunc sufficeret q̄ fuisset sibi dos assignata, vel in testõ relicta tũc em̄ haberet locũ decisio Bart. in. l. titio cẽtum. §. titio gñõ p̄alle.

ET crederẽ etiã q̄ statutũ hmõi Tolosanũ haberet locũ in filia maritata, & dotata a patrẽ iuxta tenorem dicti statuti posito q̄ patre viuente effecta fuerit vidua, qm̄ sufficit illã semel fuisse dotatam per patrem secundũ Bald. in. l. j. in fi. C. vñ vir, & vxo. vbi adducit plura iura arguendo, p̄ & cõtra, qm̄ licet dos sine m̄rimonio esse non possit tñ satis dicitur dotata quã soluta

matrimonio dotem recuperavit, vel recuperare potest, ita etiam tenet dictus dominus Benedicti in dicta repetitione fo. xxxij. verso. Et cessat hoc casu dubitatio quæ posset oriri ex quæstione quam facit glo. in l. dos a patre profecta. C. solut. matr. quoniam pater non potest illam impedire in exactiõe dotis si fuerit emancipata ut dicit ibi glos. quam tenent cõmuniter scribentes. Or certum est quod filia maritata & dotata per patrem per statutum Tolosanũ habetur pro emancipata, & mortuo marito de dote potest facere ad omni modas suas voluntates, ut infra de emancipa. consuetudine secunda igitur esset eidem imputandum si dotem exigere negligat.

ET ad hoc ut filia excludatur a paterna successione per hmõi statutum est necessarium quod sit dotata per patrem, & de bonis paternis, & non de bonis maternis, vel ipsius filiaë quanvis nomine patris pacta matrimonialia seu actus dotandi nudo ministerio fuerint facta, ut pulcre habetur per Baldum in l. necq; mater. C. de iure dot. circa finem. ibi pone statuto cauetur, &c.

Quoniam illo casu defuncto patre filia non excluderetur a successione paterna in vim huiusmodi statuti, quia in effectu non potest dici a patre dotata idem tenet Iason in l. quoniam nouella. C. de in officio testament. ibi facit quod decidit Bald. Et dictus dominus Benedicti loco prædicto fo. xxxij. verso. ibi si autem pater &c. A dicto folio. xxxij. verso mouet, idem dominus Benedicti aliam quæstionem, videlicet, si filia nolit dotari, vel maritari, cõcludit quod si fuerit in culpa habetur ac si fuerit dotata alias Secus all. iura quæ esset hic longum adducere, & faciunt dicta per Bald. in l. fina. C. de pact. l. fi. colum. iij. ibi item facit ad aliam quæstionem, &c.

FORMAT aliam quæstionẽ, quid si filia non dotata præmorituri patri, Relicto nepote masculino vel nepte, Et dicit quod neptis ex filia præmorta potest dotari per auum, & excluditur a successione aui, sicut excluderetur eius mater si fuisset dotata. Et idem iuris est de nepte, ex filio præmortuo ratio est, quia dicta filia quæ est neptis ex filio præmortuo, non debet esse melioris conditionis quàm propria filia. Vnde si neptis ex filia præmorta dotetur ab eius auo, vel filia ex nepote præmortuo excluduntur a successione aui, siue patris, siue materni. Quamuis in nepote ex filia præmorta non dotata per patrem ipsius filiaë, videatur dicere quod nõ sit exclusus, quia in eius matre nõ fuit seruatum statutum, ut fo. xxxij. verso. Tamen credendũ contrariũ salua correctiõe quoniam iste nepos non debet esse melioris conditionis quàm eius mater, quia non sequitur familiã sui aui materni, Et per alias rationes superius diffuse deductas. Et ista quæstio de raro potest contingere, quia vix filiaë maritantur, nisi dotentur. Nisi pater talem filiam præmortuam nolisset dotare vel dotasset de bonis alienis, & non de suis proprijs, ut superius fuit dictum.

De Assignamentis vxorum.

Et quo ad statutum Tolosanum non est dubium q̄ filia maritata & dota-
ta per patrem, excluditur a paterna successione siue fuerit p̄terita siue exhe-
redata, siue pater fecerit testamentum, vel nō fecerit viso textu Statuti quod
statutum clarius loquitur q̄ statutum Caturceñ. Et etiam non est quærendum
quo ad Statum Tolosanum an fuerint liberi masculi instituti, vel cum eis ex-
tranei, vt filia dotata, & maritata per patrem possit petere supplementum
legitime vel q̄ sufficientius dotetur, ita q̄ dos sufficiat ad alimenta, quoniā
clarum est q̄ non secundum textum dicti statuti qui loquitur etiam hærede
extraneo instituto, Et dubia quæ mouet, idem dominus Benedicti loco præ-
dicto, fo. xxxiiij. per plures columnas possent habere locum in Statuto Ca-
turceñ. non in Tolosano per verbum nihil petere posset ibi positum. Ad p̄-
positum huiusmodi Statuti Bart. in. l. liberorum. ff. de verbo. sign. mouet hu-
iusmodi questiones. An stante statuto q̄ fœmina non succedat ita tibus ma-
sculis, sed sit contenta dote nepos ex filio masculino excludat filiam. Et an si fi-
lii masculi decedat relicta filia nepte defuncti aui, an neptis ex filio excludat
filiam. Et qd si filia dotata decedat cū filio masculino an excludetur filius mascu-
lus filie. Et quid si extat nepos ex filio masculino, & nepos etiam ex filia, an di-
ctus nepos ex filia excludatur per nepotē ex filio, & an appellatione nepotū
veniant pronepotes, & appellatione filiorum ex se natorum veniant nepo-
tes. & vsq̄ ad quem gradum liberi contineantur remitto me ad dicta ibidē
per dictum Bart. iuxta protestationem factam per me superius quia esset hic
nimis longum deducere, & sufficit remissio, quia non multum faciunt ad
Decisionem Statuti præcedentis.

a In aliquibus libris est, de
assignationib⁹ vxorū, & idem
important tñ textus cōsuetudi-
nis habet & loquit de assigna-
ments.

b **I**STA consuetudo est ad fi-
militudinē, consuetudinis
de qua superius habet tit. de do-
rib⁹ consue. iij. q̄ dicit q̄ muli-
er vel alius q̄ dat dotē pōt pete-
re q̄ marit⁹ det fideiussores cō-
tra dispositionē iuris cōis. C. ne
fideiuss. dot. dentur. Similiter
poteit petere vel requirere, vt
dos sibi assignet super aliquib⁹

De Assignamētis a vxorū.

NOuerint, b &c. q̄ Cōsuetu-
do seu vsus est Tolosē & fuit
a tēpore quo non extat memoria
continue obseruata sine obserua-
tus, q̄ assignamēta quæ fiunt vxo-
rib⁹ in bonis maritorū p̄ Cōsules
Tolosē p̄ necessarijs, dotib⁹, & do-
talij⁹, seu etiā alimētis suis viuen-
tibus maritis, debēt fieri ipsis mari-
tis per Cōsules euocatis, vel per
vicarium si primo fuerit additus: si
ipsi mariti p̄ntes sint & ipis auditis

si venerint, q̄ siquidē mariti p̄ntes
cententur, & pro præsentijs ha-
bentur quantum ad talia assigna-
menta a facienda illi q̄ sunt in Ci-
uitate vel Diocesi Tolosana, si ve-
ro talia fiant assignamēta ipsis ma-
ritis non vocatis per Consules vel
citis, nō habent talia assignamē-
ta roboris firmitatē. Sed si ipsi ma-
riti extra Tholosā Diocesim, b
fuerint: valent dicta assignamenta
maritorum absentia non obstante

De necessarijs vxorum
& viduarum.

NOuerint, &c. q̄ Consuetudo
est Tolosā siue vsus q̄ mulie-
res mortuis maritis earū dē debent
habere sua necessaria victus, &
vestitus de bonis maritorum suo-
rum, sine dotis & dotalicij diminu-
tione ipsarum mulierum donec p̄
hæredes, seu spondarios, vel ali-
quas personas alias de dote, & do-
talicio earum fuerit plenarie eis dē
mulieribus satisfactum, vel donec
præparata, vel oblata fuerit dicta
dos & dotalitium eis dē mulierib⁹
cum effectu. Nisi forte ipse mulie-
res, viuentibus maritis crimine
sona fuerint vocati de iure contra in. l. ad peremptorium cum quinq̄. ii. se-
quentes. ff. de iud. b Nota q̄ ex huiusmodi consuetudine maritus non est
vocandus si sit extra Diocesim,

bonis immobilibus pro con-
seruatione dotis, qm̄ dos consti-
tuitur & soluit in pecunia, vel
rebus mobilibus. Quoniam si in
rebus immobilib⁹ satis est dos
assignata, Tales enim res dota-
les non possunt alienari. ff. &
C. de fund. dotal. per totum
Quoniam si esset causa petēdi
q̄ fieret assignatio, vel dare-
tur pignus, vt in casu. l. quæsitū.
ff. de pigno. vt quia timeretur
de fuga mariti vel in casibus no-
tatis per glo. in. l. ij. ff. solu. ma.
Et. l. si constante eo. titu. & in.
l. vbi. C. de iur. dot. nō esset ne-
cesse recurrere ad dispositionē
huiusmodi consuetudinis, sed
haberet locum dispositio iuris
cōmunis iuxta dictam. l. si con-
stante cum similibus. Et an per
talem assignationem transfe-
ratur dominiū rerum assigna-
tarum in vxorem crederem; q̄
non iuxta Decisionem Barth.
in repetitione. d. l. si constante
colum. xij. in fin. ibi. Secundo
quæro & colum. xiiij. in princ.
quia hic res non datur in solu-
tum sed fit de eadē assignatio
vt mulier cum suis liberis ex
fructibus rerum assignatarum
possit viuere.

a Quia amplius non sunt
vocādi, si semel in propria per

De necessarijs vxorum & viduarum.

a Similis textus, supra de dot. consuetud. prima, vbi satis ad longum de hoc dictum fuit.

b Nisi ipse mulieres vel earum parentes sibi prouiderint per pacta matrimonialia vel aliter q̄ si superuiuant habeant victum & vestitum super bonis primi viri donec eis de dote & agentiamento fuerit satisfactum. C. de pact. conuen. & c. per totum facit. l. nupta. ff. solu. matr.

c Præcedens Consuetudo loquitur tam de restitutiōe dotis, q̄ agentiamenti, Et potuisset dubitari an soluta dote, posset mulieri denegari victus & vestitus non satisfacto de agentiamento, Et hæc consuetudo tollit dictum dubiū q̄ non sufficit solutio dotis nisi soluat etiam agentiamētum. Superius in pluribus locis, vt in ti. de dotibus & plurib⁹ alijs locis est facta mentio, de augmento seu donatiōe p̄pter nuptias, Ideo est intelligendum q̄ augmentū & agentiamentum, idem sunt tamen nullo loco dicitur quid sint augmentū, vel agentiamētum, vel donatio propter nuptias. Et ideo si nihil in pactis matrimonialibus dictum vel exp̄ssum fuerit de qua summa sit donatio propter nuptias, vel dotalitiū, augmentū vel agentiamētum. Sed simpliciter fuerit contractū matrimoniū iuxta vel secundum consuetudines Tolosanas tunc augmentum, vel agentiamentum, ascendit quantum media pars dotis puta si dos fuerit de centū tūc

adulteriij a fuerint condemnate. Et post eandem cōdemnationem q̄ mariti earum eas, non recōciliauerint / Similiter si alium virū duxerit aliqua mulier postq̄ cum eo contraxit hæredes aut detentores bonorum viri mortui non tenentur mulieri illi vltra diem illam in qua alium virum duxerit in necessarijs vict⁹ & vestitus b puidere q̄uis eidem mulieri ex dote sua & dotalitiō, quam habebat super bonis dicti mariti sui nondum extiterit plenarie satisfactum.

Tem c est vsus seu cōsuetudo.

I do Tolosæ q̄ vxores mortuis maritis suis habent, & debent habere necessaria sua, victus & vestitus de bonis predictorum maritorum pro augmento seu p̄ donatiōe p̄pter nuptias quod vel quā dicti mariti concesserunt p̄dictis vxoribus, in matrimonijs eorum, dē donec de prædicto augmento seu donatiōe fuerit eisdem satisfactum. quēadmodum debēt h̄re p̄ dotib⁹ suis donec eis sint solute.

augmentum seu agentiammentum, est de quinquaginta, si de ducentis augmentum erit de centum, si dos de quadringentis libris augmentum est de ducentis libris & sic de similibus augendo, vel diminuendo. Et ita obseruatur. Ex consuetudine non scripta. Quod intelligitur, si dos fuerit soluta, alias nihil lucratur vel si pro parte dos fuerit soluta pro illa parte lucratur donationem seu agentiammentum, tex. in auct. sed ea quæ nihil ex dote. C. de pact. conuen. & c. vi de p. Ang. aret. in titi. de acti. §. fuerat, col. xvij. ibi & aduertat vbi adducit iura.

De emancipationibus.

Nouerint, & c. q. vsus & consuetudo est Tolosæ. q. filij q. b. patres eorū fecerint donationē seu donationes sup. m̄rimonio v. ratiōe seu occasiōe matrimoniorū q. dicti filij contraxerunt cū vxorib. suis habentur pro emancipatis. a Et possunt deinde testari, emere acquirere, vendere & alienare. Agere et defendere, debita facere, & mandare, & alios contractus celebrare in iudicio & extra, ac si essent per patres eorum cum omni solē. nitate iuris emancipati.

Item consuetudo est Tolosæ seu vsus q. filia dotata a patre habet p. emancipata b. & mortuo marito suo de dote sua pot. facere omnes

consuetudinis. Et in quibus filia cessante huiusmodi consuetudine est in potestate patris, & in quibus in potestate mariti vide late per dominum Nicolaum Boerij in consuetudinibus Bituris, titul. de consuetud. iur. statu. persona. §. iij. & plura alia hæc tangentia.

a De iure communi est contrarium, qm̄ non nudo consensu, sed actu solemnī liberi a patria potestate liberantur. l. non nudo. C. de emanc. libe. Etiam si in filium immensam donationē fecerit. C. de inoffi. donat. l. ij. de hoc fuit dictū, supra de dona. consuetu. ij. Et sic idē iuris in filio sicut in filia, vt habetur in consuetu sequent.

b De iure est contra nisi expresse de emancipatione appareat per actum solemnē, vsu supra consti. proxi. qui actus solemnī fit auctoritate iudicis, vt. l. non nudo cum glo. supra. all. imo semp. remanet in potestate sui patris, vt. habet. l. vxorē cum glo. C. de condi. infer. & C. de colla. l. filia. Nec valet testari de dote sua etiam patre velente per. l. seruum in fi. C. g. testa. face. poss. & per. l. qui in potestate. ff. de testa. Et quod not. in. l. dos, in princ. C. solu. matrimo. Secus in casu istius

filia dotata
Sibetij 420
emancipata

De testa. & de successiōib' ad iuicita.

a. Idem supratitu, de dot. consue. fi. vbi satis late de hoc fuit dictum.

b. De iure communi non valet nisi septem testes fuerint vocati & rogati. C. de testa. l. hac consultiſſima. §. per nuncupationem. & instit. eo. titu. §. si. cum ibi not. Exceptis casibus in. d. l. hac consultiſſima. §. ex imperfecto, cum ibi notatis, in glo. in verb. rogati, Sed in vim huiusmodi consuetudinis seu statuti valet testamentū ad-

huo fordy m
est anuclitig

huo m. agnab
u. t. m. ad
libros p. d. e. p. d.
sea m. p. m. h.
p. d. m. p. u. a. t.
p. d. m. p. a. r. i. a.

adhibitis vocatis & rogatis duobus testibus, vel tribus. Et sunt cauti ciues Tolosani q. consueuerunt adhibere notariū in tali testamēto, Et antēto q. huiusmodi consuetudines seu statuta fuerunt auctoritate, & approbate per bone memorie philippum Regem Franciæ qui erat Imperator in regno suo talia testamēta nedum valēt in vim hmōi statuti imo in vim priuilegij quia statū ad causam dictæ auctorisationis habet vim priuilegij per tex. in. l. si nō speciali. C. de testa. Ita est decisio Bart. in. l. cunctos populos. C. de summa tri. & fid. catho. col. vij. in fi. ibi circa primū pasū &c. vbi egregie hmōi quæstionem examinat & concludit p. tali statuto, idem Iason, in. d. l. cunctos populos magis late deducēdo decisiones plurium scribētes incipientes colū. xvij. in fi. ibi. Et tenendo, &c. et col. xvij. vbi dicti Barth. & Iason decidunt plures alias questiones huiusmodi statutum tangentes quas esset superfluum hic adducere. Quod statutum est de obseruatis in Tolosa.

suas voluntates, a scilicet dare al
teri marito vel testari & facere te
stamentum viuentē patræ vel nō.

De Testamentis.

NOuerint, &c. q. vsus & cōsuetudo est Tolosæ. q. vltimū testamentum conditum ab eo q. de iure testari valet b. adhibitis duobus, vel tribus testibus, vel quatuor vel amplius præſente Capellano, vel sub capellano, vel etiā absente seu etiā non vocato valet. & obtinet roboris firmitatē tanq̄ si in numero c. testium, esset iuris solemnitatis obseruata.

De successiōibus ab intestato.

NOuerint, &c. q. vsus seu consuetudo est Tolosæ, q. si aliquis homo vel fœmina non habens patrem decedit ab intestato d. q. omnia bona & res & iura mobilia & immobilia illi^o personæ defunctæ

c. Quasi dicat q. valet hoc statutum quo ad muuerum testium, vt sufficiat duo vel tres tñ illi debēt esse vocati & rogati, vt quo ad hoc satisfiat dispositioni iuris cōis supradictæ. d. An hmōi statutū habeat locū in pupillo,

vel furioso, vel alioqui de iure non potest facere testamentum, Et sic verbū ab intestato accipiatur proprie in illo qui potuit facere testamentum & nō fecit, vel non potuit morte præuentus, vt isto casu habeat locum huiusmodi statutum, vel, etiam improprie in illo qui non potuit facere testamentum vt per huiusmodi statutum non excludatur mater pupilli, vel dementis, vel furiosi qui proprie non possunt dici intestati iuxta not. in. l. si quæramus. ff. de testa. & insti. quib. no. est pmi. face. testa. §. si. ff. de sui. & legi. hæred. l. j. in pri. & nota. insti. de succe. ab intesta. in prin. posset dici q̄ in illis qui proprie nō possunt dici decessisse intestati hæc consuetudo nō habeat locum. Nec excludantur mater & alij in pari gradu parentele ex parte matris, sed simul succedant cum venientibus ex parte patris iuris communis dispositionē insequēdo iuxta, l. illam cum auct. ibi po. C. de coll. Et. §. neq̄ illo. in auct. de tri. & semis. coll. iij. vnde sumitur dicta auct. & C. cōmuni. de succes. l. si. auct. itaq̄ cum ibi not. Ideo in hoc casu ista consuetudo non habet locum cum sit contra iuris communis dispositionem & sic restringenda. ff. de legi. l. quod vero

remanent & deuoluuntur propin
quiori seu propinquioribus illius
personæ defuncte, in gradu paren
tele ex parte patris. Et si forte illa
persona defuncta patrem habet tē
pore suę mortis pater illi⁹ personę
defuncte succedit in bonis illi⁹ &
ei remanent, & deuoluuntur de cō
suetudine Tolosæ.

Tamen contrarium est verum
vt huiusmodi statutum habeat
locum tam in illius successōe
qui potuit facere testamentum
& non fecit qui proprie dicit̄
decessisse intestatus q̄ in pupil
lo, vel demente, vel furioso &
similibus qui nō potuissent fa
cere testamentum, qui improp
rie dicuntur decedere intesta
ti, & dicuntur intestabiles, Quo
nia est huiusmodi Statutum
favorabile propter obseruatio

nem agnationis, & nominis domus, vt superius fuit dictum remissive, titul.
de dor. consuetudine finali, Quæ ratio facit, vt omnes casus cōprehendan
tur siue intestatos siue intestabiles ex identitate rationis, vt mens Statuti attē
datur, & non verba, & istud Statutum est secundum le. xij. tabularum secun
dum quam agnati preferbantur cognatis ab intestato, de qua fit mentio. C.
de legi. hære. l. lege. xij. tabularum. & insti. de legit. agnato. succes. §. media au
te m iuris prudentia. Et ista fuit opinio & decisio Bart. in. l. j. ff. de sui. & legi.
hæred. Et in quodam suo consil. c. xxxviii. incipien. hæc est copia cuiusdam
Statuti, & c. Et opinionem Bart. sequitur do. Guiller. Benedicti, in repetitio
ne. c. raynuncius, de testa. qui omnibus quæ possent obici contra huiusmodi

De successiōibus ab intestato.

Statutū respōdet vt nihil omisisse videatur, super verbo & vxorem nomine adulesiam in primo præludio. Et incipit fol. l. ibi Ergo cum ad hanc, &c. per quinque columnas. Et refert fol. l. j. verso secundum hanc opinionem, q̄ appellatione intestatorum comprehendantur pupilli & infantes, & q̄ ita fuit iudicatum per arrestum in parlamento Tolosæ ad cuius dicta me remitto tanq̄ vera.

ET cum dicitur in huiusmodi statuto q̄ bona personæ defunctæ devoluuntur propinquiōribus in gradu parentele ex parte patris clarum est q̄ si defunctus habeat fratrem, cōsanguineū tm̄, & fratrem vterinum tantū, q̄ frater cōsanguineus p̄feret vterino indubitanter. Sed posset esse alia questio magis difficilis, p̄pter verbum propinquiōri, vel propinquiōribus positum in statuto. Si persona defuncta habeat fratrem, & ex fratre præmortuo filium descendentes ex parte patris, an in vim huiusmodi statuti, frater cōsanguineus, & filius fratris cōsanguinei præmortui, ambo admittantur ad successiōem personæ defunctæ, per auct. cessante, & auct. post fratres. C. de legit. hæredi. Et est satis fortis questio. Quoniam licet iure repræsentationis filius fratris præmortui representet personam sui patris & pariter succedat de iure communi cum fratre defuncti per iura prædicta. Tamē non potest dici, q̄ sint pares in gradu, imo frater defuncti est p̄ximior, in istis de gradibus, cog. §. j. & ij. igitur debet preferri frater defuncti filio fratris præmortui, in contrarium videt q̄m istud statutū solū facit differentiā succedēdi inter illos q̄ sunt ex parte patris. i. agnatos, & illos q̄ sunt ex parte matris. i. cognatos, vt agnati excludant cognatos. Sed inter agnatos q̄ p̄feruntur cognatis, non facit differentiā inter illos q̄ sunt ex parte patris vt non habeat locum ius repræsentatiōis, nec reperitur p̄hibitum, q̄ nō habeat locū ius repræsentatiōis. Sed videtur alia ratio in contrarium, quoniā tutela legitima agnatorum defertur ad p̄ximiores agnatos. Ex eo q̄ lege. xij. tab. ipsi succedunt agnatis deficientibus seu decedentibus sine liberis, & ex eo q̄ ad eosdē pertinet lucrū igit̄ & onus tutelæ, vñ sicut onus tutelæ ad eosdē pertinet & p̄ consequens & cōmodū. Sed onus tutelæ defert̄ p̄ximioribus agnatis ita q̄ si fuerit frater defuncti & filius alterius fratris præmortui tutela ad fratrem vel fratres defuncti defertur & nō ad filios fratris defuncti. text. est clarus i. l. tutela legitima. §. si duo. ver. p̄inde, in ff. de legit. tuto. ergo & cōmodū successiōis, q̄ p̄ximior est in gradu. Et p̄ hac parte videt̄ deci. Cyni, in. l. nec nos. C. de post. limi. reuer. Et ita etiā tenet Bald. in. l. cū ita legat. §. ff. de leg. ij. vt frater defuncti filium fratris præmortui in vim huiusmodi statuti excludat rōnibus per eū ibidē adductis, p̄pter verbū p̄ximiori seu p̄ximioribus, dicens q̄ illud ius repræsentatiōis est q̄dā fixio in veritate ita frater defuncti in gradu parentele est filio fratris p̄ximior & istud nō pot

negari. Et videtur hmōi statutū habere locū solū in collateralibus, qm̄ si decedēs haberet filiū, & ex filio p̄mortuo nepotē esset alia ratio. Et statutum si intellexisset de descendētib⁹ per rectā lineā illud expressisset. qm̄ in descēdentibus per rectā lineā similis videtur rō in nepote, ex filio p̄mortuo sicut in filio, q̄a ita conseruatur natura decedentis in nepote ex filio p̄mortuo sicut in filio tex. cum ibidē nota. in. l. liberorū. §. fi. & glo. in verb. q̄ filij. ff. de verbo. & rer. signi. cū concord. ibidē all. per glo. Quā rō non militat in collateralib⁹ qm̄ licet per collaterales conseruetur nomē agnationis non tñ natura. Tñ hoc relinquo iudicio sapiētioris an opinio Cy. & Bald. debeat seruari

ET quo ad versiculū, & si forte dicti statuti in hoc. d. §. habet vim cōsuetudinis, q̄ pater excludat matrē & collaterales q̄ alias nō stante statute succederent æqualiter. C. ad terru. l. fi. cum auct. defuncto, ibi posita.

De rerū cōmuniū diuisione.

NOuerint, &c. q̄ vsus seu consuetudo est Tolosā, q̄ si aliqui lucrentur in simul quandā hereditatem qui lucrantes nulla alia bona habebant communia præter hereditatem acquisitā, & post modū ipsam hereditatē diuidant, Et maior pars deuenerit vni q̄ alteri. Et ratioe illius maiorie ille qui ipsam habet in recōpensatione illius maiorie soluerit aliquā pecunię q̄tita tem habenti minorē partem q̄ talis diuisio habetur p̄uenditiōe. a

Item si medietas illa diuisa ita vt est dictum est feudalis, q̄ dantur inde pax domino feudi ex quantitate pecunię inde solute, ratioe recōpensationis ac si esset directā b venditiō.

alia parte res & pecunia, si pecunia plus

a Diuisio habetur p̄uenditione, hoc dicit ex eo q̄a interuenit pecunia, & videt concordare cum dispositione iuris cōmunis. C. cōmunia, vtr. iudi. l. j. vbi tex. diuisiōnē prædiorum vicem emptionis obrinere placuit, vt dicam⁹ q̄ diuisio habet instar seu similitudinem empti nis de iure cōmuni etiam si nō interueniat pecunia, & etiā diuisio est similis permutationi. ff. de lega. ij. l. cum pater. §. hereditatem. Tamen in aliquib⁹ differunt vt habetur per glo. in pall. l. j. C. cōmunia, vtr. iudi. An quādo fratres diuidunt hereditatē paternā debeant laudimonia. Cōis obseruātia est q̄ nō vide late p̄ do. Nicolaū Boerij. in consue. Bituris, tit. de consuetudi. feud. §. vij.

b Alibi dicitur q̄ quando fit permutatio, & ab vna parte interuenit res, & ab

ascendat quāam valor rei quæ

De feudis.

datur cum pecunia q̄ tunc dicatur venditio, alias non ad hoc, vt debeantur inteḡra laudim̄ina, vel media. ita tenet Bart. in. l. aristo. ff. de donat. & Pañ. in. c. ad quæstiones, de rerum permuta. in dubio quando non constat de mēte contrahentium hanc quæstionem tanguit Guido pape in suis deci. quæst. xcij. qui idem videt̄ dicere. Tamen ista cōsuetudo indistincte loquitur q̄ per inde est ac si esset direct̄a venditio.

EXPLICIT TERTIA PARS Consuetudinum Tolosæ. INCIPIT QVARTA PARS.

ISTE titulus de Feudis, quatenus cōcernit proprie materiam feudorum est fere inutilis & inusitatus, & non obseruatus. Tamē quia sunt plures articuli qui possunt adaptari ad ius amphiteoticum, Et contractus amphiteoticus in pluribus conuenit cum contractu feudali & ideo idem ius statuitur in vno sicut in alio, & quo ad hoc alig articuli in p̄t̄itu, contenti sunt in vsu, & de obseruatis, ideo remissiuē aliqua pauca dicam. Et primo in quibus conueniant, vel differant contract⁹ feudalis a cōtractu amphiteotico, & contra remitto ad dicta per Spec. titu. de loca. & conduct. alias de amphiteosi. §. nūc aliqua, de iure amphiteotico, &c. versic. Quarto q̄ro, &c. in fi. Et ad lacius dicta per Iaso. sup. l. j. C. de iur. emphi. col. x. ibi quinto q̄ro &c. vsq̄ ad colū nā. xij. vbi dicitur glo. in verb. oibus, &c.

a Nō est de obseruatis, quibus videatur cōcordare cū dispositione iuris communis in. c. ex trāmissa, de for. compe. quia

De Feudis.

I.

NOuerint, &c. q̄ vsus & cōsuetudo est Tolosæ q̄ si quæstio siue petitio proprie tatis fuerit inter aliquos super aliqua re feudali Coram consulibus tolosē dūmodo nō immisceat̄ ibi ius hæreditarium cōuentio seu pactum. Et excipiat̄ a parte rei, q̄ res quæ petitur est feudalis, quia illā rem tenet in feudum a domino vel a dominis. Et quod non teneat̄ coram consulibus litigare, sed coram dominis seu domino feudi, q̄ consules admittunt & debent admittere prædictam exceptionem & remittūt partes a ad dominum seu dominos feudi.

non reperitur aliquis dominus feudi in Tolosa qui habeat iurisdictionem, sed de hijs cognoscit senescalus. Tamen super modo procedendi in re feudali, quando est quæstio inter duos vassallos, vel inter vassallum & dominū habetur optime per glo. in. c. cæterū de ind. in antiq. & ibi per Panor.

II

Item est vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ quilibet feudatari⁹ tenetur, & debet ad instantiam seu petitionē domini feudi seu domino rum aquo vel a quibus illud tenet ostendere dicto domino seu dominis feudi, & facere ei vel eis copiā de omnibus instrumentis & singulis dicti feudi seu feudorum quod vel quæ ab eo vel ab eis tenet, & q̄ dominus seu domini illius feudi debent habere inde translata si voluerint, dumtamen præciū trās-latorum illorum persoluant domini notario. Siue sint illa instrumēta de illis venditionibus, vel de testamento, vel de diuisionibus, vel absolutionib⁹, vel q̄buslibet alijs contractibus & negocijs Dumtamen illa instrumēta feudum illud tangant. Vel sint ad illud feudum pertinentia aliquo modo.

III.

Item est vsus siue cōsuetudo Tolosæ, q̄ si aliquis habet honorem aliquem, & illum tenet in feudum Et illum honorem vendiderit, do-

ISTA consuetudo est bona & utilis, & in hoc conueniunt contractus feudalis cum contractu emphiteotico. Et ideo sicut feudatarius tenetur edere domino feudi instrumēta, put habetur in hac consuetudine ita tenetur emphiteota edere instrumēta domino directo a paritate rationis. Et ita tenet Specular. titu. de emphiteosi. §. Nunc aliqua questione. c. xij. p. iura per eum ibi all. dicit tamē q̄ emphiteota potest petere q̄ dominus iuret de malicia, si ipse se habet instrumētū quod petit, ita etiā tenet Iason. in. l. ij. C. de iur. emphit. colum. l. xj. ibi quindodecimo quæro, & c. vbi videt etiā distinguere an emphiteota neget se emphiteotā, vel ne, Et cū subnectit aliā quæstionē si emphiteota neget se habere instrumētum optime prouidetur super hoc infra consuet. septimaj in ordine computanda a prima & ibi dicentur aliqua Et est huiusmodi consuetudo contra iuris communis dispositionē in. l. nimis graue. C. de testi. & de edē. l. j. & l. qui accusare, ideo dicitur consuetudo Et de hac materia an emphiteota teneatur domino instru-

mēta, & si nō faciat p̄sumit con-
tra ipsum vide p̄ do. Nicolaū
Boerij in consue. bituris. ti. de
consuetudine feudi. § xvj.

a De hoc dictum fuit supra
poderagio cōsuetudie. ij. & .iij.

b De cōsilio, & c. hic capit
cōsiliū p̄ cōsēsu, vt elicīt ex tex.
l. iij. C. de iur. ēphi. & est ista cō-
suetudo bona & rōnabilis atq̄
iusta pro dominis directis.

c Et idē de dño directo in
cōtractu emphiteotico, Et ita
put dicit in hac consuetudine
tenet Guido. pape in suis deci-
sionib⁹ questioe. c. xij. optime
per do. Guillier. Būdicti in rep.
c. raynuncius, sup verb. & vxo-
rē noīe adelesiam, in quarta de
cisione, fo. c. vij. vers. cōueniūt
feudū & ēphiteosis, & c. ibi artī

d De iure cōi est contra. C.
de rei. vendic. l. quotiens, sed
hoc facit consensus domini. C.
de iur. emphi. l. si. qui in talibus
reb⁹ emphiteoticarijs regitur
& facit valere hāc cōsuetudinē.

e Id est cōsensu dñi feudi, &
idē de cōsensu domini directi
quando est emphiteosis.

f De iure cōi q̄ prior, est tē-
pore potior est iure p̄ theoricā
in. l. ij. C. q̄ portio. in pig. habeā.
sed hāc cōsuetudo iuuat p̄pter
consensum domini directi vel
feudalis.

g Quia tūc essēt potiores,
supra de p̄de. cōsue. ij. & .iij.

nauerit, aut obligauerit alicui de
consilio a vxoris suæ si habeat. &
etiam de consilio b domini feudi
Et ante vero ipsum honorem ven-
diderat, donauerat, aut obligaue-
rat specialiter, vel generaliter sine
consilio domini feudi, quis sit vlti-
ma, praualet prime obligationi,
donationi, aut venditioni quæ fa-
cta fuit sine cōsilio domini c feu-
di, & altera huic non præiudicat
quis sit prima, & quis per primā
obligationem, donationē, aut ven-
ditionem fuerit ille primus in pos-
sionem d inductus.

III.

TEM est vsus seu consuetu-
do Tolosæ, q̄ si aliquis debi-
tor & vxor sua p̄ debito q̄
debet marit⁹ obligauerint aliquē
honorem suum feudalem de cōsi-
lio e domini feudi alicui credito-
ri suo, cui dictum debeat debitum,
habet primariam & potioritatē f
in dicto honore dictus creditor, p̄
suo debito supradicto añ alios cre-
ditores qb⁹ dict⁹ debitor & vxor
sua fuerūt p̄ dictis debitis obliga-
ti non habentes ipsi creditores, po-
deragia g nec concessionem seu
laudamētum domini feudi, in suo
feudo ratione dictorum debitorū
Nec præiudicat dicto creditori q̄

habet pignus de consilio domini licet aliud debitū prius sit tempore, pro quo debito dominus feudi prius non dederit poderagium,

V.

Item consuetudo est Tolosæ, seu vsus q̄ si aliquis homo habens vxorem contraxit aliqua debita cum aliquo creditore, & post modum vxor eiusdem debitoris mandauerit illa debita in præsentia & consensu ipsius debitoris postq̄ super aliquem honorem dicti debitoris quem ab aliquo dominio feudi teneat dictus dominus feudi de dit poderagium ipsi creditori super dicto honore pro dictis debitis, q̄ dictus creditor habet primariam & potioritatē in dicto honore pro suis prædictis debitis ante alios creditores quibus prædictus debitor fuerit pro debitis obligatus non habentes poderagia aut laudamenta domini feudi in quibus etiā vxor dicti debitoris vna cū marito suo fuit obligata.

VI.

Item consuetudo seu vsus est Tolosæ, q̄ quilibet dominus feudi potest assignare diē vel dies de tertio in tertium diem ad minus & ultra prout ei videbitur suo feudatario seu tenenti suū feudū, vt cōpareat corā ipso in hora vesperarū cū instrumētis, feudi v̄ sine instrumētis, & parat⁹ cōstituire iudicē seu iudices, seu curiā cū eodē domino feudi, si dñs prædi-

ct⁹ de eo rōe dicti feudi conq̄stus est & parat⁹ similiter cōstituire iudicē seu iudices corā dño feudi cū alio vel alijs si ille vel alijs de illo feudatario vel tenenti feudum conq̄stus est vel conq̄stus sunt, & aliquid petere idem dominus vel alius vel alijs voluerint ab eodem petere ratione feudi aut dicti, &

Parū va-
let nec est in
v̄su & nihil
cōtinet nisi
put supra in
p̄cedēti con-
suetudine.

Non est de obseruatis, quia hodie nō permitteretur q̄ dñs feudi & vassallus cōstituerent iudices nec curiam. Sed in talibus additur curia Senescalli, quia esset dicere ius in causa propria, quando fieret assignatio coram domino feudi. Et est nimis verbosa ista consuetudo.

De Feudis.

a Ad hoc. C. de feri. l. fi. ibi
nulla vigeat a monitio, & c.

b Ad audiendum de quib⁹
dominus feudi conqueri vole-
bat de feudatario.

c Assignata vel statuta ad li-
tigādū iuxta qđ fuerat inter tes
dictū, & dicitur a fando, quia
diebus taliter statutis fandū. i.
loquendum erat quod factum
non fuit ob defectum alterius
partis ideo dicitur dies fadiata
per contrarium, quia nihil fuit
factum. i. locutum, vel erat vul-
gare vocabulum quod deces-
sit ab vsu loquendi.

d ISTA consuetudo idem
dicit quod dicitur superius Cō-
suetudine secunda. Et addit ad
illam formā iuramenti qđ feu-
datarius, negat se habere ali-
quas cartas vel instrumēta, vel
qđ nullas, vel nulla habebat pre-
ter illa quæ ostendit. & potest
requirere qđ etiam dominus iu-
ret de malicia si petit malicio-
se sibi edi seu ostendi instrumē-
ta, vt dictum fuit supra. d. con-
suetu. ij. Et est etiam deci. Specu-
lat. titu. de emphi. per contra-
rium qđ si emphiteota perdidit
instrumentum suum, datio-
nis in emphiteosim ipsæ em-
phiteota poterit petere a do-
mino directo, vt exhibeat in-
strumentum ad fines, vt fiat re-
nouatio dicti contractus, vt
quæstione. cxi.

est paratus coram ipsis iudicibus
statutis ab eis dē stare iuri de peti-
tione pposita rōne dicti feudi cō-
tra eum, & hoc dum dicta dies nō
fuerit feriata a Quod si forte di-
ctus feudatari⁹ vel tenens feudum
dicta die seu diebus & horis nō cō-
paruerit corā dño feudi sup p̄di-
ctis iuri pariturus vel iustā excusa-
tionē non habuerit, & dict⁹ dñs v⁹
alius qđ conquestus fuerit paratus
fuerit cōstituere curiā & p̄cedere
in dicta causa dictus dñs conque-
rens, vel alius conquerens poterit
petere greugias a dicto feudatario
vel tenente feudū coram curiā vel
iudicibus statutis b videlicet pro
qualibet die fadiata c duos soli-
dos Tolosanos, & dictus feudata-
rius, vel tenens feudū tenebitur in
greugis dicto dño conq̄renti sol-
uendū. Ad cuius vel quorū instan-
tiam citatus fuerit, & hoc si curia
statuta per eosdem cognouerit, &
sentētiauerit super illis greugijs.

VII.

Item d est Cōsuetudo seu vsus
Tolosæ, qđ quilibet feudatarius
vel tenens feudum quod teneatur
a dño feudaliter, tenetur oster de-
re omnes cartas quas habet vel ha-
bere potest de dicto feudo, vel ad
dictū feudū p̄tinentes quoquomō

do nino illius feudi ad requisitionem ipsius domini, & trade
 re illas ad transferendum notario si dominus inde translata
 habere voluerit videlicet die eidem assignata, nisi forte fue-
 rit feriata, vel nisi iustam excusationem habuerit, quam nisi
 forte fecerit dictus dominus poterit petere greugas, ab ipso
 coram curia seu iudicibus statu-
 tis ^a per eosdem, & dictus feuda-
 tarius, vel tenens feudum tenebit
 in greugis dicto domino soluen-
 dis post q̄ curia per eosdem consti-
 tuta cognouerit, vel sententiauerit
 super illis. Et si forte feudatarius,
 vel tenens feudum diceret se non
 habere plures cartas vltra eas q̄s
 ostendit, nec posse habere, q̄ tene-
 tur de hoc prestare iuramentū ^b
 super altare ad requisitionem do-
 mini, scilicet q̄ hoc itaverum sit, &
 q̄ illas cartas seu materias ex car-
 tis dicto feudo pertinētes ipsæ vel
 alter pro eo nō destruxit, nec frau-
 dem per se nec alium ibi fecit quo-
 minus dicta instrumēta coram do-
 mino feudi exhibeātur. VIII.

Item ^c cōsuetudo est Tolosæ seu vsus q̄ quilibet dñs feu-
 di conquerens vel alius q̄ conquestus est de feudatario vel
 feudum tenēte vt dictum est potest vnaquaq̄ die causarū sta-
 tuere, & mittere pro se aut parte sua vnū iudicē vel duos. Et
 feudatarius seu feudum tenens, similiter, & eodem modo, &
 si forte alia pars voluerit statuere, vel mittere iudicem, vel iu-
 dices debet pars illa quæ hoc facere voluerit parere iuri de
 petitis ad cognitionem iudicum seu curiæ per partem alterā
 constitutorū seu etiam constitute, & hoc potest facere quaq̄

^a In hoc non est in vsu nec
 obseruatur sed aditur senescal-
 lus, vel alius iudex competens
 ad compellendum feudatari-
 um, vel emphiteotam exhibe-
 re cartas, vel instrumenta.

^b Forma iuramenti qd̄
 tenetur prestare feudatarius,
 vel emphiteota super præmis-
 sis.

^c Non est in vsu nec de ob-
 seruatis, nec permetterent offi-
 ciarij regij creare iudices, & fa-
 cere curiam, vt supra dictum
 fuit,

De Feudis.

a ISTA consuetudo procedit absq; dubio attēta consuetudine non scripta, quæ est in ciuitate Tolosæ & gardiagio ac per totam vicariam maxime in locis in quibus dominus noster rex habet iurisdictionē in quibus res non cadit in commissum propter viciosum ingressum. Et etiam nō habet locum ius prelationis. Sed cōsueuerunt emphiteote vendere Rem emphiteotecariū & tradere, sine metu commissi, tamē emptor tenetur recognoscere rem acquisitam, & soluere iura dominicalia dño directo cum arrayragijs, & caueat ne inficitur esse feudale, vel emphiteotecariā qm̄, ppter inficiationē, vel recusationē de recognoscendo res caderet in commissum, & de hoc fuit latum arrestum, quod vidi in manibus hæredum domini Stephani aufretri suo in viuēti præidentis camere inquestarum curiæ paramenti Tolosæ.

b Quia debet primitus tolli vocato illo in cuius vtilitatē dominus dederat poderarium tamen hodie tales cōcessiones poderagij nō sunt in vsu.

c Iuste causæ possunt esse si dominus laudauerit alteri primo emptori. Et etiam si fuerit facta alienatio i psonā priuilegiatā, vt clericis militibus ec-

pars retenta sibi si voluerit licentia mutandi sibi si voluerit eundem iudicem suum vñ iudices, vel confirmandi, vel minuēdi vel augmentandi de vno iudice vsq; ad duos, & econuerso. Et coram ip̄is iudicibus debet causa ventilari & terminari per eosdem & dictus feudatarius, vel tenens feudum si deuictus fuerit tenetur in iustitia, in instrumento feudi contenta, illius feudi domino persoluenda.

IX.

Item a est vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ nulls dominus tenetur aliquem recipere seu recognoscere per suum feudatarium de aliquo feudo, nisi prius satisfecerit eidē domino de pax, vel aliter inde se, cum eodem concordabit. Tamen si voluerit eidē persoluere pax, vel aliter concordare cum eodem domino ratione dicti feudi dominus tenetur eum recognoscere & eum inde recipere in feudatarium. Nisi tamē dictus dominus, dederit ibi poderagium b alicui, vel laudauerit, vel aliquam aliam causam iustam c habuerit quare illud minime facere debeat vel etiam teneatur.

clesæ, & alijs personis priuilegiatis, de quibus p glo. in. l. fi. C. de iur. emphit. in verb. vetari. & p Specul. tit. de emphi. §. Nunc aliqua q̄stione. cxvj. Et ita cōsueuit in instrumentis recognitionū apponi, videlicet q̄ feudatarius vel emphiteota non possint vendere personis priuilegiatis, &c. Sed quid si dñs iniuste recuset feudatarium inuestire, vel dñs directus recipere emphiteotā, Certe

X.

Tem a est vsus sive consuetudo Tolosæ, q̄ si feudatarius per tres annos vel amplius, vel per quātuncunq̄ tempus cessauerit ab oblijs dñō seu dñis feudi persoluēdis, feudū nō pōt, nec debet venire in cōmissum ipsi dñō seu in incursum, sed feudatarius debet & tenetur soluere dñō feudi p dicto feudo obliās, cēsus & alias dominationes in cartis feudi cōtētas pro tempore quanto illud tenuerit & illas eidē nondum soluerit quousq̄ illud feudum ipse feudatarius ipsi domino feudi desererit reddiderit b & absoluerit cum publico instrumento. Et similiter per quantuncunq̄ tempus triginta annorū vel amplius dictus feudatarius cessauerit ab oblijs dñō feudi persoluendis nō pōt prescribere c cōtra dñm quin teneat eīdē soluere obliās cēl^o & alias dñatōes p̄dictas p feudo supradicto.

perdit iura laudimij, ppter suā negligētā, vel malitiā vt tenet lason in. l. iij. C. de iur. emphit. colū. xij. ibi sexto decimo quaro, &c. Et est cōsiliū q̄ vasallus vel emphiteota conueniri faciat dñm corā tene scallo, vt p eum inuestiatur vel admitratur in recusationē dñi vel denegationem, Et ita vidi pluries practicari in Tolosa,

a ISTA Consuetudo est de obseruatis in Tolosa quibus dispositio iuris cōsis in. l. j. ij. & iij. C. de iur. emph. sit in cōtariū.

b De iure cōi non pōt hoc facere qm̄ contractus est vltro citroq̄ obligatori^o, & sicut dominus non potest cogere emphiteotam sine causam deserre, rem emphiteotecariam, ita nec emphiteota inuito domino. C. de acti. & oblig. Sicut in initio vide p Specul. tit. de emphi. §. nunc aliqua q̄sti. cxviiij.

c De hoc v̄ text. absq̄ dubio. C. de p̄scrip. xxx. vel xl. anno. l. cū notissimi. §. fin. & in. l. male agitur. eo tit. q̄ tex. faciunt ista cōsuetudine. Idē Spec. tit.

de emph §. nūc aliqua q̄st. xliiij. las. in. l. ij. C. de iur. emp. col. lvj. ibi. tertio q̄ vide de hac materia. & qd de p̄sione annua, p dñm Nicol. Boerij, in consueturis titu. de p̄scrip. §. iij. qui plura dicit bo. a.

a De hoc videtur tex. in. l. ij. C. de iur. emphi. quia si est licitum domino emphiteoram cōpellere, si cessauerit per triennium soluere, a fortiori pignorare quod minus est, Sed melius est secundum consilium glo. in verbo repellere, in præall. l. ij. q. faciat auctoritate iudicis, facit. C. ne quis, in sua. cau. ius sibi dicat in rubro & nigro. Et de iure tales domini in Tholosa non habent ius pignorandi, ut dicitur infra isto titu. consuetudine. xiiij.

b Hodie non permittitur cum tales domini in Tholosa non habeant iurisdictionem, vel non possint illam sibi attribuere.

c Videtur mihi salua correctioe q. altercatio huiusmodi cōsuetudinis sit frustratoria quoniam non solum de tribus primis annis debet credi domino sed de pluribus, quoniam quando emphiteora, dicit se soluisse ipsa tenetur probare pro toto tempore præterito l. ij. ff. de proba. Ei enim qui dicit, &c. glo. in. l. ij. in verbo repellere. C. de iur. emphit. ibi itē quis tenetur probare, &c. Tamē si emphiteota probauerit se tribus annis præteritis soluisse se non tenetur amplius probare de tempore præterito. C. de appo. pub. l. quicumq. lib. x. vel

Tem est vsus siue consuetu.

Ido Tolosæ q. dominus feudi potest, & sibi licet auctoritate propria in suo feudo. Pignorare a pro oblijs & alijs quæ inde sibi debentur, vel habentur ad faciendū Aut pro clamore seu querela que fient contra feudatarium de ipso, Per ipsum dominū feudi, vel per alium coram b ipso domino ratione vel occasione feudi supra dicti, si dictus feudatarius per dictū dominum, vel alium pro eo, citatus noluerit coram prædicto domino comparere, & tanquam coram domino feudi stare iuri.

Tem est vsus siue consuetu.

Ido Tolosæ q. si quæstio vel discentio fuerit inter dominū feudi, & feudatarium super oblijs quas dominus dicat sibi deberi pro dicto feudo in casu isto dictus dominus feudi debet inde c. credi, ex solo verbo suo de primis tribus annis præteritis sine testibus & sacramento. Nsi feudatarius in contrariū probauerit per solutionem inde fuisse factam, Et de alijs annis præteritis debet credi feudatarius cum iuramento quod præstet idē feudatari⁹ q. dictas oblijs per sol.

uerit ipse vel alius a pro eo dicto domino vel prædecessoribus suis vel alij pro eo domino ratū habente, & si hoc dictus feudatarius iurare noluerit iuret dictus dominus feudi, quod dictæ obligatiō sibi debentur & tunc dictus feudatarius dictas obligatiōes. Prædicto dño incōtinēti p̄soluat & etiā dictus feudatarius p̄soluat & teneat p̄soluere, dño feudi iustitiā. b in instrō feudi contētā p̄ quolibet anno si petita fuit per dominum antedictū. Quod prædictum iuramentum debet fieri super altari de consuetudine Tolosæ si summa dictæ petitiōis fuerit de duobus solidis Tolosanis, vel de pluribus, & si minor duorum solidorum Tolosanorū fuerit debet fieri super sancta dei euangeliā p̄dictum iuramentum, Et si forte c prædictus feudatarius, teneatur a duobus dominis, vel pluribus vnus ipsorum dominorum pro se siue alio, uel alijs dominis supradictis & alijs inde sibi debitis, potest experiri & agere contra dictum feudatarium pro parte ipsum dominum de dicto feudo contingente.

XIII.

Item d est usus siue cōsuetudo Tolosæ, quod petitiones quæ fiunt coram dominis feudorum debent

potest probare per testes talē solutionem, vel per instrumenta, vel cōfessionē, ut dicit glos. præalle. vel si fuerit deperdita appoch. potest probari per libros cōtes vel cōitatis. C. de discussio. l. ne casu, eo. lib. x.

a potest etiā fieri solutio nō solum p̄ debitorē sed etiā per alium dicto debitore ignorāte & liberatur. ff. de solutio. l. solutionem cum concordat. ibi alleg. per glo.

b Consuevit in instrumento infudationis scribi clausula, quod si emphiteota tempore statuto obligatiō nō soluerit soluat totidē, vel certā aliam summā p̄ iusticijs ad causam solutiōis retardate. Et iste iustitiæ veniūt ex pacto & non de iure.

c Videretur prima facie quod vnus solus non posset agere nisi si vocatis alijs cū dominis quia videntur socij re, & quod vnus p̄iudicaret alteri p̄. l. fi. C. de duob. rei, ff. Tamen vnus cum dominorū p̄t agere p̄ parte sua, quia ex vno fonte, vnaque stirpe vel causa debiti ex eadem actione nō descendit, ut dicit ibi text. in fine.

d Nihil operatur nec est in usu vel de obseruatis nec possent partes facere iudices, ut superius in pluribus alijs cōsuetudinibus fuit dictum.

De Feudis.

fieri in scriptis, & deinde totus processus causæ similiter in scriptis per manum publicam ad communes expensas partiū & si iudices a partibus statuti discordauerint inter se debent iurare ad instantiam partis vnius requerentis ad sancta dei euangelia q̄ legitime & fideliter dicant dictum suum secundum eorum conscientias, super eadem discordia, & si forte factō dicto iuramento discordauerint quilibet dictorum iudicū debet scribere intētionē suā super dicta discordia, & postea ambo cum dictis scriptis debent venire coram Consulib⁹ Tolose vel vicario, & hoc debent facere ad diem vel dies sibi per dominum feudi assignatas. Et etiam debent tradere ipsi iudices prædictas duas scripturas, Consulibus Tolosæ vt ipsi Consules, super prædictis sententialiter proferant dictum suum, Qui Consules debent de consuetudine Tolosæ super prædictis sententiam suam proferre cum dictis scripturis, & id quod dicti Consules sententialiter dixerint, & recitauerint debēt a partibus obseruari, & inde pars conuicta tenetur dare & soluere quinque solidos Tolosanos, Consulibus antedictis pro deliberatiōe dictæ discordie. Et pars quæ die sibi assignata per dominum feudi non scripserit intentionem suam vel non, reddiderit scripturam suam vt est dictum persoluat & teneatur persoluere p̄ quilibet die fadiato a do

a Quæ mino feudi vel parti quæ causam habuerit cum do
dicatur dies fadiata vel fadiatus fuit dictum superius consuetudine sexta. mino feudi duos solidos Tolosanos pro greugijs & defectu illius diei. Similiter si quæstio siue discordia fuerit inter dominum feudi & feudatarium siue feudum tenentem & pars domini diebus siue horis assignatis fuerit contumax debet & tenetur dare dictus dominus, & pars sua pro greugijs alteri parti, pro quolibet die fadiato duos solidos Tolosanos. Item domini feudorum debent assignare dies, & horas suis feudatarijs vel feuda tenentibus in vesperis, & in hora vesperarū. Insuper pars quæ per sententiā diffinitiuā

conuicta fuerit super dicta petitione & causa tenetur alteri pti in restituendis expēsis a in lite & p lite factis ad cognitionē iudicū dictā sententiā diffinitiuā pferentium.

XIII.

Item est vsus siue Consuetudo Tolose, q si aliquis honor teneatur feudaliter a duobus seu pluribus dominis. Et ita q ab vno dño teneat ex parte carrerie, & ab alio in medio, & ab alio in fundo honoris dñs feudi medij seu vltimi pōt & est sibi licitū intrare per portas p rini feudi & secūdi q̄uis sit alterius dñationis vel sit liberū b Videlicet p pignorare, & ad pignorandum c in suo feudo.

XV.

Tē d est vsus & cōsuetudo

I Tolose, q domini feudorum non tenentur laudare ex parte dominationis, venditiones vel alienationes factas de suis feudis. Nisi primo de oblijs & dominationibus & alijs quæ sibi debentur p dictis feudis, fuerit ipsis, dominis satisfactum. et si domini donec eis satisfactum fuerit laudare noluerint ipsis, vel oblijs eorum & dominationibus non potest aliquod præiudicium generari. c Nec aliquā pœnam incurrunt,

a ISTA sunt iuris q victus teneat victori in expēsis. C. de iudi. l. properandū. §. siue autē alterutra parte absente.

b Liberū ergo non debet seruitutem, & sic iure seruitutis non pōt sic intrare, sed in vim hmōi cōsuetudinis pōt, & esset ad similitudinē iuris personalis coherens personę eundi, vel transeundi & nō esset prædialis de quib⁹ per Bart. in. l. si. de iti. act. priua. ff. & in. l. j. §. illud queritur de aqua. cothi. & csti. & facit ad hmōi propositū ea quæ notabiliter dicit Bald. in. l. binas edes. ff. de serui. vrba. predio.

c Hodie cū tales dñi feudi, vel dñi directi in Tolosa non habeāt iurisdictionē non possent facere pignorationes quia coercere aliquē captis pignorib⁹ est de media iurisdictione C. de pigno. l. noiatori & ff. de dam. infe. l. iij. §. an tñ, & ideo fiūt tales pignorationes auctori tate iudicis.

d De hmōi cōsuetudie fuit dictū superi⁹ cōsuetudine nona, & addit p hmōi cōsuetudinē clausula. & si dñi vsq; ad si.

e Quia est eisdem imputandum quare ex parte ipsorum non faciunt eorum debitū ar. C. de pact. l. cū proponas ideo est culpa feudatarij, vel emphiteote nolentis soluere.

a De huiusmodi consuetudine dictum fuit supra titulum de poderagio Consuetudine penultima.

b De iure cōi contra. C. ne quis in caus. p. pri. & c. in rubro & nigro. Ideo hodie ista fieret auctoritate iudicis. Et sine dubio dñs feudi, vel dñs directus essent pferendi alijs creditoribus p. oblijs & alijs iuribus cñica libus q̄a cōstat eos esse priores tēpore & sic potiores iure. Nec erat istud nonū q̄ dñs feudi posset sibi ip̄i dare primariā cū sint plures casus in iure in quib⁹ q̄s pōt sibi ip̄i auctorifare, in iurisdictione volūtarie de q̄bus in l. iij. iuncta, glo. ff. de adoptio.

c Hęc cōsuetudo habet locū in permutatiōe & nunq̄ vidi q̄ fuerit q̄stio de modo soluedi pax seu iura laudimiorū, Qm̄ vsus est cōiter obseruatus q̄ in permutationib⁹ nō solūtur nisi media laudiminia facta rerū permutatarū extimatione, sed bñ obseruat q̄ dicit in hmōi cōsuetudine, q̄ devno quoq̄ solido soluit vnū denarium, & nō quinquagesima p̄cijsiue extimatiōis vt dī. C. de iur. emph. l. fi. p. p. si. quia nō soluit quinquagesima, sed duodecima videlicet de duodecim solidis vnū solidū de duodecim libris vna libra.

d Quo ad petendū inuesti

XVI.

Item a est vsus siue cōsuetudo Tolosæ, q̄ quilibet domin⁹ feudi siue feudorum potest & est sibi licitum propria auctoritate accipere poderagium seu poderagia & dare sibi ip̄i & primarium b p̄ alijs in feudo suo seu feudis p̄ debitis & alijs in quibus est sibi feudatarius obligatus quod obtinet roboris firmitatem. Nisi rex sit de creditoribus.

XVII.

Item est vsus siue cōsuetudo Tolosæ obseruata siue obseruatus a tēpore aquo non extat memoria in contrarium, q̄ siflat permutatio, seu biscambium de duobus honorib⁹ feudalibus extimatis, vel non extimatis, vel vno extimato, & altero nō extimato, q̄ talis permutatio seu tale biscambium habetur & tenet pro venditione c & debet fieri de consilio d domini seu dominorū dictorū feudorū, qui dñs seu dñi dictorū feudorum habeat vel habeāt inde suos directos pax pro valore dictorum bonorū scilicet de vnoquoq̄ solido extimationis bonorū pmutatorum seu biscambiatorū vnum denariū. Item si vn⁹ bonorū permutatorū seu biscambiatorū fuerit

liber alter feudalis, vel si alius honor feudalis fuit permutatus vel biscambiatus cum aliqua re mobili. Fiat permutatio seu dictum biscambium consilio domini honoris feudalis qui dominus feudi habeat inde suos directos pax pro valore dicti honoris feudalis scilicet de vnoquoque solido extimationis honoris, permutati seu biscambii unum denarium.

XVIII.

Item a vsus & consuetudo est Tolosæ, quod si aliquis feudatarius vel tenens feudum confiteatur se debere seruire obliis nūmorum domino dicti feudi pro dicto feudo & non inueniatur aliqua instrumēta vel trās lata in quibus dominationes dicti feudi expressentur dictus feudatarius seu tenens feudum debet dare & seruire dicto domino feudi quando euenerit retroaccapita in duplo dictarum obliarum, & alias directas dominationes vti euenerint prout superius est expressum, exceptis obliis regis si plus consuevit habere nomine obliarum.

Rubr. Benefidei possessores, ad fructus non teneri.

Nouerint, &c. quod vsus & consuetudo est Tolosæ quod ciues To-

ueram & quod laudet contractum sed non quod rem possit retinere secundum Pet. Iacobi, in suis libell. tit. de actio. in rem quæ pro re emphit. &c. ibi nota quod in permutatione, &c. Alias autem requirit consensus domini Specul. tit. de emphi. §. non aliqua questione. cxxj.

ista Consuetudo est intelligenda quando non est questio de feudo, vel emphyteosi quia conueniunt dominus feudi, & feudatarius, & dominus directus & emphyteota, & de quantitate obliarum. Sed est dubium inter ipsos de accapitibus retroaccapitibus & iusticijs, quia illa ignorant propter perditionem instrumētorum, tunc enim in casu subiecto debent solui accapita quæ debentur pro morte domini feudi vel domini directi, & retroaccapita quæ debentur per mortem feudatarii vel emphyteote in duplo obliarum, vt si res feudalis, vel emphyteotecaria faciat vnum solidum pro obliis anno quolibet soluantur pro accapitibus, & retroaccapitibus vel iusticijs duo solidi. Et idem de maiori vel minori summa pro obliis debita quoniam de iuribus laudimiorum & foriscapiorum quantum debeat dictum fuit supra in precedenti consuetudine.

De Præscriptionibus.

a In hoc habet locum ista consuetudo quonia m de iure cōmuni etiam bonæ fidei possessor tenetur restituere fructus extantes. C. de rei vendi. l. certum, vers. bonæ fide. Et ideo hic non est adducenda materia, fructuum restitutionis, siue in materia rei vendicationis siue in materia petitionis hæreditatis. Et expensarum in quibus qualitatibus, & materijs est magna differentia, vt dicit glo. in. l. plane. ff. de peti. hered. Ideo de restitutione fructuum, in materia rei vendic. me remitto ad no. per glo. in. l. ex diuerso. ff. de rei vendi. & in. l. in fundo eo. titu. quo ad expensas & sumptus, & in materia petitionis hæreditatis ad glo. in. l. si quid possessor §. sed & si ipsi, & ad text. & glos. in. l. si a patre. §. fructus cum tribus ll. sequent. eo. titu. de peti. hæredi. in quibus locis, materia expensarum & restitutionis fructuum siue in rei vendi. siue in peti. hæredit. late tractatur per scribentes. Sufficit igitur quod quicquid iuris communis dispositio habeat quod ex consuetudine ista bonæ fidei possessor ante litem cōtestatā facit suos fructus extantes quia de cōsumptis nō esset dubium per gl. in præall. l. certū. C. de rei vendic. Et ad hanc materiam non sunt omittende. l. bonæ fidei. ff. de acquir. re. do. & l. qui scit. §. si. ff. de vsur. cum ibi notatis.

b Euincantur scilicet bonæ fidei possessores.

c **ISTA** contuetudo est conformis dispositioni iuris communis. vt per tales actus secrete factos, & qui non deueniunt ad nouitiā præscribentis nō fiat interruptio præscriptionis, ynde in mixta præscriptione quæ currit tam fauore possidentis quæ odio negligentis, vt in præscriptione. x. vel. xx. annorum non fit interruptio permissionem nunciij sed requiritur litis contestatio. l.

lofæ bonæ fidei possessores illi scilicet qui ab initio bonæ fidei possessores, fuerunt non tenentur de fructibus ab eis præceptis, siue extent a siue sint consumpti. Licet de rebus quæ ab eis petuntur euincantur b Nisi alitis contestatione vsq; ad finem causæ.

Rubr. De præscriptionibus.

Nouerint, &c. c quod consuetudo est Tolosæ siue vsus est Tolosæ quod enquestum, siue inquisitio facta alicui in Tolosa ab aliquo, cū notario Tolosæ publico, & testibus, presentibus super aliqua re immobili quam illæ qui inquirunt tenet quam inquirunt dicit ad se pertinere, quæ etiam de illa inquisitione fiat instrumentum publicum, illa talis inquisitio, non interruptit præscriptionem possidentis.

cum notissimi. C. de præscrip. xxx. vel. xl. an. & quia ista materia interruptio-
nis præscriptionis est ampla me remitto ad tex. in l. ficut. & d. l. cū notissimi.
C. tit. preall. & ad dicta ibidē per Bart. Bald. & alios scribenē.

Rubr. De Homagijs.

I

NOuerint, & c. q̄ vsus siue con-
suetudo est Tholosæ, q̄ si hō
de corpore facit testamentum fi-
lijs suis vel nepotibus qui sibi in
eadem succedant conditione non

ISTE titulus est de non obser-
uatis hodiernis temporibus
quia in Tolosa non reperiun-
tur tales conditiones hominū
de quibus fit mentio in hoc ti-
tulo in quo erant tres species,
& conditiones hominum vi-
delicet aliqui de corpore, & ali-
qui de corpore, & casalagio, et
aliqui homines ligij de corpo-

re & casalagio qui erant subditi eorum dominis quasi tanq̄ serui & parum
differēbāt a seruis, vt per totum titulum elicitur, & se obligabant, & submit-
tebant eorum dominis. vnde Specular. in tit. de Homagijs, & fidelitabus in
priu. & in quarta questione in fi. ponit formam hōi obligationis sub hijs
verbis. Ego, P. ex causa homiciæ siue homagij promitto tibi. H. esse perpe-
tuus tuus homo & stare cum meis hæredibus ad tuam maioriā seignoriā
& præstare tibi annuatim tale seruitium, & tale constituens atq̄ confitēs me
tuum esse hominem. & deinceps, me in tui possessione tanq̄ domini stare &
esse in tali loco vel alibi vbicunq̄ me ponere volueris, hoc autem promitto
quia talem rem mihi & hæredibus meis concessisti donec sub tuo dominio
steterimus & insuper me ac mea deffen dei e contra omnem hominem pro-
misisti. Vt colligitur. ex vers. quarto quæritur in fi. & dicit q̄ iste contractus
de generali consuetudine capiebat vires, potius q̄ de iure. Et q̄ aliqui trahunt
ad hanc materiam, contenta in titu. de agricol. & censu. C. lib. xj. vbi glo. sup
rubric. ponit octo conditiones hominum videlicet, q̄ aliqui sunt ascripticij
censiti perpetui coloni, Conditionales coloni inquilini, originarij simplices
coloni, & liberi qui stant ruri Quare sic dicantur habetur ibi per glo. & de
talibus ascripticijs, vel colonis & inquilinis plura dicit domin⁹ Guillelmus
Benedicti in repetitione. c. raynuncius, de testamēt. super verbo. Et vxorem
nomine adhelesiam fo. cxlix. verso ibi. Quidam sunt coloni, & c. per plures
columnas sequentes & aliqua de istis ligijs psonis per Guid. pape in suis deci-
sio. q̄stio. cccix. cccxj. queq̄d sit in Tolosa non habemus amplius tales
conditiones hominum propterea quia Tolosa est libera, Audiui tamen q̄
in Aluernia, & in pluribus partibus franciæ nobiles habent tales homi-
nes de quibus habetur in præallegata. rubrica de agricolis, & censitis.

Et in Lombardia vtuntur plurimum dictis ligijs & habent feuda quæ dicuntur feudum ligium. Quidam tamen doctor Hispanus qui glosauit Regulas Cæcellariæ romanæ tempore Innocencij pape octaui. ibi sequitur tertia pars &c. dicit q̄ in Hispania sunt tria genera Christianorū, videlicet q̄ qdā sunt nobiles: qui vocātur fidaliguy Alij sunt villani, alij marrani, prouenientes ex genere iudeorū, & sic includit quartū genus videlicet iudeorum.

a Quia erant viuo patræ defuncti.

b Occupare in malā partem sonat, & de hoc dicitur infra, consuetu. quarta,

ni ordinare vel facere inter viuos vel etiam in vltima voluntate. Si vero habeat feuda quæ teneat ab alio q̄ a domino suo Illæ homo potest ea de cōsuetudine & de cōsilio dominifendi cōtra volūtātē domini sui alienare inter viuos, vel in vltima voluntate. Tamen si donator illæ homo dictæ conditionis non tradat res, vel accedat alienationi consensus domini feudi & moriatur illæ homo si dominus suus res illas ei feuda præoccupet, & denunciēt domino feudi q̄ donator feudatarius, illæ erat homo suus, & res & feuda propter hoc ad eum pertinent & requirāt consensus domini feudi paratus & satisfacere de iuribus pro feudo debitis erit dominus ille iure potior secundum consuetudinem Tolosæ q̄ donatarij vel legatarij, licet post talem denunciationē laudaret dominus feudi alijs res donatarijs vel feudatarijs, Nec in aliquo casu præ-

extantibus a Si homo ille habeat bona potest de mobilibus donare & tradere, si vero non tradat mobilia donata donatario. & decedat donator ante traditionem & dominus illius donatoris occupet bona ante q̄ donatarij vel legatarij adepti fuerit possessionē legatorū auctoritate iudicis, vel donatoris, vel traditione facta p̄ donatorem, vt dictū est prenalet occupatio domini & p̄cluditur via petendi donatario, vel legatario, Item de immobilib⁹ scilicet de calagio, vel feudis quæ tenentur a domino suo, & alijs libere possessis, non detentis a domino seu dominis feudorū nihil potest homo de corpore sine ascēsu dicti domi-

iudicat domino occupatio propria auctoritate facta, per legatarios vel donatarios post mortem illius hominis donatoris vel testantis. Nisi traditio facta fuerit per ipsum in vita vel accefferit consilium domini sui vel auctoritate iudicis, vt dictum est.

II.

Tem vsus est & consuetudo Tolosæ, q̄ homines qui habent dominos possunt bona sua mobilia v̄dere & alienare & tenere gafalias & recipere nomine gafaliæ animalia quæ prius habebant propria & etiam siue consensu dominorum suorum.

III.

Tem est vsus siue consuetudo Tolosæ, q̄ si aliquis ciuis Tolosæ habeat hominem de corpore & calagio & illæ homo habeat filium, vel filios, vel filias, vel filiam, illi filij, & illæ filia sunt homines domini supradicti sicut eorum pater quanuis matrē habeat liberā illi filij, & filia supradicti.

III.

Tem est vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ si domini qui habent homines suos de corpore & calagio post decessum eorum hominum seu mortem occupent prius possessionem bonorum mobilium dictorum hominum anteq̄ creditores, cum quibus ipsi homines contraxerunt, non tenentur ipsi domini prædictorum hominum suorum soluere debita sic contracta. Nisi vbi prædicti domini, suum ascensum super prædictis debitis præstiterint, vel nisi debeatur regi.

V.

Tem est vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ si aliquis miles seu Bur-

a Occupent occupare præsumitur quilibet detentor alicuius rei aliene, nisi probet iustum initium sue possessionis quæ quæ meū non est scire debeat ad alium pertinere. l. cum quærebatur. C. vnde vi. c. inter dilectos, prope si. de fide instru. Quando autem probat quis iustam causam possidenti habere non præsumitur iniustus occupator, vt. l. cum quærebatur. C. vnde vi. preall. vbi propriæ fit de occupatiōe mentio. Sunt tamen differētie inter occupationem quæ fit per vim & occupationem quæ fit clam & alijs pluribus modis, & secundum diuersos modos occupa-

tionis dantur & sunt prodita
 re media, de quibus, dicit in gl.
 magna in. l. extat enim decretū
 ff. quod met. caus. Et aliqua per
 glo. in palle. l. cum querebatur
 Et ideo dominus illius homi-
 nis de corpore & casalagio ex
 dispositione iuris cōmunis nō
 habet ius preoccupandi sed so-
 lum in vim huiusmodi consue-
 tudinis. & aliorum consuetudi-
 num istius tituli facentiū men-
 tionem de occupatiōe. & ideo
 quia habet ius occupādi, si pri-
 mo occupauerit anteq̄ donato-
 res, vel legatarij vel similes qui
 par ius vel parem causam ha-
 bent potior est causa illius qui
 primo occupat quoniā in ha-
 bentibus par ius potior est cau-
 sa primitus occupantis. l. si ve-
 ro & ibi Bald. ff. de pecu. rex ta-
 men pro suo debito presertur
 omnibus creditoribus & do-
 mino illius hominis debitoris
 vt hic in fine istius consuetudi-
 nis.

^a Occupet dic vt supra cō-
 suetudine. quarta.

le assignamētum non faciunt præiudiciū dicto dño. Et si
 forte dictus dñs occupet ^a honores dicti casalagij in toto,
 vel in parte, q̄ dicta mulier ratiōe dictæ dotis, añ assignamen-
 tū p̄ dictū non habeat actionem contra dictum dominū. Nec
 debet ipsa mulier ratiōe dictæ dotis, vel assignamenti præ-
 dicti recuperare dotem suam de dictis honoribus casalagij
 quos dictus dominus occupauit. Nec de fructib⁹ depēdētib⁹

gēsis ciuis Tolosæ, aut alter ciuis
 nō potest auctoritate sua propria
 hominem suum proprium de cor-
 pore, infra villā Tolosæ vel in ali-
 quo loco dictæ villæ intus muros
 seu portas Tolosæ seu Barria ca-
 pere, quæstare pignorarē, aut in a-
 liquo modo forciare.

VI.

Item est vsus & consuetudo To-
 losæ q̄ si aliquis homo de corpo-
 re & casalagio laudauerit seu con-
 cesserit vxori suæ super bonis suis
 nomine dotis vel dotalicij aliquā
 summam pecunie sine assensu &
 consilio expræssō domini sui cui⁹
 est homo, & postmodū ipsa vxor
 se fecerit assignari pro dotē sua &
 dotalicio super bonis mobilibus,
 vel immobilibus dicti mariti sui,
 cui assignamento dictus dominus
 dicti hominis assensum nō præsti-
 terit, nec etiā vocatus fuerit ratiōe
 dicti assignamēti in iudicio, ab ali-
 quo qui dictum assignamentū fe-
 cerat, q̄ talis concessio dotis, & ta-

a Infra dex Tolosæ, & sic iste consuetudines se extendunt in castris infra a dex Tholosæ situatis, Sunt tamen dex Tolosæ in duplici differentia, quia alij sunt dex gardiagij, alij sunt dex vicariæ Tolosæ quum se extendit vicaria Tolosæ & dicitur dex Tolosæ, & de istis credo q̄ intelligatur huiusmodi consuetudines quum tpe quo hmoi consuetudines fuerunt facte vel auctoritate infra dex gardiagij non erant castra, dem

a tēpore dictæ occupationis citra quos fructus dictus dominus ad manum suam miserit aut sibi retinuerit.

VII.

Tem est vsus siue consuetudo

I Tolosæ in villis barrijs seu castris quae sunt infra dex a Tolosæ scilicet extra Tolosam & barria Tolosæ quae si aliquis homo ligatus de corpore & casalagio, vel de corpore si ne casalagio quae sit alicuius domini contra hat matrimonium cum aliquo muliere quae sit libera vel habeat uxorem liberam vel filium seu filiam procreetur, vel aliqua femina ligata de corpore & casalagio, vel de corpore siue casalagio quae sit alicuius domini contrahat matrimonium cum aliquo homine quae sit libera vel habeat maritum liberum & ex illis filium seu filiam procreetur, dicti filij seu filiae genite vel geniti in viro quae casu predictarum conditionum hominum sequuntur & veniunt in dominium dicti domini & sunt homines ligati illi domini

praedictus fuit productus in curia parlamenti Tolosæ per partem magistrum Joannis de may, procuratoris Regij in villa & vicaria Tholosæ, contra Syndicum Capitulariorum Tolosæ in causa ibidem introducta inter easdem partes propterea, quia dicebat dictus de May quod capitularij Tolosæ non poterant facere aliquas condempnationes nisi ad utilitatem domini nostri regis.

De Homagijs.

Et Syndicus dicebat contrariū
Tamen dictus extractus plus fa-
ciat contra producentem q̄
p̄curatore regio. & esset bo-
num illum habere quæ produ-
ctio fuit facta circa annum do-
mini millesimum quingentesi-
mum duodecimū existente sin-
dico ciuitatis treyller procura-
tore in parlamento, quo tem-
pore ego eram Assessor, & fe-
ci contradicta contradictum
extractum, De dictis dex siue
terminis dicitur infra ad lōgū.

a De iure est contrarium
quia partus sequitur v̄trem &
conditionem matris instituit.
De iure persona. fere per totum
& de liberti. § j.

scilicet cuius dictus a maritus qui
habebat vxorē liberam est homo
ligius, vel cuius dicta mulier quæ
habebat maritum liberum est fœ-
mina eo q̄ eorū mulier vxor dicti
mariti hominis ligij est libera non
obstāte, vel quia eorum pater ma-
ritus dictæ vxoris fœmine legie
sit liber & hæc cōsuetudo est et eā
esse dicimus saluis in suo robore,
& firmitate perpetuo existentibus
libertatibus immunitatibus v̄libus
consuetudinibus Tolosæ vrbis &
suburbij & barriorum circumstan-
tium & omnium ciuium Tolosæ.

VIII.

Tem est vsus & consuetudo

I Tolosæ q̄ si aliquis homo li-
gius de corpore & calalagio
alicuius ciuis Tolosæ habet aliquē
fundum, vel honorem liberū pro

quo alij dare oblias census vel alias dominationes facere non
teneatur ille fundus & honor liber tenerur a domino suo, cui
ius est homo, & sicut alij honores de calalagio supra dicto.

Item si forte dictus homo habet vel teneat aliquem honorem
feudaliter pro quo faciat vel facere teneatur oblias census &
alias dominationes, alij domino, & dominus cuius est homo
emerit vel acquisiuerit illas oblias census & dñationes simili-
ter ille fundus siue honor teneatur à dño cuius est homo ac si es-
set de calalagio supradicto, & idem dicimus si ab eodem do-
mino tenuerit in feudum.

Rubrica, De Immunitatibus
Ciuium Tolosæ.

*videtur
fari
2 probat
alio dñi
sen
et fiam
a dñi
ad dñi
dñi
on
mij*

NOuerint, &c. q̄ vsus & cōsue-
tudo est Tolosæ q̄ si aliquis
morans extra Tolosam in aliqua
villa aut castro, vel alibi, & in loco
vbi mansit, aut in alio loco denun-
ciauit a dicens, Ego volo intrare
Tolosam. & facere me ciuē in To-
losæ Et aliq̄s viuens in itinere illo
(excepto dño corporis, si forte ha-
bet) illū hominē ceperit, aut mar-
cabit **b** aut deſp̄dabit Cōsules &
cōitas Tolosæ debēt illū hominē
talē petere, manutenere, & si capt⁹
est recuperare & vniuerſa bona
ſua, tanq̄ si eſſet ciuis, Tolosæ.

Rubrica, De ædificijs &
baſtimentis.

NOuerint, &c. q̄ vsus & con-
ſuetudo est Tolosæ, q̄ si aliq̄s
iuxta aulā **c** lapideā ex pte carre-
rie ſolerij de nouo ædificare ſeu
cōſtruere voluerit in loco in quo
ſolarium ante non erat trabes illi⁹
ſolerij de nouo ædificati, vel ædifi-
caturi non debent exire vltra por-
tale niſi vnum palmum.

Tem est vsus ſiue cōſuetudo
In Tolosæ, q̄ si aliqui fratres, vſq̄
aliq̄ diuiſerint inter ſe domū
vel operatorium ſeu caſale in vil-
la Tolosæ, aut in barrijs Tolosæ

a Et ſic ſola denunciatioe
cum acceptione itineris, efficie-
batur ciuis. Tamen hodie ali-
ter extranei efficiuntur ciues To-
loſæ, & eſt neceſſe q̄ habeant
domum in Tolosa vel burgo,
& ſit inquiſitio de qualitate &
conditione perſong. Qualiter
autem multis modis quis effi-
ciatur ciuis alicui⁹ ciuitatis ha-
betur per. l. aſſumptio, & per ti-
tu. ff. ad municipal. Et optime
per dominum Petrum antibo-
li in ſuo tractatu qui dicit tra-
ctatus munerum, circa princi-
piū ibi. Quonia munerū, &c.

b Cum ferro vel alio in-
ſtrumēto, ſicut dī de animalib⁹
in quibus domini ponunt eo-
rum marcum, vel marcam, vt
eorum animalia cognoſcant
inter alia eius enim videtur eſ-
ſe animal cui⁹ ſigno ſeu merco-
mercatum eſt de hac materia,
& vtilitate probationis, vide
optime per Lucham de pen-
na, in l. ſigmaria. C. de fabricē.
lib. xj. vbi multa bona & vtilia
dicit, & ideo dicitur hic marca
bit dicendo q̄ eſt dominus illi⁹
hominis, Similiter apponitur
marcum in vaſis ſtagneis & ſi-
milibus, vt cognoſcantur, & ta-
lis ſignatura de multo opera-
tur, vt ibi per Luch. de pen.

c Aula lapidea dicitur ge-
neraliter de qualibet domo q̄
ſit ex muro a pte carrieriæ vſq̄

De ædificijs & bastimentis.

in altū ita q̄ solaria non apparent a parte carreriz, tunc enim si quis voleba iuxta domū illā ædificare seruabatur hmōi cōsuetudo q̄ erat optima ne pro spectus hincinde ad longū carriere dño dicte dom^o impediretur. Et a paucis annis citra fuit introductū, vt fiat scđm hmōi cōsuetudinē quini mo nec permittit in nouis ædificijs q̄ etiā solariū nō exeat p̄ vnū palmū.

a Qualiter fieri debeāt habetur meli^o in sequēti cōsuetu.

b Cōsuetū est q̄ fiat clausura, de tegulis, & bona terra, vel calce & arena ad ædificandū a fundamēto sufficiēti vsq; ad solū siue a flor de terra, & exinde de ortis, nisi ptes conuenerint q̄ fiat ex tegulis & morterio. Tñ arresto curie plamenti fuit dictū in causa inter, dñm loā. de thesa q̄ habebat domū cōiugā cū ecclesia sancti Anthonij in carreria pharaonis, & magi strū Petrū santera, pcuratorē in parlamēto q̄ migēcerie inter eorū domos fierēt ex tegulis & morterio vsq; ad tecta. & nunc inter potentes dictū arrestū seruāt ad euitandū incēdia & credo q̄ nō obseruaretur in barijs dictū arrestū, qđ fuit latū anno dñi. M. D. xxviij. & die octaua mensis Maij.

c Est aduertentum q̄ circa materiā tituli de ædificijs, & bastimentis. Est conuetudo non scripta in Tolosa & obseruata, q̄ h bēs domum contiguā cū orto, vel peyreio dom^o sui vicini, pōt facere &

tenentē dicti tales de vsu & consuetudine Tolosæ ad requestā & instantiā alteri^o illorū facere clausuram a seu clausuras inter dictos honores p̄ mediū & cōiter, & cōibus expensis videlicet in domib^o vsq; ad tecta inferiora, & in ortis, & casalib^o de pariete, de alto vsq; ad decem palmos.

Item est vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ si aliq̄ habuerint inter se in dicta villavel barijs aliquas domos seu opatoria, ortos v^o casales cōtiguos & immediate vicinos ad requestam, & instantiā alterius illorū debēt dicti tales & tenēt facere clausurā b seu clausuras inter dictas domos & operatoria, p̄ mediū cōiter & cōib^o expēsis vsq; ad tecta inferiora, & in ortis & casalibus de pariete vsq; ad decem palmos, de alto.

Per c hac autē q̄ præmissa sūt non intēdim^o alijs hic non scriptis vsibus & cōsuetudinibus derogari v^o detrahi aut præiudicium generari, sed q̄ eis vti liceat dū sufficiēter possit de eis, fides haberi.

h bēs domum contiguā cū orto, vel peyreio dom^o sui vicini, pōt facere & tenere fenestrā supra ortū vel peyreium sui

*hodie fuit
mutata no
redigraue
ecclesiarum
inter domos
ex tronlis
morterio
ppter fusticia
in fca canthar ad m. loc. de
me v. y. ten. regulario
1550 & 1551*

*1550 & 1551
1550 & 1551
1550 & 1551*

vicini ad recipiendum lumen seu claritatem, dum tamen illa fenestra distet a solerio illius stagie, de altitudine per decem palmos, & sit talis fenestra regularitate regijs ferreis cum vitrialibus, vel tela cereata, Ita q̄ non pateat aspectus vel prospectus supra ortum vel peyrierum vicini, Qui si vult a dīficare in suo orto vel peyrieo hoc facere potest ita q̄ illa qui sic tenuit fenestram non poterit allegare aliquā præscriptionē, sed necesse habet præstare patientiam, & est similis consuetudo in Ciuitate Bituris, vbi de hac materia & præscriptione optime habetur per do. Nicolaū Boerij in. d. cōsuetudinibus tiru. de prescript. §. v. ad quē more solito me remitto quia allegat iura hmōi causam seu dubium decidentia, Maxime q̄ in talibus non currit præscriptio.

Expliciunt Consuetudines Tolosæ, per illustrissimū dominum Philippum quondam bonæ memoriæ Regem Francorum confirmatæ.

Salique aliæ repereiant vel per rubricas siue titulos aut alias non sunt de approbatis, & in libro consuetudinum Tolosæ Castri Narbonensis Tolosæ nō reperiuntur aliæ q̄ superius scripte. Et vidī plures libros istarum consuetudinū actiuos in pargameno litera antiqua scriptos in quibus nō sunt aliæ cōsuetudines q̄ superius scripte, & hoc denotat clausio superius scripta, per hæc autē, &c. Licet in libro albo consuetudinū tolosæ sint plures aliæ consuetudines per rubricas sed sunt illæ quæ fuerunt reprobate & reiecte de titulis sub quibus ponuntur quando consuetudines fuerunt auctoritate, tamen hic ad maiorem demonstrationem inferuntur.

De origine consuetudinū tolosæ, rubrica.

Nouerint vniuersi presentes, &c. q̄ consuetudo est Tolosæ siue vsus est approbata vel approbatus & longissimo tempore obseruata vel obseruatus est Tolosæ q̄ cum super aliqua consuetudine in aliqua curia tolosæ dubitatur recurrendū, est ad Consules tolosæ, & haberi debet pro Consuetudine tolosæ, & teneri q̄ ipsi Cōsules habita deliberatione consuetudinem esse tolosæ affirmant nulla alia necessaria probatione super eo.

De in ius vocandi, & foro cōpe. & denūciationib⁹.

Da in ius vocando.

NOuerint, &c. q̄ vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ creditor potest in iudicio cōuenire debitorem suum pro debito suo & fideiussorem eius, vel eorum locūtenentes, vel tenētes cum debitor vel eius locūtenens vel tenentes primo responderit vel responderint, & bona eiusdem debitoris non appareant absq̄ impedimento ventilata causa primo cum eodem debitore vel eius locūtenente vel tenentibus postmodum illa fideiussor, vel eius locūtenens vel tenentes tenetur vel tenentur respondere eidem creditori & eidem satisfacere si debitor principalis decesserit, & bona eius, vt dictum est non inueniantur siue impedimento.

De foro competentī.

Ouerint, &c. q̄ vsus & Consuetudo Tolosæ q̄ ratione obligationis contracte sub publico instrumēto per manus publici notarij Tolosæ cōfecto vel recepto & facto ciui Tolosano potest contrahens vel promittens, vel qui se obligauit vbiq̄ in diocesi Tolosana & sub dominio domini comitis Tolosani vel alterius qui sit de dominio eiusdem domini comitis cum prædicto instrumēto conueniri & ratione dicti contractus in Ciuitate Tolosana coram consulibus Tolosæ, & coram eis tenetur etiam respondere.

ITEM vsus & consuetudo est Tolosæ, q̄ si instrumentū venditionis alicuius vel alterius contractus fiat Tolosæ vel conficiatur per notarium Tolosæ q̄nis alibi contractus celebratur, vel inquiratur: perinde est ac si Tolosæ dictus contractus venditionis vel alius quilibet esset factus vel etiam celebratus si Tolosæ alter contrahentium sit conciuis.

De denūciationibus.

ITEM est vsus siue consuetudo Tolosæ, q̄ illæ contra quem denunciatum est non potest in aliquo condemnari per talem denūciationem denunciante vel domino comitti pro iustitia, nisi causa illa denunciata sit talis propter quam bona

Illius contra quem est denunciatum venire valeant domino committi in incursum.

De sententijs diffinitiujs.

Tem est vsus & consuetudo Tolosæ q̄ quando aliqua

I preconisatio fit per preconē in ciuitate & suburbio Tolosæ de mandato consulum & aliquis contradictor existat coram Consulibus ipsi Consules sine querela & petitione audiunt dictā causam per officium suum summarie & tales sententie super talibus ab ipsis Consulibus late valent, et obtinent roboris firmitatem.

De emptione & venditione.

Tem est vsus siue consuetudo Tolosæ, q̄ quilibet reuē

I ditor vsitat^o bladi, piperis, cere, & olei, & aliorum ponderis & mensure debet tenere certam mensuram, & certum pondus, & quilibet tam reuenditor q̄ alius potest reuēdere vinum suum quacumq̄ mensura voluerit & quocumq̄ præcio sibi expediens videatur.

ITEM est vsus & consuetudo Tolosæ, q̄ quilibet potest vendere bladum suum cum mensura quā non sit signata & quā sit parua in aliquo non tenetur, nisi tñ vēditor vsitatus.

De poderagijs & bannis.

Tem est vsus & consuetudo Tolosæ q̄ poderagium da

I tum a dominis claustrorum vel concessum, vel eorū vicarijs in homines in claustris cōmorantes, vel super bonis ipsorū semper preualet poderagio & banno dato vel concessio & ante vel post per vicarium Tolosanum.

ITEM est vsus & consuetudo Tolosæ q̄ dominus feudi potest dare poderagium & primariam creditoribus in feudo illo quod teuetur ab ipso, & sibi ipsi potest in dicto feudo dare, & retinere poderagium pro debito quod feudatarius ei et alijs debet. & quod illud poderagium, vel primaria quod v̄p quam ipse dominus feudi dederat creditoribus, vel sibi retinuerit pro debito quod feudatarius ei debet valere etiam

De necessarijs vxorum & viduarum
predicta vendita ad satisfaciendum sibi de præcio & credito
rib⁹ qui poderagium vel primariam receperant ante omnes
alios creditores qui debita cum dicto feudatario contraxis-
sent & etiam ante dotem vxoris qui post prædicta debita &
poderagia est eidem vxori constituta: necnon preualet pode-
ragio dato vel concessio per vicarium Tolosanum.

ITEM consuetudo & vsus est Tolosæ, q^d si vicari⁹ dede-
rit poderagium alicui ciui Tolosæ, siue miserit vel posuerit
bannum in bonis & rebus, vel super bonis & rebus aliquib⁹
mobilibus & immobilibus ciuium Tolosæ pro aliquibus
debitis, vel alijs quibuslibet quæ debeant vel in quibus
teneantur extranee personæ vel priuatæ alicui ciui Tolo-
sæ q^d vicarius non remouet, nec relaxat, nec debet remouere
nec relaxare ipsum poderagium seu bannum de bonis & re-
bus illis in quibus vel super quibus illud poderagium dede-
rit vel bannum miserit vel posuerit nisi prius ipse vicarius re-
ceperit & habuerit sufficientes, & ydoneos fideiussores, vel
cautiones ciues Tolosæ pro prædictis rebus & bonis banni-
tis, vel in quibus datum fuerat poderagium vel primo satisfa-
ctum fuerit illi ciui Tolosæ cui datum fuerit poderagium v^t
pro quo missum fuerit dictum bannum.

De necessarijs vxorum & viduarum.

Item est vsus siue consuetudo Tolosæ. q^d si bona alicuius
I qui habeat vxorem confiscata fuerint domino regi pro in-
cursu & vxor petierit dotem suam & necessaria vel vnum ex
istis cum vir viuat, & de consuetudine Tolosæ vicarius acci-
piat vniuersa bona scilicet dotē & alia & ipsa alias ipsi faciat
solutionē saluo suo iure ī suis necessarijs dū vixerit, & in do-
tem si supra vixerit viro. Et vicarius eidem assignet mulieri
vnde habeat sua necessaria quem habeat secundum cogniti-
nem Consulum. Et si viro suo super vixerit persoluat vicari⁹
vel dominus ex dotem mulieris & deinde non faciat sibi ne-
cessaria hoc fuerit diffinitū ratione vxoris Ioannis de mauso,

& Raymundi de poma reda.

De testamentis.

NOuerint vniuersi, &c. q̄ vsus & Cōsuetudo est Tolosā, q̄ mulier non tenetur in testamento suo seu vltima voluntate sua vel aliter filios suos vel filias vel aliquem eorundem hæreditare seu hæredes instituere nec etiam ipsis aut alicui illorum aliquid legare nisi voluerit ipsa mulier.

ITEM est vsus siue Consuetudo est Tolosā, q̄ quilibet non habens liberum vel liberos potest legare omnia bona sua non conditionata in testamento suo cuiuscūq̄ suæ placuerit voluntati & sine hæredis vel hæredum institutione & tale testamentum obtinet efficaciam & valorem. Mulieres vero matres, vel alie non tenentur in testamento suo vel aliter aliquem vel aliquam hæreditare vel ei seu eis aliquid legare nisi voluerint & quibus non fecerint testamēta earum obtinet roboris firmitatem

ITEM est vsus siue Consuetudo Tolosā, q̄ si aliquis habeat filium vel filiam ex vxore sua & in vltima voluntate sua relinquat vel dimittat sibi vsq̄ ad quinque solidos tholosanos vel amplius vel valorē, quinque solidorum tholosanē. vel amplius vel centum solidos tholosanos. vel mille solidos tholosanos. vel amplius, vel eidem placuerit testatori iure institutionis vel apparciamenti pro sua voluntate faciēda & alium extraneum, vel non extraneum instituat sibi hæredem in cæteris bonis suis dicta filia, vel filius non potest postea venire contra testamentum patris ratione sue legitime portiois nec ipsum in aliquo oppugnare nec habere regressum ad bona paterna nisi alios alibi alia & aliquando aliter a dicto patre relinqueretur eidem,

De hæredibus instituendis.

NOuerint, &c. q̄ vsus & cōsuetudo est Tolosæ, q̄ homo quilibet masculus tenetur & debet filium suum seu filios instituere hæredem vel hæredes in testamento suo vel dare ei, vel eis in dicto testamento aliquid scilicet. v. solid. thoſ. vel amplius de bonis suis, vt eidem testatori placuerit pro uoluntate eius vel eorum indefacienda alias testamētum ipsius non obtinet roboris firmitatem contra filium vel filios antedictos. Sed tali modo factum testamentum obtinet roboris firmitatem & hoc dicimus & intelleximus de filijs non emancipatis ex hæredatis ratione matrimonij, & de filiabus legitimis per patres non maritatis. De feudis.

ITEM consuetudo est siue vsus Tolosæ q̄ si aliquis ciuis Tolosæ condemnatus fuerit per Cōsules tolosæ. vel vicarium vel alium iudicem persoluēdum, aliquam summam pecuniæ alteri ciui tolosæ & illæ cui condemnatus fuerit missus fuerit in possessionem per dictos Consules vicarium vel alium iudicem de aliquo honore quem dictus cōdemnatus teneat in feudū & hoc sine consilio dñi feudi & postea illæ cōdēnatus vēdiderit illū honorē cū cōsilio dñi feudi alicui & misit eum in possessione q̄ illæ emptor est potior in possessione & proprietate in dicto honore & talis possessio emptoris preualet possessionibus illius qui missus fuit in possessionem per consules vel vicarium, aut alium iudicem, vt dictum est.

ITEM cōsuetudo & vsus est tolosæ, q̄ si aliquis ciuis Tolosæ cum vxore sua in simul vel per se sine vxore vel muliere sine viro lucrabitur aliquem honorem feudalem & alter eorum decesserit intestatus, & sine liberis, aut filijs & sine parente qui ad successionem deueniat & non factis donatione vel pacto alicui de parte q̄ habeat in dicto honore quod solutis debitis si quæ debeat illæ defunctus pars quam habebat in dicto honore feudali debet redire, & deuenire ad dominum a quo dictus honor feudaliter tenebatur. Item si dictus honor est liber similimo do deuoluit ad dñm regem.

ITEM est vsus siue conſuetudo toloſæ, q̄ ſi aliquis donauerit reliquerit vel alienauerit in teſtamēto ſeu vltima voluntate vel aliter aliquod feudum ſeu honorē quem vel q̄ teneat feudaliter ab aliquo alicui domui religionis ſcilicet alicui religioni, vel perſonæ religioſæ ſeu hoſpitali vel macellarie, vel alteri loco qui ſub nomine religioſis cēſeatur illæ vel illi cui vel quibus donatum relictum aut alienatū fuerit debet & tenetur ex Conſuetudine Tolofæ vendere ad requiſitionem & poſtulationem domini feudi dictum honorem ſiue feudum perſonæ ſeu perſonis laycis poſt vnum annum & diem computandos a tempore quo dictum honorem inceperant tenere, & poſſidere & q̄ ratione illius venditionis dominus debet habere ſuos pax. Tamen ſi ille cui vel quibus donatum relictum ſiue alienatio facta fuerat voluerit ad ſe dictum honorem retinere debent tunc donare & ſoluere pax domino honoris ſiue feudi pro valore dicti feudi et vltra debent dare & conſtituere & aſſignare dicto domino feudi cum conceſſione publici inſtrumēti perſonam laycam pro feudatario dicti feudi quæ perſona perſoluat & teneat perſoluere & ſe obligare ad ſoluendum obliās & alias dominationes dum vixerit. Et q̄ poſt mortem eius detur retroaccapite domino feudi, & q̄ in continēti vendatur dictus honor perſonæ layce, et q̄ dominus inde habeat ſuos pax, tamen ſi forte dictum honorem ſiue fundū ſibi retinere volebant donent tunc et perſoluant pax domino honoris ſiue fundi pro valore dicti feudi, & vltra donent & aſſignent dicto ſuo feudo rum conceſſione publici inſtrumenti perſonam laycam pro feudatario dicti feudi quæ perſona perſoluat et teneatur perſoluere et ſe obliget ad ſoluendum obliās, et retroaccapita, & alias dominationes ſicut euenerint domino feudi q̄ diu perſata perſona vixerit, et q̄ per mortem eius detur retroaccapite domino feudi, et q̄ ita et ſub ſimilimodo vel forma teneat imperpetuum et obſeruetur donec dictus honor ſeu fundus

De Feudis.

a prædictis quibus datum relictum seu alienatum fuerit vel ab eorum successoribus venditus & pœnitus alienatus per dominum feudi laudatus fuerit dicitur honor.

ITEM est vsus siue Consuetudo Tolosæ, q̄ si aliqui tenuerint in feudum ab aliquo domino aliquam honorem pro quo debeat feudatarius seruire domino feudi aliquas oblias nummorum vel seruiciū nummorum in instrumento & feudi non fiat mentio de retroaccapite nec venditionibus & pignorationibus, nec de iustitia & contineatur in dicto instrumento quod dicitur feudatarius reddat inde aliquam quantitatem obliarum siue seruicij alias deest sine plures, vel sine alijs dominationibus quod feudatarius tenetur dare domino feudi quando euenerit retroaccapitum pro dicto feudo scilicet in duplo quàm fuerit quantitatis dictarum obliarum vel dicti seruicij, & debet & tenetur dicto domino pro clamore feudi fidem & iusticiam quatuor denarios tholosa. si feudatarius inculpabitur: tamē si dictum feudum ab initio per militem vel filium militis datum fuerit iustitia dicti feudi debet esse de quinque solidis tholosanis. Et si dicitur honor venditur aut impignoratur dicta venditio seu impignoratio debet fieri de consilio domini qui habeat de vnoquoque solido venditionis vnum denarium, & de vnoquoque solido pignoris vnum obolum.

ITEM si aliquis feudatarius vel tenens feudum confiteatur se debere seruire oblias nummorum domino dicti feudi pro dicto feudo, & non inueniantur aliqua instrumenta vel translata in quibus donatiōes dicti feudi expressentur dictus feudatarius vel tenens feudum debet dare & seruire dicto domino feudi quando euenerit retroaccapita in duplo dictarum obliarum, & alias directas dominationes vti euenerint prout superius expressantur.

De Homagij.

Item est vsus & Consuetudo Tolosæ & infra dex Tolosæ q̄ si aliquis sponte sua confessus fuerit vel recognouerit vel concesserit se esse hominem alicuius de corpore & casalagio vel de corpore siue casalagio vel se dederit per hominem & suam progeniem genituram alicui ciui Tolosæ, & res & bona, & iura pro facienda, inde omni sua voluntate ipsius ciuis & eius ordinij & ratione prædictorum cōfessionis vel recognitionis seu donationis prædicti homo promiserit seu recognouerit ei & eius ordinio seruire, p̄ se & sua progenie genitura in ecclesia, claustro salutate & extra vel in cunctis locis. Et hoc cū quarta publica quæ inde fiat q̄ illæ talis & sua progenies genitura est & erit ex tunc homo ligius & proprius ipsius ciuis Tolosæ. Et dictus ciuis poterit ipsum & eius filios & progeniem postmodum genituram & descendentes ab ipso homine prædicto quæstare & de eis se seruire, vt de hominibus siue proprijs & ligis & hæc Consuetudo est & eā esse dicimus. Saluis & in suo robore & firmitate manentibus perpetuo libertatibus & immunitatibus & vsibus & consuetudinibus Tolosæ vrbis & suburbij & barriorum circumstantium Tolosæ & omnium ciuū.

ITEM est vsus & Consuetudo Tolosæ q̄ homines venientes in Tolosa causa habitandi & ibi habitantes vndecunq̄ venerint quibus habeant dominos possunt & debent ibi stare liberi a dominis suis & facere negocia sua sine petitione & impedimento & contradictione dominorum suorum & q̄ dicti domini nō possunt nec debent ipsos homines sic in Tolosa habitantes vel in barrijs in aliquo fortiare ratione seu occasione dominij.

De immunitate ciuū.

Nouerint vniuersi, &c. q̄ vsus & consuetudo est Tolosæ q̄ vicarius vel aliquis viuens nō potest nec debet vel est ei licitum capere hominē coniugatū vel alium cum fœmina cōiugata vel alia nec etiā fœminā coniugatā vel aliā cū hoīe

De termini seu limites Tolosæ

conjugato vel alio ratione vel nomine adulterij vel fornicationis seu coitus in domo videlicet operatorio vel honore in quo vel quibus inse homo habitat captenium tenendo vel residentiam faciendo.

ITEM est vsus siue consuetudo Tolosæ, q̄ si aliquis ciuis tolosæ scienter receiptet seu recipiat in domo sua aliquem bannitum seu homicidam propter talem receptionem receptans non tenetur de aliqua iustitia domino regi nec propter hoc est eidem domino regi in aliquo obligatus nisi denuntiatio publica facta fuerit in tolosa per tubicinationē q̄ aliquis eum non receiptet vel nisi eidem receptatori facta fuerit denuntiatio & in scriptis q̄ eum non receiptet, Hic debet inseri litera super collectis exigendis tam a laicis q̄ clericis conjugatis q̄ nō cōiugatis quæ incipit Philipp⁹, &c. Cuius extractus est in libro albo fo. cxxxvij. Et litera siue arrestū inseritur in dicto libro albo, folio. cl. in principio.

Rubrica.

Termini seu limites messerie a villæ Tolosæ.

a Dicuntur etiam termini seu dex gardiagij Tolosæ communitur & melius.

b De huiusmodi dictione vsq̄ dicitur aliquid infra in principio limitum seu dex vicarie Tolosæ.

c Infra quos limites includitur totum territorium castri siue domus de bracailla pertinentes capitulo ecclesiæ metropolitanæ sancti Stephani Tolosæ.

Termini siue limites messerie a villæ Tolosæ protenduntur a villa tolosæ vsq̄ b ad ecclesiā sancti Michaelis ad castellū inclusive. Et exinde vsq̄ ad aquam seu fluuium togij, & prout idē fluuius seu ripa eius ascendit vsq̄ ad locum vocatum riuaustrant. Et exinde vsq̄ ad vadum de bordis, Et ex

inde vsq̄ ad fontem de arrameto, Et exinde vsq̄ ad parietes sancti Andree. Et exinde vsq̄ ad crucem de cugno. Et exinde vsq̄ ad saulonas. & exinde vsq̄ ad bouariam seu crucem Guillermi arnaldi de pōte inclusive. c Et exinde vsq̄ ad flu

men Garone, & vsq; ad prata vltra Garonam in rippa Garone subtus populum villam. Et exinde sicut protenditur riuale vocatum de bona valle vsq; ad locum vocatum Bartaguy donis. ^a Et exinde vsq; ad viam qua itur de Bonaualle versus tolosã. Et exinde vsq; ad riuale de Castanadeta. Et exinde vsq; ad riuũ sancti Aniani, sicut descendit dict' riu' vsq; ad fontem cerdanorum. Et a dicto fonte vsq; ad vallum domini Hugonis de palatio. ^b Et exinde vsq; ad flumẽ yrci. ad locũ vocatũ gurgitũ de gorbe. Et exinde vsq; ad territorium de rippa alta, exclusiue. Et exinde vsq; ad arbore castanee, quæ est in via transuersaria inter rippam altam & bouillã. Et exinde vsq; ad passum de bouilla. Et exinde vsq; ad spinassium. Et exinde vsq; ad deuesam. Et exinde vsq; ad nucaffiũ de malo obolo. Et exinde vsq; ad parietes veteres de balmario. Et exinde vsq; ad garrigã. Et exinde vsq; ad montem rotundum, Et exinde vsq; ad riuum vocatum fausa & prout dictus riuus descendit: & intret flumen yrci. Et exinde prout flumen yrci descendit vsq; ad territorium de launaco exclusiue. Et exinde vsq; ad pontem de anneto. Et exinde vsq; ad bouariã de fontanijs exclusiue. Et exinde vsq; ad Garonã. Et exinde vsq; ad ecclesiã sancti Michaelis ad castelũ. Infra quos terminos non sunt aliqui Consules, neq; messerij nisi Capitularij Tolosæ, & habitantes infra dictos terminos non soluunt pedagium, neq; leudam Tolosæ, & fit tallia seu collecta Tolosæ iuxta modum partitarũ Tolosæ de qb'

^a Infra quos terminos includitur totus locus de populo villa qui est de capitulari parti te sancti Bartholomei.

^b Dicitus Hugo de palatio habebat quandã bordam subtus locum de sancto aniano, quæ vocabat' Laborda de palays, & ideo vallatum dicebatur domini Hugonis de palatio hodiernis temporibus dicta borda pertinet collegio beate Catherine alias Pampione Tolosæ.

^c Hodie vocatur de launaguetto.

sunt prout alij habitatores dictæ partite propinquiores contribuant in ipsa, & sequuntur exercitum ville sub vexillis seu senherijs ipsam partitarum Tolosæ de quib' sunt. Nec soluunt albergam. Nec lignagiū, Nec fornagium. Nec ouagium, imo vtuntur omnino libertatibus Tolosæ.

Rubrica, De terminis seu dex Tolosæ, & vsq; ad dictos terminos vicaria Tolosana se extendit.

NOtandum q' diuersimode, de, dex seu limites messerie, seu gardiagij Tolosæ fuerunt scripti & dictati, A limiti bus seu dex concernentib' ampliationem primorum limitū per vnam leucam. Quonia in precedentibus est exp'ssum qñ dictio vsq; qua vsi fuerunt illi qui dictos dex seu limites statuerūt seu dictarūt teneat inclusi ue vel exclusiue in terminis siue dex vicarie seu dictæ ampliatōis nō fuit exp'ssū an dictio vsq; de beat intelligi vel accipi inclusi ue vel exclusiue certum est em q' dictio vsq; diuersimode accipitur aliquando inclusiue & aliquando exclusiue, vt habetur p Archidi. xiiij. q. j. c. ecclesias, Et per Bald. in consti. feudo. ti. de cōtrouersia inuesti. § si quis de manso, ibi quæro, de flumini. bus. Et per Lucham, de pen. C. de prox. sacra, scrip. l. peculia. xi. li. xij. vbi remissiuè de hmōi

Quonia supra in consuetudinibus Tolosæ in pluribus locis fit mentio de dex Tolosæ, vt de in ius vocando consuetudine finali in fine & pluribus alijs, ideo videas si vis scire quantum se extendant prædicti dex. Et qualiter fuerunt inuenti facti & concessi per dominum Raymundum diuine recordationis commitem Tholosanum, & filium domine Ioanne Regine franciæ, ad hoc videas quoddam publicum instrumentū quod fuit factum in ecclesia sancti Saturnini de Tauro Tholosæ. Et est sciendum q' anno domini millesimo. ccxxvj. introit' mensis maij die. x. & prima feria Consules Tolosæ. xxiiij. qui tūc erant cōgregati in ecclesia prædicta redderunt quandam supplicationem añdicto domino commiti in qua continebat, q' ipse dignaret eisdē

dictione dicit Lacijs per Bart. in l. patronus. § Sempronio. ff. de lega. iij. Et
 guarinus potui intelligere dicta dictorum doctorum viderur mihi q̄ qua-
 do dictio vsq̄ adiungitur rei habente vniuersitatem, vel in qua est iurisdic-
 tio, vel haberi pluralitate pre-
 diorum sub de terminatione
 vnus nominis tunc dictio vsq̄
 includit, alias autē si adiuga-
 tur signo particulari vt si dica-
 tur vsq̄ ad talē riuum, vel val-
 latum vel viam publicam tunc
 dictio vsq̄ non includit nec p̄-
 greditur aut exēditur ultra vt
 inferius per post illas in margi-
 nibus dicitur saluo iudicio me-
 lius sentientes. Et declarabitur
 infra per exempla.

consulibus & burgensibus & toti
 populo Tholosa dare plenarium
 posse augmētandi & terminandi
 dex siue terminos dex siue termi-
 nos vel limites Tolosa per vnam
 laucam vltra dex vel terminos an-
 tedictos a Quod quidem prædi-
 ctus dominus comes, concessit eis
 dem consulibus, qui consules vn-
 decima die exitus sequentis men-
 sis iunij feria. vij. cognouerūt iudi-
 cio & statuerunt terminos seu dex
 infrascriptos, & hoc regnante Lu-
 douico Frācorū rege & ipso Ray-
 mundo cōmitte & fulcone Episco-
 po existente.

Et primo dex qui sunt vltra flu-
 men Garone per aquam & per ter-
 ram. Ab hac villa Tolosa vsq̄ ad
 petrariam b que est supra portel-
 lum. Et ab hac villa Tholosa vsq̄
 ad villam c nouam, Et ab hac vil-
 la Tolosa vsq̄ ad salutē d san-
 cti egidij. Et ab hac villa Tholosa
 vsq̄ ad pibracū e & ab villa Tho-
 losa vsq̄ ad riuum de Gajano. f

a Videlicet messeraria seu
 gardiagij de quib⁹ superius fuit
 scriptum.

b Signum particulare est
 ideo limites non extendun-
 tur vltra dictam petrariam.

c Signum habens vniuersi-
 tatem est & ideo includitur quod
 quid est de pertinētijs seu limi-
 tibus ac iurisdictione dicti lo-
 ci, & ita q̄ includitur locus de
 cunhalib⁹ cum suis pertinētijs.

d Idem vt dictum est de lo-
 co de villa noua in alio mar-
 gine.

e Inclusive accipitur quia
 est locus habēs vniuersitatem
 habitatorum & includit om-
 nes pertinentias dicti loci.

f Exclusiue accipitur quia non protenditur vltra dictum riuum.

De terminis seu dex Tolosæ.

a Alias Ausonã in qua est vniuersitas, & comprehendit totum territorium dicti loci, & consularum, ita q̄ includitur loc⁹ de cornabarrilo cum suis pertinentijs.

b Parrochia est separata ab alijs & sic dictio vsq̄ accipitur inclusiuè.

c Est ab alia parte fluminis Garone.

d Vbi est parrochia separata ab alijs & monasterium monialium, Et sic comprehenditur totum territoriũ dicti loci.

e Inclusiuè accipitur quia est iurisdictio de p̄se & de bayliuia sancti luppi

f Includit tota iurisdictio dicti loci quæ durat vsq̄ ad locũ de sancto saluatore. Et vsq̄ ad locũ de sopeto seu prope.

g Inclusiuè accipitur: & idẽ de locis de mōte berone de castro mauro, de pulchro podio, de valeta, de drimilio, de fagia prope lanterium, quia habent iurisdictiões separatas ab alijs locis idem de locis de puioiz, de osuilla de scalquenchs, de podio abono prope & vltra locum de Castaneto.

h Exclusiuè accipitur quia non extenditur vltra medium riuum.

i Locus est habens consularum, & sic totum eius territorium includitur, & idem de lo

Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad alzonam, a & ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad siolum. b Et ab hac villa Tolosæ a parte vbi est villa Tolosæ per terram, scilicet & per aquã vsq̄ ad portum c prædicti sioli. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad domum spinassie. d Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad nouitalem. e Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad bruguerias. f Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad gratentorn. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad bastitam magistri Bernardi. g Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad mōtem beronum. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad castrũ mauronum. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad pulchrum podium. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad valetam. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad drimilium. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad fagiam. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad riuũ h qui est vltra ecclesia sancti Iuliani. Et ab hac villa Tholosæ vsq̄ ad pujolz. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad osuillam. Et ab hac villa Tholosæ vsq̄ ad escalquenquos. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad podium abonum. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad reuiganũ. i Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad castellum orzisium. Et ab hac villa Tolosæ vsq̄ ad pinsaguelum

qui est in riparia fluminis Garone.

Et ultra istas prenominate villas & ultra predicta loca sicut predicti termini securitatis aucti & extensi atq; statuti circa predictas villas & loca per omnia al-

lodia & territoria omnium predictarum villarum, & predictorum locorum. Dixerunt etiam plus predicti coofules, & iudicando cognouerunt et iudicio statuerunt quod deinde isti predicti termini securitatis, tenentur & obseruentur firmiter inuiolati & incorrupti per omnia tempora, & in perpetuum. Et quod illi termini huius securitatis, & loca & ville infra hos predictos terminos contentas & inclusas habeant perpetuam firmitatem. Et de predictis omnibus & singulis Raymondus donatus publicus notarius Tolosa de mandato predicti domini comitis & Consulium predictorum fecit publicum instrumentum, Anno predicto Millesimo. cc. xxvj. die. x. introitus mensis Maij in qua fuit reddita supplicatio in eodem Anno. xij. die exitus mensis sequentis Iunij feria

septima fuit facta cognitio & augmentum seu augmētatio ipsorum terminorum vel dex, & recitatio eorum dem.

F I N I S.

Tij

cis de orzifio & de pinsaguello.

a Et petraria quæ est supra portellum vbi supra. accipiunt dex initium est a parte dicti fluminis Garone, supra portellum.

ARRESTAM SANE

VVLGARITER NVNCVPATVM.

MOS Radulphus permissioe diuina. Laudunensis Episcopus, & Ioannes Comes foresij ad partes lingue occitane pro reformatione patriæ & curialium correctione destinati, per dominum nostrum Regem Fran-

a Nota q̄ Consules Tolosæ in locum quorū unt domini de capitulo fuerunt causa q̄ huiusmodi constitutio salubris, & necessaria fuerit facta.

b Nota bona & notabilia verba preambuli huius constitutionis.

c Verba huiusmodi preambuli possunt seruire aduocatis ad faciendum petitiones seu scripturas, contra tutores vel curatores quando conueniuntur propter malam administrationem.

ciæ & Nauarre. a Notum facimus vniuersis, q̄ ad supplicationē venerabilium Consulū vr̄bis & suburbij Tolosæ, & nōnullorum nobilium & innobilium ad nos p̄ infrascriptis venientium & assertium q̄ propter regimē malum & inabile tutorum. Bona b pupillorum & adutorum talibus tutoribus & curatoribus commendata, & aliquotiens sine confectione inuentarij recepta tam mobilia q̄ immobilia deualtari contingit. Et alias dilapidari. Adeo q̄ ip̄i pupilli & adulti aliquotiens ad paupertatem & inopiam deuenerunt.

Cupientes ideo statui pupillorum & adutorum & cōseruationi bonorum suorum & regimini tutorum & curatorum prædictorum salubriter providere ordinationes auctoritate regia facimus quæ sequuntur.

Quoniam c̄ constat inter omnes minores ætatis, fragile & infirmum existere consilium, & multis captionibus suppositum, & expositum incidijs plurimorum. Naturali conuenienter æquitate decreuerunt legitime sanxiones minoribus

aduersus captiones & insidias huiusmodi o pitulari. Et conuenientibus remedijs & auxilijs subueniri, & præsertim contra malicias tutorum & curatorum ipsorum, & in hac parte solercius consulendum quanto administrationis familiaritas eorūdem eisdem minoribus periculosior reperiat, Ex plurimorum siquidem assertione fidedignorum didiscimus, q̄ nonnulli Tutorum & Curatorum proprijs plusq̄ deberent commodis inhiantes res & bona minorū fraudulose subtrahere cupientes, nondum inuentario seu non mox, cum possent & deberent confecto legum prouisiones, & sacramenta ab eis præstita quibus specialiter astringuntur spernentes ad ministrare præsumunt, ac res & bona prædicta minus improuide occupant & occultant eaq̄ postmodum proprijs vsib⁹ applicare miserabiliter dilapidant deuastant dilacerant. Et consumunt, ex quibus sæpius euenire contingit, q̄ cum parentes eorūdem minorum, qui mortis tempore multis bonis mobilibus & immobilibus habundare & domos opulentas & bene constructas & munitas, & instructas ipsis minoribus reliquerant administratione finita domos ipsas colapsas & discipatas utensilibus etiam & bonis alijs vacuatas dimittunt. Et tam fraudibus q̄ negligencijs quasi ad nihilum minorum patrimonia sic deducunt, q̄ vix restat ex quo possit eorum necessitatibus prouideri. Propter quod nōnunquam pupilli & adulti qui debent tam ex parentum successione quam fructibus & prouentibus eorūdem magis florere & habundare diuicijs si diligenter administrata & fideliter conseruata fuissent ad maximas deuenerunt paupertates.

NOS igitur prædictis minoribus pie compacientes ac malicijs & fraudibus huiusmodi prout est nobis possibile volentes occurrere duxim⁹ statuēdū, q̄ a mō tutores & curatores prædicti añq̄ administrationi tutele vsq̄ cure se immisceāt, & añq̄ bona mobilia & immobilia prædictorū minorū attingāt

a Videt q̄ sufficiat si infra triginta dies incipiāt facere inuentarium. C. de iur. delib. l. scim^o. §. si autē dubius. Sed loquitur in hærede Secus in tutoribus vel curatoribus, quia incōtinenti debent procedere. l. tutores. C. de adm. tu. & l. tutor qui repertorium. ff. de adm. tuto. Saltem per huiusmodi cōstitutionem infra octo dies proximos.

b Credo q̄ hæc cōstitutio intelligatur de tutoribus vel curatoribus qui tenentur satisfare non de testamentarijs institutis qui satisfada cogant.

c Ista forma vel modus faciendi inuentarium vt plurimū specificatur. C. de iur. delib. l. scim^o. §. si autē dubius, vbi pl^o dicitur q̄ hic, videlicet q̄ debet preponi signum sancte crucis & ita seruetur. Tamē de necessitate, non vt dicit ibi Bald. q̄ est modici p̄iudicij ideo omisio talis non nocet. Et ideo in ista constitutione non exprimitur.

d C. arbitri. tetel. l. si §. illo proculdubio vbi exprimuntur pene contra tales tutores vel curatores videlicet q̄ tanq̄ suspecti ab officio remouentur, & efficiuntur infames perpetuo & addit text. in l. tutor. §. tutores. ff. de suspect. tuto. q̄ vinculis publicis iubentur cōtineri.

Mox a sicut interest cum sciuerint vel ad eorum notitiam peruenit sibi tutelas v^l curas fuisse delatas vel ad tardius infra octo dies proximos adeant iudicem ordinarium loci. Et data idonea cautione b aut iuramento præstito auctoritate dicti iudicis in p̄ntia publici notarij, c & aliquorum proborum de genere dictorū minorum pupillorum & adultorum si fuerint & haberi possint vel aliorum amicorum & potissime vicinorum qui nouerunt substantias & facultates prædictorum minorum. De omnibus & singulis bonis mobilib⁹ & immobilibus vbi libet existentibus inuentarium faciant & conscribāt. Et si forte vno contextu vel vna die propter latū vel diffusum patrimoniū. vel alia causa legitima non possent cōmode perfici, & compleri cōtinuediebus sequētib⁹ ad hoc necessarijs & opportunis perficere & complere plenarie teneantur. Alioquin sicut ex lege d cauetur dolo fecisse seu cōmississe videantur, & ab ipsis iudicibus veluti suspecti a tutelis & curis amoueantur omnino. Nisi tamen a testatore dati seu cōstituti. ex approbata fide necessitudinis forte seu amicitia inuentarij

forte confectio fuerit expresse remissa. a

Sane b qui & idē tutores & curatores plerunq̄ minores quos in sua fide & tuitione susceperunt fraudulentē & maliciose inducūt & sepius induxissē & seduxissē reperiuntur durante administratione vel postea ad faciendū quitationes seu remissiones administrationum suarum. & eorū quæ de bonis ipsorum minorum receperant etiam interdum ad faciendū cessiones & donatiōes immoderatas, de bonis mobilib⁹ & immobilibus predictorum minorum. Necnon de quitationibus seu donatiōib⁹ talibus dolosis suggestionibus exigunt publica instrumēta sacramēto & alijs cautelis vallata.

Nos ideo fraudib⁹ huiusmodi obuiare volentes, & minorum indēnitatib⁹ puidere, donationes cessiones, & alia quecunq̄ similia durante administratione fieri de cetero prohibemus. Nec etiam postea minoribus existentibus infra tempora in integrum restitutionis petende. Nisi auctoritate & probatione legitima iudicis competentis & vocatis & presentibus aliquib⁹ probis viris de genere vel alijs amicis eorundem fierent siue

a Quod facere potest testator p̄ text. in. l. si. §. si. C. arbitri. tutel. & etiam potest remittere redditionem rationum. l. aurelio. §. gāius. ff. de libera. leg. Tñ iudex poterit & debet cōpellere tutorem ad conficiendū inuentarium & ad reddendū rationem si sibi videatur expedire pupillo non obstāte prohibitionē testatoris per. l. vtilitatem. ff. de confir. tuto. vel curato. vbi est tex. clarus in argu. & per tex. iuncta glo. in. l. cum tale. §. j. ff. de condi. & demon. quia nunq̄ presumitur testatorem remisissē dolosam administrationē. l. in confirmando. §. si. ff. de confirman. tuto. vel curato. Nam propter mutationem morum affectiōis discretionis & honestatis cure & diligēcie presumitur mutatio voluntatis, ei⁹ qui administrationē concessit, per. d. l. in confirmādo. §. si. & propter veilitatē pupilli receditur a voluntate defuncti vi iuribus preall. & optimus tex. in. l. j. in princ. ff. vbi pupil. aduca. debe.

b Ab isto. §. sane aliqui practici, & iudicis denomināt totam huiusmodi cōstitutionem licet non contineat, nisi cassationem & annullationem contractuum inhiutorum inter minores & eorum tutores vel curatores. iuncto. §. sequenti.

Arrestum Sane.

Nos ideo tamen pupillus potest cum tutore suo contrahere & obligari alio tutore aucto risante per tex. in. l. pupillus. ff. de aucto. & cōsen. tuto. vel curato. præstā. facit. C. de aucto. præstant. tex. in. l. veterem.

a Tunc enim non præsumitur fraus siue lesio, & de hac me remitto ad dicta per Ang. arcti. instit. de iure, perso. §. serui autem, super glos. in verbo. maior viginti qui optime de hac materia dicit, facit glo. singularis in. l. polla. C. de hijs quib. vt indig.

b Ita etiam cauetur ordinationibus Regijs Regis Fræncisci, primi huius nominis articulo. six vngtz & vnze.

c Pœna contra tutores & curatores qui sibi fecerunt fieri quitantias cessiones vel donationes a pupillis vel adultis.

d Pœna contra notarios recipientes instrumenta de quibus in §. precedenti.

e Cōtra tutores vel curatores qui compulsi reddunt rationem administrationis.

si contrarium fecerint eo ipso officio tabellionat^o seu publici notariatus & absq; spe, restitutionis cuiuslibet decernimus ipsos esse priuatos.

PVNIENDVS est etiam tabellio recipiens instrumenta contractuum vetitorum pœna irreuocationis ex illij.

CAETERVM e ga adhuc præfati tutores & curatores

fraude a Aliter autem factas decernimus non valere b & nullius omnino existere firmitatis.

ET nihilominus tutores seu curatores quibus factæ fuerūt districtius debere compelli ad redditionem & præstationem reliquorum & modo præmissio datorū seu cessorum restitutionem, non obstantibus, donationibus, quitationib^o, seu cessionibus, & firmitatib^o, seu vinculis quibuscunq;.

ET insuper duplum c exigendi ab eisdem iuribus fiscalibus applicandum.

INHIBENTES etiā quibuscunq; notarijs d seu tabellionib^o sub virtute eorum prestiti iuramenti ne de talibus donationib^o, quitationibus, cessionibus alijsq; caute lis quas sic vel aliter fieri, vel machinari viderint vel scient in damnum vel præiudicium prædictorum minorum & nisi in præsentia iudicis, vt præmittitur, & aliorum proborum virorū fierent recipiāt aut conficiant publica instrumenta q;

ad plenum sicut fertur post administrationes finitas in rationibus reddendis & reliquis prestandis, si difficilles vel rebelles existant: q̄ nō nisi per libellos & alia subterfugia ipsis minoribus grauiā & damnosa ad rationes reddendas & bonorum restitutionem possunt induci duximus ordinandum, q̄ tutores & curatores prædicti finita administratiōe eorum coram iudice loci ordinario computum & rationem cum reliquis ex integro absq̄ difficultate qualibet ac summarie & de plano sine omni figura & strepitu iudicij vel alia persona ydonea a iudice prædicto deputanda reddere & restituere teneantur. Si vero circa hæc vel alias in obseruatione præsentis ordinatiōis rebelles vel remissi fuerint vel se exhibuerint negligentes & dolosi confestim ad redditiōem bonorum omnium prædictorum tam mobilium q̄ immobilium & fructuum, seu prouentuum perceptorum seu qui percipi potuerūt & debuerunt. Necnon ad damna restituenda & expensas & interesse dictis minoribus compellantur.

a Et si oportunū fuerit & si eorū proteruitas seu malicia hoc exigat in p̄na debita fisci rationibus applicanda condēnentur omni similiter causarum strepitu & figura iudicij cessantibus. Et si forte minores ipsi prosequi non possent vel simplicitate negligenter iudices ipsi ex suo officio hoc facere teneant. **b** **IUDICES** vero q̄ statuta & ordinatiōes hmōi debite seruari & impleri facere cōtēpserint p̄ superiores suos p̄na cōsimili arceant, & alias si opus fuerit legitime puniant. Quas eadē auctoritate p̄cipimus & mādam⁹ p̄ q̄scūq̄ vniuersos & singulos senescallos iudices vi-

gueros & alios officiales regios iurisdictiones aliq̄s exercētes

a de iure possunt compelli arrestatione personæ & reddere rationē & reliqua prestare in vinculis per tex. in l. iij §. tutores. ff. de suspect. tuto. & facit infra in si. ver. & si forte minores quoniam iudices ex eorum officio etiam nemine requirentē procedere possunt.

b Signanter requirentē p̄curatore Regio q̄ talē requisitiōem & prosecutionē redditiōis cōpotorum facere potest.

Arrestum Sane.

Nota q̄ licet huiusmodi
constitutio ad requisitionē Cō
sulum Tolosæ facta fuerit, vt
supra in principio, tamen extē
ditur per totam patriam lin
gue occitane.

In tota lingua occitana a p̄dicta
sub virtute per eos prestiti iuramē
ti tenere & teneri facere inuolabi
liter & obseruari.

Regestratum est in Libro Albo statutorum curiæ presi
dialis domini senescalli Tolosæ post Consuetudines Tolosa
nas confirmatas per Christianissimum bonæ memorie domi
num Philippum Regem Francorum, Anno domini millesi
mo ducentesimo octuagesimo quinto. Et incipit in.
xiiij. linea decimi sexti folij dicti libri Albi.

F I N I S.

LIBR VBRICÆ SEV TI TVLI CONSVETVDINVM HV ius inclyte vrbis TOLOSÆ.

D E in ius vocando.	Fo. v.
De procuratoribus.	Folio. vij.
De tutoribus & curatoribus.	Fo. eod. verso. in fi.
De minoribus viginti quinque annorum.	Fo. viij.
De edendo.	Folio. ix.
De arbitrijs.	Fo. x.
De foro competenti	Folio eodem.
De libelli oblatione.	Fol. xj.
De interrogatorijs ante litem fiendis.	Fo. eod.
De nominatione gurentis.	Fo. eod. verso.
De reconuentionibus	Fo. xij.
De iuramento calumnie.	Fo. xij.
De dilationibus.	Fo. eod.
De restitutione spoliatorum.	Fo. xiiij.

T A B V L A.

De confelsis.	Folio. xiiij. verso.
De testibus.	Fol xvj.
De fide instrumentorum.	Fol. xix. verso.
De iureiurando.	Fo. xx. verso.
De inquisitionibus	Fo. xxij.
De denunciationibus.	Folio. eodem
De noui operis nunciacione.	Fo. eod. vers.
De iniuris.	Fol. xxij. verso.
De sententijs diffinitiujs.	Fol. xxiiij. verso.
De appellacionibus.	Fol. xvj.
De executione sententiæ.	Fol. eodem.
De executione sententiæ arbitrorum.	Fo. eodem.

Secunda pars Consuetudinum Tolosæ.

D e debitjs.	Fol. xxvj. verso.
De societatibus.	Fol. xxvij. verso.
De fideiussoribus.	Fol. xxix. verso.
De solutionibus.	Fol. xxx. verso.
De donationibus.	Fo. xxxij.
De acquirendo rerum dominio.	Fo. xxxij.
De emptione & venditione.	Fo. xxxv.
De locato & conducto.	Fo. xl.
De poderagio & bannis.	Fol. xlj. verso.
De pignoribus.	Fol. xliij.

Terria pars consuetudinum Tolosæ.

D e dotibus.	Fo. xliij.
De assignamentis vxorum.	Fo. xlvij.
De necessarijs vxorum & viduarum.	Fo. xlvij.
De emancipationibus.	Fol. xlix.
De testamentis.	Fol. eod. verso.
De successiõibus ab intestato.	Fo. eod. verso.
De rerum communium diuisione.	Fo. lj.

Quarta pars consuetudinum Tolosæ.

D e feudis.	Fol. lj.
Bonafidei possessores ad fructus non teneri.	Fo. lvij.
De præscriptionibus.	Fol. lvij. verso.
De homagijs.	Fo. lix.
De immunitatibus ciuium Tolosæ.	Fol. lxj. verso.
De ædificijs & bastimentis.	Fo. eodem.

T A B V L A

De terminis siue dex gardiagij Tolosæ.

Fol. lxxvij. verso.

De terminis seu dex securitatis & vicarie Tolosæ.

Fol. lxxix. verso.

Arrestū de tutoribus & curatoribus, vulgariter Sane nuncupatū. f. lxx. verso.

TABVLA SEV RE PERTORIUM CONSVETV DINVM Tolosæ præcipue obseruatarum & com menti earumdem.

A.

Agnati excludunt cognatos in successiōibus ab intestato. Et etiā matrem defuncti. Pater tamen defuncti omnes, excludit titu. de success. ab intestato. consuetudine vnica.

Agenciamentum qualiter accipiatur si in pactis matrimonialibus certa quantitas non fuerit specificata glo. in consuetud. secunda. de necessa. vxō. & viduarum. Et agenciamentum parificatur quo ad lucrum cum dote, eadē consuetudine secunda. titu. prædicto.

Acquisita per vxorem præsumuntur acquisita de bonis mariti pendente matrimonio, & sunt mariti titu. de acquiren. re. do. consuetudine prima. & consuetudine sexta. cum ibi noratis.

An sit appellandum pro causa minima, & quæ dicatur causa minima tit. de appellat. consuetudine vnica.

Accusare non pōt vir vxorem de adulterio, & in casibus mulier de adulterio excusatur titu. de dotibus consuetudine prima. glo. tunc enim vbi remissiue. Et hæredes mariti viduam de adulterio non possunt accusare licet maritus potuisset eo. titu. & consuetudine prima, & de necessa. vxō. & viduarum consuetudine prima.

Auctorizare potest quis sibi ipsi in certis casibus habetur remissiue titu. de feudis consuetudine sexta, in glo.

Assignatio dotis potest peti vt fiat super bonis immobilibus titu. de assigna. vxō. consuetudine vnica Et etiam peti fideiussor infra litera. **D**

C.

T A B V L A.

Bonifacius papa octauus voluit Philippum Regem Franciæ regno priuare, ex quo male sibi contigit, & cum vocaretur primo Bñdictus mutauit sibi nomen. & an sit licitum sibi nomen mutare habetur, per glo. positam super verbo Philippus, Fo. primo, verso.

Bonifidei possessor non tenetur ad fructus etiam extantes nisi a tempo relicti contestate titul. bonifidei, possessio. ad fruct. non tene. Quid de iure communi habetur ibi per glo.

C.

Consuetudines Tolosæ, cum causæ cognitione fuerunt auctoritate, per principem, ideo non est querendum an pro eisdem vel singulis illarum fuerit iudicatum, folio. ij. verso. ibi per viros, &c. Et ibi glo. in verbo nota, & ideo habent vim priuilegij glo. titu. de testamen. consuetu. vnica.

Est bonum vt consuetudines in scriptis redigantur prout fuerunt consuetudines Tolosæ ex ordinatiõe principis, folio. ij. in glo. facit contra, &c.

De speciebus & qualitatibus confessionum & quando valeant preiudicent vel non remissive habetur in titulo de Confessis super rubrica & per totum titulum.

Consentire dicitur quis tribus modis habetur remissive titulo de debitis consuetudine prima, in glof.

D.

Domus qualiter accipiatur & an veniat illius appellatione ortus tituli de iniurijs consuetudine prima in glo.

Quid iuris de donationibus & estrenis quæ fiunt sponse tempore nuptiarum cui competant tituli de donationibus, consuetudine prima, & secunda Et ibi quid de vestibus & localibus mortuo viro, vel vxore eo, titu. consuet. prima & secunda, ibidem per glof.

Donationes factæ filio contemplatione matrimonij per patrem valent, & quo ad illas filius habetur pro emancipato, & potest agere contra patrem in iudicio de consuetudine Tolosæ titu. de donationibus consuetudine tertia & si.

Dorem lucratur, maritus vxore premortua etiam si ab extraneo fuerit data titulo de acquirend. rerum dominium, consuetudine secunda. Et donationem propter nuptias, & potest de eisdem, facere ad omnimodas voluntates titu. de dot. consu. secunda. & qualiter intelligatur habetur ibi per glo.

T A B V L A.

Quid si maritus vxore premortua vel vxor marito premortuo, transfue-
rint ad secunda vota an teneantur dotem, vel donationem referuare filijs
primi matrimonij. dict. consuetudine secunda, in glos. in verbo sed si con-
uolauerit.

Et quo ad lucra prædicta sufficiat q̄ mulier fuerit transfucta ad domum
mariti co. titu. de dotibus consuetudine tertia, & ibi glo. Et remissive quan-
do matrimonium dicatur perfectum vt maritus vxore præmortua lucretur
dotem, vel ecõtra vxor recuperet dotem & lucretur donationē propter nu-
ptias secundum istas consuetudines.

Et pro dote conseruanda potest peti fideiussor a marito titu. de dotibus
consuetudine quarta, vel q̄ assignatio dotis fiat super rebus immobilibus ti-
tulo de assignamentis vxorum, consuetudine vnica.

Filia maritata & dotata a patre excluditur ab illius successione, Et habe-
tur pro emancipata titu. de dotibus, consuetudine quinta. materia illius con-
suetudinis & dubia habentur ibi per glo.

Diuisio bonorum cõmunium habetur pro venditione, & est similis per-
mutationi, & in quibus differunt titu. de rerum cõmunium diuisione con-
suetudine vnica, cum ibi notatis.

Et an ex diuisione bonorum inter fratres debeantur laudimonia, ibi in
glos. remissive.

Socij qui per antea nulla habebant bona ex bonis immobilibus lucratis
si illa diuidant debent integra laudimonia tit. prædict. de rerum cõmunij,
diui. consuetudine vnica. & titu. de feud. consuetudine. xvij.

Quando ex diuisione ab vna parte interuenit res & pecunia, & ab alia
parte restantur titu. de rerum cõmunium diui. consuetud. vnica, in glos.
an debeantur integra laudimonia.

Quæ dicatur dies factiata, titu. de feud. consuet. sexta & xij.

E.

DE emptore, vel emphiteota negligente accipere possessionem rei sibi
vẽdite, vel in emphiteosim tradite quod facere potest sua auctoritate
ex consuetudine Tolosana. Secundus emptor missus in possessionem vel em-
phiteota potior erit primo titulo, de emptio. & venditio. Consuetudine pri-
ma cum ibi notatis.

Emens ignoranter rem furtiuã in foro, vel loco publico, recuperat præ-
cium, & super præcio statur suo iuramento quo ad præcium titu. de empti.
& venditio. Consuetudine tertia, quod qualiter intelligatur habetur ibi

per glof.

Emens porcos immundos seu leprofos quando potest petere q̄ vēditor sibi ſtetur, & redibitoria agere titu. de emptio. & vend. conſuetudine quinta cum ibi notatis.

Emancipatus cenſetur filius quo ad donationes ſibi factas in contractu matrimonij, ſupra in litera. D.

Et idem de filia maritata & dotata per patrem, vt ibi.

Emphiteoſis & feudum in quibus conueniant habetur remiſſiue tit. de feud. conſuetudine prima, in glo.

Emphiteota & feudatarius tenetur exhibere eorum inſtrumenta premitſa tangētia, ad habendum tranſlatum ipſorum titu. de feud. conſuetudine ſecunda & conſuetudine ſeptima.

Et idem potest tequirere Emphiteota, vel feudatarius contra dominum ſi amiſerit ſua inſtrumenta, vt ibi cum ibi notatis.

Si emphiteota, vel feudatarius duobus vendant rem emphiteotecariam vel feudalem potior erit illæ cui dominus directus fecerit poſſeſſorem vel laudauerit, tit. de feud. conſuetudine tertia cum ibi notatis, per glo. Et idem ſi tales res iure ypothece fuerint obligate eo. titu. conſue. quarta.

Emphiteoram dominus recipere non tenetur, neq̄ dominus feudi feudatarium, niſi fuerit ſatisfactum de iuribus titulo de feud. conſuetudine nona & decima quinta cum ibi notatis. Et ibi glof. remiſſiue qui ſint caſus in quibus dominus feudi vel directus non teneatur recipere feudatarium vel emphiteoram.

Emphiteota vel feudatarius non priuantur rebus acceptis in feudum vel emphiteoſim propter ceſſationem ſolutionis per triennium vel longum tēpus. Tamen propter talem ceſſationem non præſcribunt contra dominum titu. de feud. conſuetudine decima & quid de iure communi, ibi glo.

F.

Falſas meſuras vel ſtateras tenens punitur pœna ſpecificata, per glo. tit. de inquisitionibus, conſuetudine vnica.

Fideiuſſio potest peti a marito pro dote conſeruanda vel aſſignatio, ſupra ſuper littera. D.

Filia maritata & dotata a patre excluditur ab illius ſucceſſione. Et habetur pro emancipata. Et filius habetur pro emancipato quo ad donationes ſibi factas contemplatione matrimonij ſupra ſuper littera. D. & lra. E.

Feudum & emphiteoſis in quibus conueniunt. & feudatarius tenetur exi-

T A B V L A

bere domino feudi cartas & instrumenta feudum tangentia, & plura super hoc & preheminentias domini feudi, supra super litera. E.

Et quando dominus feudi non teneatur recipere feudatarium, & que sint iuste causæ recufationis recipiendi feudatarium, ibidem super litera. E.

Fructus etiam effantes tempore litis contestate bonæ fidei possessor restituere non tenetur supra in litera. B.

G.

PLura hoim genera seu conditiones, titu. de homagijs per totum & glo. super Consuetudine prima.

H

HOminum plura genera & conditiones, supra litera. G.

Est titulus de homagijs. Fo. lix.

A Edificia qualiter antiquitus fiebant & hodie fieri debeant in Tolosa habetur tit. de ædificijs & bastimentis, consuetu. j. cum ibi notatis per glo.

I.

IOcalia que dantur sponse tempore nuptiarum pertinent marito, & estrene, titu. de donat. consuetudine prima, & secunda.

Interruptio præscriptionis non fit per inquisitionem nisi perueniant ad notitiam possidentis tit. de præscriptionibus, consuetud. vnica.

Inuentarium qualiter & quando fieri debeat & an confessio illius possit remitti per testatorem habetur super arresto dicto sane, fo. lxxj. cum ibi no.

L.

EST titulus de libelli oblatione, Folio. xj. Et an oblationi libelli possit renunciari, ibi per glo. prima consuetudine.

Tacita relocatio ex consuetudine Tolosæ per vnū annū habet locū etiam in predio vrbano, titu. de locat. & condu. consuetu. j. & ij.

Locator ppria auctoritate potest inquilinum eijcere a re cōducta & res illatas & inuectas retinere si nō saluatur præciū locationis tempore cōstituto. Et etiam res illatas retinere añ tēpus si de fuga inquilini timeatur titu. de loca. & conduct. consuetu. tertia, & quinta, iuncta glo.

T A B V L A

Etiam adueniente necessitate locatoris conductor durante tempore locationis non potest expelli a re conducta, titu. de locat. & conduct. consue. dine quarta, & ibi glo. quæ dat rationem.

Emptio non rumpit locationem durante illius tempore, titu. de locat. & conduct. consuetudine quarta.

De lucro quod facit maritus de dote vxore premortua vel contra, viro premortuo, habetur supra in littera. D.

Laudimonia an debeantur ex diuisione vel permutatione habetur supra littera. D.

M.

Minor vigintiquinque annis, contrahendo matrimonium, vel renunciando beneficium ecclesiasticum vel dando res in dotem vel cõtempatione matrimonij, An habeat beneficium restitutionis in integrum habetur remissive per glo. titu. de mino. consuetudine prima.

Mulierum conditio aliquando est melior quã virorum, & in quibus casibus est deterior titu. de testibus, consuetudine sexta, & nona per glo. ibi positas.

Maritus in aliquibus casibus tenetur pro vxore titulo, de debitis consuetudine prima in glo.

Matrimonium quando dicatur perfectum vt mulier mortuo viro lucretur donationem propter nuptias supra littera. D.

Marcum quid sit & de quo profit habetur remissive titu. de immunitatibus Ciuium Tolosæ, consuetudine vnica.

Mulier potest habere bona triplicis generis de acquirenda rerum domi: Consuetudine secunda.

N.

An sit licitum mutare nomen. supra littera. B.

O.

Occupator quis dicat vel occupare, & plures modos occupationis, Et remedia cõtra premissa, glo. tit. de hamagijs, consuetudine quarta.

P.

Philippus rex Franciæ qui consuetudines Tolosanas auctorifauit qualis

T A B V L A

fuerit & de discentione inter ipsum, & Bonifacium Papā octauum habetur Folio primo super verbo Philippus.

Poderagio quid sit ti. de poderagio & bannis cōsuetudine prima per glo. & titu. de debitis consuetudine quinta in glo.

Possessionē potest accipere emptor rei emphiteotecarie propria auctoritate. Sed si alius secundus emptor ante adeptam possessionē illā adeptus fuerit vel per dñm directū fuerit inuestitus est potior de iure, supra littera. E

Præscriptio non causatur cōtra dñm directum etiā si per longum tempus emphiteota cessauerit in solutione. Neq; cōmissum contra emphiteotā propter cessationē solutiōnis pensionis, ex cōsuetudine Tolosana supra lra. E

Prælationis ius non habet locum in permutacionibus titu. de feudis cōsuetudine decima octaua remissiue in glo.

Interruptio præscriptionis non fit per actus qui non deueniunt ad noticiam possessoris supra littera. I.

Q.

Quitancie, donationes & contractus inter tutorem & pupillum curatorem & adultum sunt nullius valoris nisi seruatis solemnitatibus in Ar resto sane contentis cum ibi notatis folio, lxxij. Et notarij recipientes talia instrumenta puniuntur, vt. §. inhiibentes,

R.

Remittere an possit testator tutori confessionem inuētarij vel rationum redditionem, supra littera. I.

Reconuentio non admittitur in casibus notatis per glo. remissiue tit. de reconuentionibus consuetudine prima.

S.

Spondarius accipitur multis modis aliquando tutor testamentarius, titu. de tuto. & curato. consuetu. quarta, aliquando dicitur fideiusor & alijs modis de quibus titu. de testibus, consuetudine decima, per glo. & titu. de solutionibus cōsuetudine quinta in glo. Et ibi quæ sit differentia inter fideiusorem, mandatore, sponsorem, seu spondiarium remissiue, fo. xxxj. verso. & consuetudine sexta. Et de emptio. & vend. consuetu. octaua.

Socius accipiens mercantias ad vendendum ad certam partem lucran

T A B V L A.

debeat habere alimenta & sibi necessaria, titu. de societatibus consuetudine prima luncta glo.

Stipulationes quas faciunt notarij p absentibus habet per glo. titu. de acquirendo rerum dominio consuetudine tertia.

Statutum confirmatū per principem habet vim privilegij glo. ti. de testamentis consuetudine vnica.

Statutum loquens de successione decedētis ab intestato habeat locum in eo qui non potuit facere testamentum, vt sunt pupillus demens vel furiosus habetur per glos. titu. de succes. ab intestato. consuetu. vnica.

T.

Testibus non testimonijs credendum est qualiter hoc intelligatur titu. de iureiurando consuetudine tertia in glo.

Testamentū ex consuetudine Tolosæ valet cum duobus testibus, titu. de testamentis consuetudine vnica.

Termini siue dex gardiagij seu messegarie Tolosæ Folio. lxxij. verso. Qui fuerunt ampliati per vnam leucam.

Termini seu dex dictæ ampliationis qui dicuntur termini seu dex vicarie Tolosæ, fol. lxxix. verso. & qualiter accipiat dicitio vsq; infra lra. V.

Tutores quando debeant incipere inuentarium & qualiter supra lra. I.

Testator an possit tutori remittere consecutionem inuentarij, supra in littera. I.

V.

Sunt quidam qui res quæ eisdem traduntur non possunt vendere, & quidam quæ res possunt vendere, sed non impignorare vel pecuniam super illis furnire. Et si contrarium faciant qualiter puniuntur titu. de debitis consuetudine prima.

Contra venditionem iudiciariam an habeat locum remedium legis secū dæ. C. de rescinden. vendi. habetur in glo. si. in fi. titu. de solu. fo. xxxj.

Venditiones quæ fiunt per vel ad inquam publicū debent fieri per tres tubicationes, habentes triduum de vna ad aliam, & debent fieri auctoritate dominorū Consulū olim hodie auctoritate dominorum de capitulo. & non alterius iudicis, titu. de emptione & venditione consuetudine secunda fo. xxxv. verso.

Venditio facta cum instrumento in Tolosa etiam nō interueniēte certo præcio valet titu. de empr. & vendit. cōsuetudine septima, quod qualiter in-

T A, B V L A

telligatur habetur ibi per glos. Quando est necesse vendere de bonis pupillis qualiter debeat fieri titu. de emptio. & venditio. consuetudine octaua, & ibi glo. in verbo nota, folio. xxxviij. & xxxix.

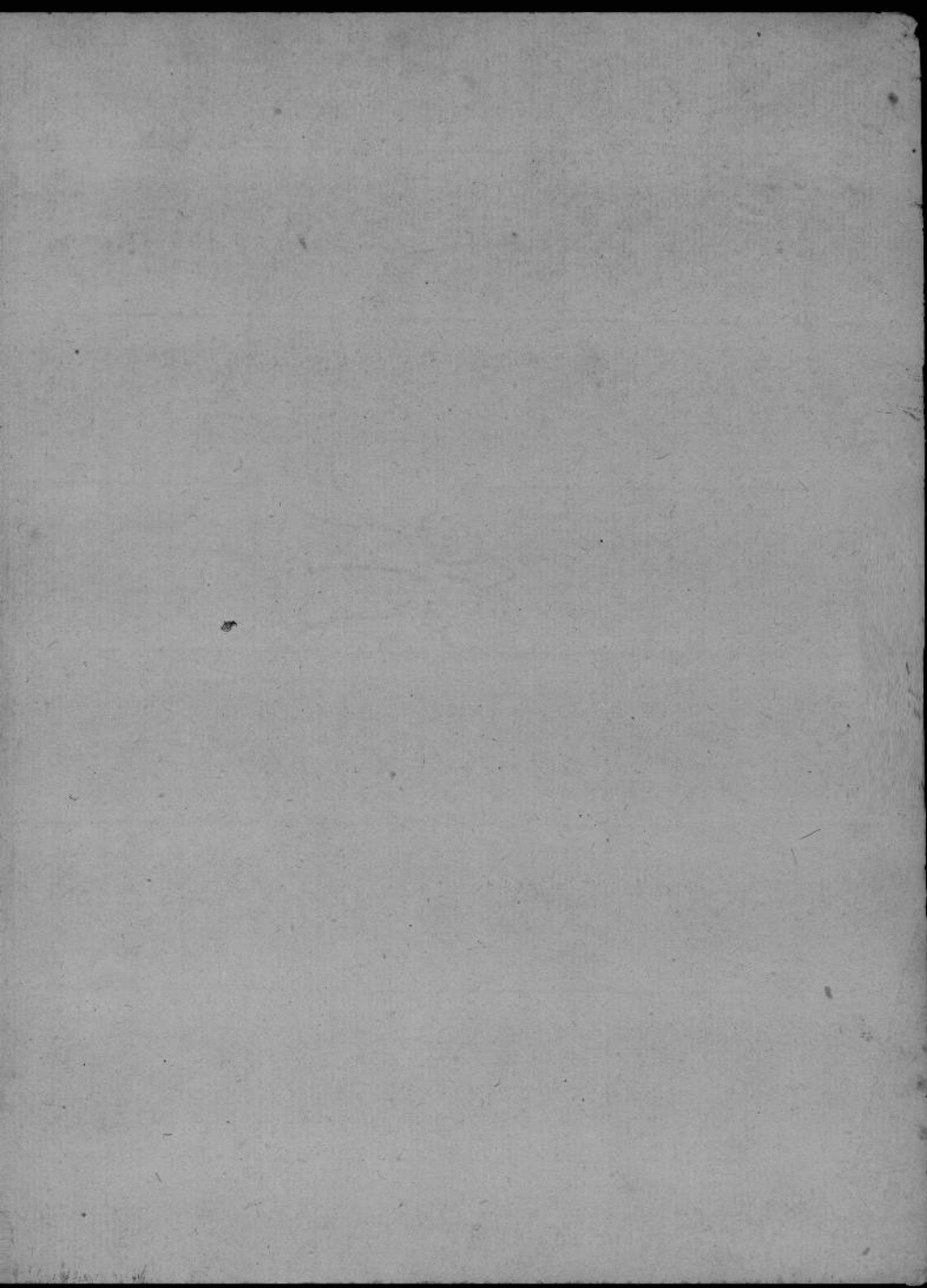
Venditioni factæ auctoritate iudicis ad instantiam creditoris post decretum interpositum, an alius creditor, qui erat prior tempore & potior iure possit contradicere, vel venire habetur remissiue, titulo de poderagio & bannis consuetudine tertia in glo, folio. xliij.

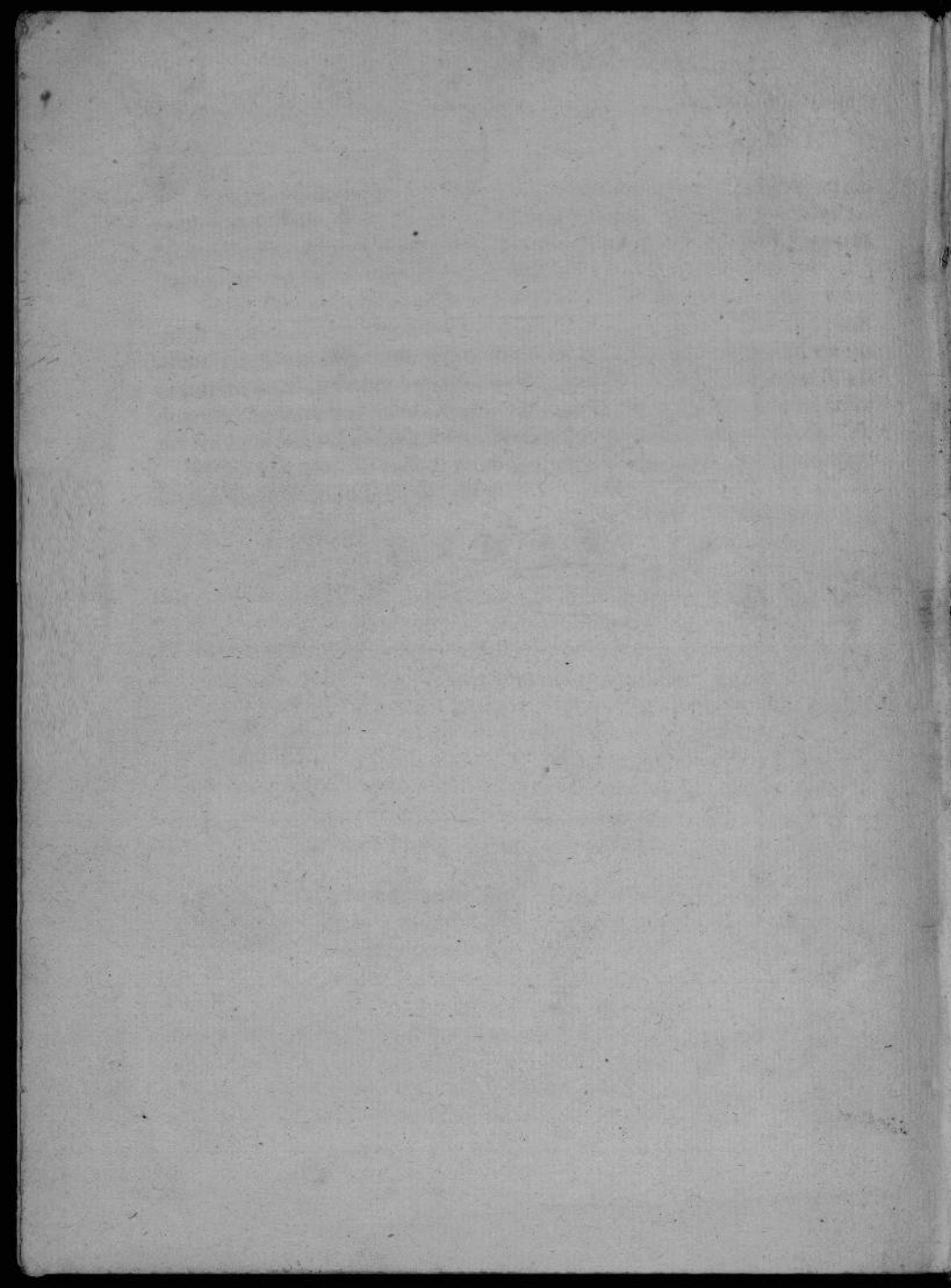
Vidue debent habere post mortem mariti victum & vestitum, & alia necessaria expensis heredum mariti donec fuerit eisdem satisfactum de dote & agentiam. Nisi alium virum duxerint vel de crimine adulterij viuentem marito accusate & condemnate fuerint, titu. de necessarijs vxorum & viduarum consuetudine prima, & secunda eodem titulo, de venditione facta per feudatarium vel emphyteotam duobus quis preferatur, supra litera. E.

Distio vsq; qualiter accipiatur an inclusiue vel exclusiue, titu. de terminis seu dex Tolosæ. folio. lxvij. & lxviij.

F I N I S.

2482

- Consuetudines tolosae cum declarationibus ...-Tolosae : Anthonii Vincentii, 1544.
BIU Tlse Pf XVI. 22.